

MIZORAM X-RAY
(MIZORAM THLIRNA)

ZIAKTU: T. Nghakliana
Lunglei Venglai

First Edition 1988

MIZORAM X-RAY

(MIZORAM THLIRNA)

"Parin vul zel ang che Zoram nuam
Hmangaih par leh tlawmngaih rimtui inbel la,
I sakhming thang rawh se Khuavelan"

ZIAKTU: T. Nghakliana
Lunglei ....

First Edition 1988

MIZORAM X-RAY
(Mizoram Thlirna)

THUHMAHRUAI

A bu hming aţang ngawt pawh hian a chhûnga thu awm chu beisei dân engemaw chen chhiartuten neihsa theih a ni âwm e. Pathianin kan ram leh hnam min hmangaih a, min enkawlin min hruai ţhin a. Chumi avâng chuan kawng tam takah kan ţhang chakin a sân pawh kan sâng sâwt hlê a ni. Chutih lai reng chuan kan awmdân leh khawsak dân hian lâwmna lam aiin buaina leh lungngaihna kawngah min hruailût leh ţhin zawng a nih hi. Tûnlai te pawh hian kan nihna dik tak hi inbihchian ngam a har ta hlê mai. Pawnlâng taka han thlir a ţha zêl anga kan lan lai hian chhûngril lamah chuan kan chhe nasa hlê thung si a ni.

Chuvângin hê lehkhabu tawi tê hi kan Zoram awmdân leh kan nihna dik tak kan inhmuhchhuah theih beiseina avânga buatsaih a ni a. A famkimin a dik vek lovang tih chu thil chiang sa a ni. Duhthawh luat avânga thu uar lutuk pawh a awm ngei ang. Amaherawhchu chu lam ngawt thlir lova a dik leh ţha awm chhun te min lo chhûtpui a, mahni lam inenfiah ţheuh zâwk tûrin chhiartu zawng zawngte ka sâwm duh a ni.

Kohhran dinhmun lam thlengin kan han hmâ tel vek lo thei lova, hemi chungchângah pawh a chhuanchhe zâwnga min lo lâksak lo hrâm tûrin Hruaitute pawh ka ngên nghâl duh a ni, Keimahni

mimal ţheuh hi kan Pathian nêna kan inkâr fel leh fel loh inbih chung zêl a, kan ram leh hnam kaldân hi ngun taka kan ţhlir a pawimawh takzet tawh a ni. Thu dik lo kan lo sawi palh a nih pawhin sawi-sêl mai lova thudik zâwk min hrilh tûrin chhiartute ka ngên a. Thinlung tih takzeta kan ram leh hnam mamawh hmuchhuak ngêi tûrin ka inngên ţheuh bawk a ni.

Dated Lunglei,
The 12th March, 1988.

T. NGHAKLIANA
LUNGLEI VENGLAI

THLIRPUINA

He MIZORAM X-RAY bu hi ngun takin ka chhiar a, Mizo hnam tana ro tling leh ṭhangthar zêlte tân pawha hlutna kiam chuang lo tur lehkhabu ṭha tak niin ka hria a ni. Keima mimal ngaih dân leh lo thlir ve dân nen pawh a in thuhmun hle a, ka lo sawi ve fo ṭhin thu a ni nghe nghe a. Chuvâng tak pawh chuan ka ṭawmpuiin ka ngaihlu leh zual a ni.

Tun hmalam kum 50 chhung khan Mizoram kal dân leh danglam chhoh dân hi ngun takin ka lo thlir ve ṭhin a. He lehkhabu hian heng ang thil-te hi a sawi chiang êm êm a. Kan ram leh hnam siam ṭhatna atân pawha lehkhabu ṭangkai tak niin ka hria a ni.

A ziaktu Pu T. Nghakliana hi ka ṭhian ṭha tak a ni a, hetiang lekhabu ṭha leh hlu a lo ziak thei hi ka lawmpui êm êm a, fakawm hle pawhin ka hria a ni. Kan ram leh hnam dinchhuahna atân hmanraw ṭangkai tak a nih ka beisei a, a ziaktu tum dan tihlawhtling ngei turin mi zawng zawngin thinlung taka an chhiar ka duh tak meuh a ni.

He lehkhabu hi Pathianin malsawm rawh se.

(Padma Shri J. BUANA)
Chandmary Veng, Lunglei.

MIZORAM X-RAY

A CHHUNGA THU AWMTE

MIZORAM X-RAY
(MIZORAM THLIRNA)

BUNG 1

1. BEISLINA NEN AW?

Siamtu'n min lo dindân rênga kan mihring nun chhûngril ze peng hrang hrang zingah hian hmalama hun ṭha zâwk awm tûr leh lo thleng tûra beiseina leh thlirna neih hi a pawimawh ber pâwl a ni âwm e. He khawvêla kan awm chhûng hi chuan hê hmalam beiseina hian mi tin nun hi a luah hneh êm êm theih mai. Naupang nikhaw bre rual kan lo nih aṭanga khawvêl kan chhuahsan leh ni thlenga kan nun khalh kaltu a ni a, kan chevêl zawng zawng pawh kalhruaitu a ni. Mi tê ber leh lian ber, mi rethei ber leh hausa berte pawhin hê beiseina hi lnang pâtin kan nei ṭheuh mai. Mi chhumchhia ve tê te pawhin kan retheihna leh harsatna kian hun beiseiin chhel takin kan tuar fan fan ṭhin a, kan hmalama hun ṭha zâwk leh nunkhaw nawmna lo thleng ngei tûra kan beisei tepawh chu dawhthei takin kan nghâk fan fan ṭhin a ni. Kan damchhûng hun atâna hê hmalam beiseina hlutzia hi thu maia sawifiah phâk pawh a ni lo.

Amaherawhchu hmalam beiseina pawh nei hleithei tawh lo khawpa beidawnnaa mi kan lo khah erawh chuan khawvêl hi kan tân chuan aruaka thênvâl ang lek a lo ni tawh ṭhin a, kan nun ngei pawh chu nun khawro leh nun kawngbo a lo chang ṭhin a ni. Hmalam beiseina rêng nei thei tawh lo khawpa

mi beidawngte aia khawngaihthlâk rêng he khawvêl-ah hian mi an awm lo. Hetiang mite dinhmun râp-thlâkzia hi sawiin a siak lova, mahni ngeiina tawng ve chiah loh phei chuan hriatthiam phâk chi pawh a ni ve lo. Chuvângin beidawnna hi mihringte hmêlma hlauhawm ber a ni a, mihring tling lova min siamtu leh damlâi Hremhmuna min hnûkliam ṭhintu thil hlauhawm tâwp a tling a ni.

Mi mal nun aṭangin i han chhût chhuak dâwn teh ang. Italy mi Christopher Columbus-a chu mi thiam chung chuang a ni hran lova, mahse hmalam thlirna nghet tak nei mi a ni thung. Khawvêl hi a mûm a ni tih an finfiah tâk hnu khân ngaihtuahna mak tak a lo nei ta a. Chuşianga lei hi a mûm a nih chuan India ram, chutih laia ram hausa tak leh Europe khawmual pui nêna insumdâwn tawn nasa tak chu khawthlang lam Atlantic Tuipui kal tlanga thlen theih niin a ring ta tlat mai a. Hun rei tak mai midangte rin tir ve turin a bei a, kal pui atân a sawm bawk a, mahse tuman an tuipui lêm lo. Rei tak a beih hnu chuan amah pawh a lo rethei ta hlê a. Mahse a beisei phâk lohvin Spain Lalnu Isabela chuan lawng pathum a pe a, a tâwpah chuan Lung In tâng leh a ṭhian tlêmte te nen chuan Atlantic tupui zauvah chuan khawthlang lam aṭang-a India thlen tûm chuan an in khalh chhuak ta nge nge a ni. Hei hi A.D. 1492 kum daih tawhah khân a ni.

Harsatna namên lo leh hlauhawm tam tak kal tlangin ni tam fê chu an han kal a, mahse an bei-

sei ang ngawt chuan an thleng ta mai lo. A lo rei deuhvah phei chuan a hote bei chu alo dawng ṭan ta a, vauna nasa tak nên an hotupa chu kirpui atân an va nawr ta nghe nghe a ni. Chuti chung pawh chuan mi tum ruh Columbus-a chuan, 'Hma lam panin kar zêl rawh u' tiin a lo la chhâng ngam ta fan a ni. Columbus-a beiseina nung avâng chauh chuan an kal leh ta zêl a, a tâwp a tâwpah chuan khawmualpui thar America chu an zuk hmuchhuak ta ruau mai a. Columbus-a chuan chawimawina sâng tak leh hmingthanna ropui tak chu a lo chang ta a, vawiin thleng pawh hian a hming a dai thei ta lova, a lakah chuan khawvêl hian bat nasa tak a lo nei kumkhua ta a ni. Hma lam beiseina nung neih chu a va ropui tehlul êm!

Nimahsela famkim lohna khawvêlah zawng thil a lo inher danglam nasa thei hle mai le. Chuti tak mtia mi hmingthang leh ropui Columbus-a pawh chuan hmêlma leh ītsiktu a lo nei ṭan ta pang mai a, chûngho hekna leh phiarvêlna avang chuan a hming ṭhatna zawng zawngte pawh chu a lo chuai chawpchilh leh ta mai a. A tâwpah phei chuan mi sual angin a va hmuhchhuah ram aṭang ngei chuan thirkhaidiat leh kawlpui bun chunga kaih hâwn a ni ta nghe nghe a; A hmalam beiseina la awm chhun zawng zawngte pawh chu beidawnna chuan a rawn luahlân zo ta vek a, a damchhûng hun la awm zawng ẓawng chu a khawlh chingpensak zo ta vek a ni. Dik tak chuan misual ang tak taka hremzui zawng a ni ta lo chungin hlimni hmêl rêng a hmu tak tak

tawh ngai lo a ni. Chûng a kawl bunte chu he khawvêl lolamzia leh nunchhiatzia hriatchhuah tirtu atan a pindan bangah a khai a, mittui tla zawih zawihin a thlir a thlir mai ṭhin a ni. Columbus-a nunah hian hmalam beiseina nung hlutzia leh beidawnna rapthlâkzia chu a lang chiang hle a ni.

Mimal nuna a pawimawhna ai maha nasa hian ram leh hnam pumpui chungchângah pawh hmalam beiseina leh beidawnna te hian kori an tu a ni. Ram leh hnamin beiseina a la neih chhung chuan enganga buaina nasa leh harsatna khirhkhân pawh tâwk mah sela a zia a la awm thei fan ṭhin. Amaherawhchu ram leh hnam hi beidawnna khura a liam vaih tawh erawh chuan a damdâwi a awm tak tak tawh ṭhin lo. Israel fate chu khawvêlah hian harsatna leh tihduhdahna tuar nasa ber hnam an ni a, an tuar ang hi hnamdang te tân tuar khawchhuah ve zawh chi pawh a ni lo. Nimahsela tihduhdahna râpthlâkber hnuaia an kûn lai pawhin zâmlo leh huai takin an tuar fan fan ṭhin a, an hnam tâna Jehova thutiamte chuan an beiseinate a chawhnun sak reng ṭhin avângin, an beidawng ve mai mai ngai lo. A tâwp atâwpah chuan anmahni ram Israel ngei chu kum 1948 May ni khatah chuan Independence neiin an lo dinchhuak ta nge nge a ni. Chuvângin hmalam beiseina rêng nei lo khawp hiala hnam beidawng hi he khawvêlah hian an awm a nih ngai chuan hnam vânduai leh khawngaihthlâk ber an ni tak meuh ang.

Chuvângin keini pawhin he hmalam beiseina

nung nei chung ngei hian kan Zoram hi kan thlir a pawimawh ang. He hmalam beiseina hi kan neih chhung chuan engmah hlauhthawn tur a awm lo vang. Beidawhna khurah kan inkhlahhlut hlauh vang in erawh chu thil hlauhawm ber a ni kumkhua lawn a ni. Mimal ei leh lâr zawnna kawngah leh mipuiten hmasâwnna kawng kan zawhnaah te hian beiseina nung kan nei nghet tlat zêl tûr a ni. Pam leh hnam hruaitute pawh hian hê hmalam beiseina nei chung ngei hian min hruai tûr a ni bawk. Hruaitu beidawngte hian mipuite hi beidawnna ruamah min hruailût ang tih hi thil hlauhawm tawp a tling a ni. Chutichuan, kan ram leh hnam a boral loh nân te, hmasâwnna kawnga kê kan pên dik theihna tûrte leh ram tungding tak tak tûr chuan he hmalam beiseina nung hi kan zavaiin kan nei hmasa phawt tûr a ni.

Amaherawhchu, chuti tak chuan hê hmalam beiseina nung hi pawimawh mah sela a innghahna lam a dikin a rintlâk ngei ngei tur a ni. Hei hi thil pawimawh tâwp a ni a, mi tin kan chiang ngei ngei tûr a ni. Thu dik lo leh belhchian dawl lo tuila innghat beiseina chu atâwpa tlûkchhiatna leh lungngaihna a ni chawk thin. A innghahna a dik loh chuan kan beiseina a sân poh va, kan inpêkna a thûk zawh poh leh beidawnna a sâng ting a, a mi inghawng a na ting mai a ni. Beiseina nun leh nun loh emaw khân awmzia engmah a nei chuang thin lo.

Chuvângin hê hmalam beiseina kan neih rual

rual hiin a innghahna lam kan belhchian nghâl a ţul a ni. Kan innghahna tûr chu a dikin a him ngei ngei tûr a ni. Chuti lo chuan Lal Isuan ţiau vut chunga in sa a sawi ang mai khân atâwpah chhiat zakhuana leh boralnaah ram leh hnam hi kan tlulût ang tih a hlauhawm êm êm a ni. Mi tin kan fimkhur a ngai nachungin hruaitu lam an fimkhur nasa lehzual tûr a ni. Ram leh hnam tlûkchhiatna chungchângah hian mipuite aiin mawh an nei sâng zâwk a ni.

2. RAM LEH HNAM

Ram leh hnam hi kan ti teh châwk a, eng tihna chiah nge maw a nih a, engnge maw a awmzia tak hi ni le? He khawvêlah hian mihring chu tam hlê mah ila, kan in ang vek lova, kan chênna leilung pawh a thuhmun vek bawk hek lo. A tlângpuiin hnam tin hian chênna bik hmun leh luah chin bik ram chu kan nei ţheuh mai. Ram khat rau rauvah pawh chi bik tê tête chênna chin bik ram kan nei leh chhâwng ţheuh bawk. Amaherawhchu hnam hrang hrang kan lo din chhuah dân a inw ang vek lêm lo a ni. Hnam ţhenkhat chu mihring chhui hlat theih ber hun aţang tawha vawiin thlenga an awmna ngaia la awm reng an awm a. Hnam ţhenkhat erawhchu hnam daagin a an ram an luahlan sak leh chhuhsak te pawh an awm bawk a; hnam ral hlen ta vang vang pawh an awm bawk. Hnam ţhenkhat leh thung chu hmun hrang hrangah an vak kual a, a tâwp a tâwpah awmhmun nghet neiin an khawsa thei chauh ţhin a ni. Keini Mizo

I nahthlâk, Chhinlung chhuak hote pawh hi a hnuhnung bera kan sawite ho ang khi kan ni.

Kan pi leh pûte thurochhiah min hlanchhâwn d'ân ang chuan kan thlahtute chu khawchhak lam ram hla tak mai Chhinlung aṭangin a chi bing tetê in an lo chhuak a. Hnam lian zâwkte kâra khawsa zêlin thlanglam an rawn pan zêl a, atâwp atâwpah chuan tuna Kan awmna ram, Mizoram tia kan vuah tâkah hian awmhmun nghetin an lo khawsa hlen ta niin an sawi. Heihi thu dik tak niin tûn hnu zêla chhuitute pawhin an hria a ni. Atir lamah chuan a chi bing te tê-a khawsain khaw hnih khaw thum lek leka inbâwk hrangin inhnai tê tê si-ah an lo khawsa ṭhin niin hriat a ni a. Tûna Burma ram chhûng Rûn leh Tiau lui inkâra an awm hmalam phei chu chiang taka chhui theih a ni mang lo. Chutianga chènna ram nghet leh luah bik chin ram mumal an la neih loh avâng chuan tûnlaia ram leh hnam kan tih ṭhin ang hi chu chutih hun lai chuan kan la nei mumal lo tih a chiang hlê a ni.

Tiau chhak aṭang chuan thlang an lo tla leh a, tuna Kan awmna ramah hian awmhmun an lo ngheh ta a ni. Hetih hun lai vêl hi chuan an khawsak dân pawh a mumal tawh hlê a, lal tepawh an nei tawh a, Khawtlang inrêlbâwl dân pawh fel tak an nei tawh a ni. Zoram khawpui ding hmasa ber Selesih Sâng sarih an tih fo pawh hian tûn thlengin sawi a la hlawh a, Pu Kawlha hovin lal pasarih an infinkhâwm tawh a ni. A chi bing tê tê pawhin an awm tawh lova, chi tin an inawmpawlh tawh a ni.

A mi lo cheng hmasa hote chu Khawthlang leh hmâr lamah an hnawt tawh zêl a, indona rapthlâk leh nasa pui awmi lovin kan ram hi an lo luah nghet ta a ni. Kan unau Tiau râla la awm Pawih hote nên pawh an indo fo thin a, anni lam rawlrâla chêt an lo thiam zâwk avângin an ngam thin lova, thlanglam an pan zêl dawn lahin Vaiho an lo awm bawk si a. Tichuan tuna kan awmna ramah hian lo neih tûr remchâng awmna hmun apiangah insuan kualin hnam vâkvai an nih chu a lo reh ta a ni.

Kan lal neih tam berte chu Sailova thlah Sailo hnam an ni a, khaw thenkhât khatah erawh chuan hnamdang tlêm azâwng an lal ve. Ram pum huapa lal lian bik awm lo mah sela kan intlawhtawnin kan inpumkhat viau tawh a, Tiau râla Kan awm lai ngawt ai chuan Ram leh Hnam tih pawhin awmzia a lo nei ta deuh a ni. Kan hnam invawn dân tam berte hi he ram kan luahthlâk hnua relchhuah vek nîin a lang. Tichuan chhak lama kir leh thei tawh lovin thlang lam pawha kalzêl 'thei tawh bawk si lovin tuna kan awmna ramah hian kan lo khawtâng hlen ta a, kan ram kan lo ti thei ta a ni. Amah-erawhchu tuna anihdân taka awm tûr hi chuan siam danglam fê 'a la ngai a. He thil erawh hi chu keimahni kutchhuak ni lovin Pathianin Tuipui râl ram hlâa Mingote chakna hmangin min siam sâk ta a ni.

Hetih hun lai Khawvêlah hian Europe Khawmual-puia Sâp (English) hote chu Khawvêla hnam chak leh ropui ber an ni a. Ram tin leh hmun tinah an

vakvêl a, mi ram leh hnamte hnehin an awpbet zêl a. Africa khawmualpui phei chu an insem zo deuhthaw a ni mai. Asia khawmualpui khawchhak ram pawh an awp zo deuh thaw a ni mai. India leh Burma pawh an rawn awp a, an vânglai tak phei chuan, 'Ram nitla sêng lova Rorêltu' tih hial an ni. Khawvêlah hian tumah hlauh leh ngam loh an nei lova, an vawklal lên takmeuh a ni.

Keini Mizote erawh chu hêng hun lai thleng hian tuma pawlhsawp leh tihbuai lohvin keimahni awm awmin kan la awm thei a. Huaisen leh pasaltha inti ve tak maiin kan vêla hnamdangte rûn leh rawkin kan la hmanhlel thei ta fo va, a mak ang-reng hlê a ni. Khawvêlah hian kan aia hnam fing leh ropui zâwk an awm rêng pawh kan la hre lo. Silchar phai vêl an zuk fan châng pawhin, 'Helamah pawh mihring an la awm a ni âwm e, kawng pawh a la bel hlê mai' an ti lek fang thin a ni. Chutiang tak maia kan pi leh pute-ho an lo kawlhrâwn avâng chuan Thingpui Huan an suamna lamah Sâp pakhat Winchester-a chu thatin a fanu Mary Winchester, Mizovin Zoiûti kan tih tak chu an rawn man nghe nghe a. Tichuan Sailâm lal Bengkhuaia ho chuan Ram nitla sêng lova rorêltu, Kumpinu pawi an lo zuk khawih ta a ni. Chu chuan Vailen khatna kan ramah thlenin Mary Winchester lachhuak tûr chuan kan ramah an rawn kal ta a, min hrechiang ta a ni. Mahse min awp hlen chu an la tum chuang lo.

Chutla an chakzia leh ropui zâwkzia min rawn hriattîr hnu pawh chuan kan pi leh pute chuan an

la sim duh chuang ta lo fova. Lal ţhenkhatte nena Sa-Ui an tan tawh hnû pawhin an mi rûn leh rawk chu an la sim ta lova, Lungtian Lal Hausâta te unau chuan Chittangong Hill Tracts-a Tlângsâm-ho an suamnaah Lt. Steward a leh a ţhianpa an that leh a. Chu chuan kum 1889-a Vai Lian vawi hnihna chu a kochhuak leh ta nge nge a. British sawrkâr chu kir leh tawh lovin an châm hlen ta a, kan ram chu min lo awp nghet ta a ni. Hemi chungchângah hian kan pi leh pûte hi dem theih an ni lovang. An râlthuam neih a inbûk lo lutuk a ni mai. Heta ţang hian kan ram chu British sawrkâr hnuaiah a lo lût ta a ni. Tûma hruailuh hranpa kan ni lo.

Tichuan kan ram awmdân leh a mihring chênGte pawh zawi zawiin min hrechiang hret hret a, a ramrite khamfelin ram bung khat angin min siamfel ta a ni. A hma lam zawng kha chuan hetiang taka insuihkhâwmna hi kan la nei ngai lo. Kan lalte kha anmahni khua leh ram chinah ţheuh khân an lal a, an duh ang angin ro an rêl thei ţheuh bawk a, Independent an ni mai e. Chutiang dinhmun aţang chuan British sawrkâr chuan min rawn awp ta a, kan ram chu siamfelin rorêlna pakhat hnuaiah kan lo kûn ta a ni. Thu lian leh pawimawh bika pawh Bawrhsâpte khân thu an nei ta a, lal ho thu neihna pawh engemaw chenah chuan a tlahniam deuh ta, mahni thu thua kan awmna chu a lo tâwp hlen ta a ni.

A tir lamah chuan Aizawl leh Lunglei bial

in tluk rengin a hrangin an dah a. Lunglei bial chu Bengal Province-ah an beh tir a, Aizawl bial chu Assam-ah an beh tir thung a ni. Mahse min han hriat chian tak tak chuan hnam khat kan nih miau avângin hmun khata min suihkhâwm lehin Assam Province-ah min beh tir ta a, Aizawl chu District Headquarter atân an dah nghet ta a ni. Hei hi kum 1898-ah a ni. Hemi rual hian Tlabung bial Chittagong Hill Tract-a an lo telh ṭhin leh Lakher bial ṭhenkhat Arrakan lama an lo dah pawh chu Lushai Hills District chhungah an lo khung tel ve ta bawk a ni.

Chuta ṭang chuan kan ram chuan a nih dân tur ang ang chu a lo tawng ta a, keini Mizo te pawhin Ram leh Hnam tih tûr chiang tak kan lo neih phah ta a ni. Kan mi hmasate chuan an phâk tâwk ang zêlin Politics an lo bei chho ve a, India Independent hnû kum 1952 chuan Autonomous District Council kan lo nei ta a ni. India Parliament-in kum 1954-ah a hming chu Mizo District tiin a lo thlâk ta bawk a, kum 1972 a Union Territorry kan lo nih khan a hming chu Mizoram tiin thlâk a lo ni leh ta a; kan ram chuan a hming dik tak chu a lo pu ta nge nge a ni. Kum 1986 June ni 30-a India Sorkâr leh MNF inremna chuan State puitlingah min lo hlangkai leh ta a ni

Amaherawhchu ṭhutiangin ram leh hnam han tih tûr mumal neiin lo awm ta mah ila, kan hnam tâna thil pawi a in zep tel chho ta tlat mai a ni. British sawrkârin kan ram an han siam fel chuan

Mizo hnahthlâk zawng zawng huam lovin chhawk chin an nei ta a, chu chuan kan Politics kal zêl a ngawng cho ta a, buaina chhûmpuiah kan luh phah ta hial a nih kha. Tin, ţhangtharte Politics ngaihdan a ti phirsi chho ta bawk a ni. Thenkhatin Chhinlung chhuak, Mizo hnahthlâk zawng zawng inzawmkhâwm a, khawvêl a hnamte chanvo sâng ber an phut laiin ţhenkhat chuan India ram chhûnga awm zawng chauh inzawmkhawm pawh tâwk an ti a. Chutih karah ram leh hnam dinhmun lam pawh thlir lêm lo leh adik adawk pawh thlu lêm lova mahni chanvo haibuk tum hrim hrima Politics kalpui tâwk an lo kat nuk bawk a, kan sâisa ta nuai mai a nih hi.

Engpawh ni sela tunah rih chuan hnam boral zawng kan la ni êm lova, ram leh hnam tihlûr zawng kan la nei tehmeuh alâwm. Hê kan ram leh hnam hi keimahni Mizote ngei hian kan hmangaih leh hmangaih loh a thuin a ţhain a chhe dâwn a ni tih hi kan chiang fak ţheuh tûr a ni. Kan ram leh hnam kan thlirna kawngah hian hê thudik hi a pawimawh ber fo dâwn a ni. Hnam tin hian mahni hnam hi kan in ngaisâng ber ţheuh va, kan awmna ram pawh hi kan hmangaih ber ţheuh bawk. Keini Mizote pawh hian kan ram hi la retheiin la pachhe hlê mahsela mi ram hausa leh ropui zâwkte ai pawhin kan ngaina zâwk a. A mihringte pawh hi tlêm tham hlein la pachhe hle mah ila hnam dang zawng zawng aiin kan lainatin kan ngai ropui zâwk bawk a ni. Hei hi hnam tinrêngte nunphung

leh ziarâng a nih avângin tuman min dem thei bik lovang. Hei hi khawvêl hnam zawng zawngte dinchhuahna thurûk pawimawh chu a ni.

Chuvângin keimahni ngeiina kan ram hi kan hmangaih loh chuan tu dang mah hian min rawn hmangaihsak dawn lova, kan hnam pawh hi keimahni ngeiina kan lainat a, kan ngaihsân loh hi chuan tu dang mahin min rawn ngaihsânsak dâwn bawk lo a ni. Hê thil pawimawh tak mai hi kan nun zepui bera kan vawn chhoh zêl chuan kan dingchhuak ang a, kan mangnghilh a kan hlamchhiah vaih erawh chuan khêl lovin kan boral ngei ngei bawk ang. Mizo kan nih hi i theihnghilh ngai suh ang u.

Ram leh hnam dinhmun atâna kan duhthusâm te chu inchen vek lêm mah suh sela kan rilru laipui bera kan ram leh hnam a len ber ţheuh chîn ûng chuan a zia tak a awm zel ang. Ram leh hnam din chhoh leh kaihhruai kan tumdân tepawh chu inang thlêp thlep vek lo mah sela, thinlung taka kan ram hi kan hmangaih tlat ţheuh chuan tuman min tichhe thei hauh lovang. Ngaihdân inan loh avângin Pâwl hrang neuh neuhvah tepawh han inţhen ţhin mah ila, kan ram leh hnam hamţhatna hi kan tum ber a nih ţheuh phawt chuan a ropui ber kumkhua dâwn a ni. Hei hi ram leh hnam thlirna Tlâng dik tak chu a ni. Tûnah hi chuan mahni intheihnghilh ţhak khawpa rilru leh thinlung tih tak zeta kan ram ţhatna leh dinchhuahna tûr kan thlîr hi a hun tak meuh tawh a ni.

3 HNAM LUNGPHUM

Ram leh hnam tungding tûr chuan hruaitute leh mipuite hian kawng dik kan zawh a, ţhahnemngai tak leh tihtak zeta hmalam pana kê kan pên a ngai ţhin a, chutiang taka kawngdik zawh ţhin hnamte chu hê khawvêlah hian an dingchhuak ngei bawk ţhin a ni. Hmaşâng aţanga khawvêl chanchin kan chhui chuan ram hrang hranga miten an ram leh hnam an lo dinchhoh dân leh rêlbâwl ţhin dân kan hmu thei a. Tûnlai khawvêl ro inrêl dân hi engtianga rawn inher chhuak chho nge a nih a tlângpui talin i han thlir hmasa leh rih teh ang.

Hun hmasa lamah chuan khawvêl hnamtin zingah rorêltu bik lal an awm ţhin a, lal ţenkhat phei chu ram zau pui pui, Empire an tih mai chungah an lal ţhin a ni. Ram leh hnam inrêlbawl dân zawng zawngte pawh chûng ang lalte kutah chuan a awm vek a, mipui vantlâng lamin chanvo an nei lova, engmah sawi theih pawh an nei hek lo. Ro rêltu leh lalte an ţhat leh ram a nuam a, an fin leh hma a sâwn ţhin a ni. Amaherawhchu lalte an sual a, an khua leh tuite an hmangaih loh chuan ram pumpui a rûm ţhin a ni. Tûn hmalam chuan keini Mizote pawhin lal kan nei ve ţhin a nih kha.

Nimahsela, chutiang ngawt chuan a lo awm kumkhua theih ta loh va, hun inher chuan khawvêlah ngaihdân danglam tak tak á rawn herchhuak a, mipuite chuan an khawsak dân leh ram rorêl dân chungchangah thuneih ve deuh leh an chanvo siamţhat ve deuh an rawn tum ta a ni. Chu chuan ram

kalphung nasa takin a rawn nghawng danglam chho ta a. Lalte leh rorêltute thuneihna a tlahniam I ret I ret a, mipui lam chan a ṭâwng chho ve zêl hawk a. Atâwp atâwpah chuan mipui lam an lo dingchang ta zâwk a, ram rorêlna chu mipuite kutah a lo awm ta nge nge a ni. Chu ram rorêlna dân thar chu Democracy tiin an vuah a. Zawi zawiin khawvêl hmun tinah a darhzâu zêl a, khawvêl sawrkâr tam berten an lo hmang ta a ni. Tûnah chuan Lal nei ram pawh an awm tawh meuh lo! A la nei chhunte pawh hmânlai lalte anga thuneihna pumbil an ni tawh lova, a hming maia lal an ni tawh a. Rorêlna tak tak chu mipui aiawh thlante kutah a awm tawh zâwk a ni. England leh Japan ramte hi tûnlaia lal la nei ramte zingah a langsâr pâwl an ni.

Lal leh mipuite inkâra thuneih inchuhna hi Europe khawmualpuia ram ṭhenkhatah a rawn inṭan a, nasat pawh a nasa hlê. Khawvêl History-ah hian a râpthlâk leh ngaihnawm lai ber a tling hial âwm e. Thisen tam tak a chhuak a, mipui chhiarsên lohvin an thih phah a, lal ropui tak tak an tlâwm a, a ṭhente phei chu an lu an tansak nghe nghe a ni. Khawvêl kalphung pângngai tidanglam tak tak tûr chuan buaina nasa tak hi a lo ṭul ṭhin a, tuartu mi chhiarsen loh awm a lo ngai a ni âwm e. Mipui chanvo chuhchhuak tûr hian a lo hautak hlê a ni tih a chiang êm êm a ni.

Kan ramah pawh hê thu neihna in chuh hian Lalte leh mipui inkârah engemaw hlek chu a awm vê a. Keini ramah chuan kan lalte kha lal lian leh

ropui an ni hlawm lova, chu bâkah lal sual leh ṭha lo an awm bawk lova. Tin, khawvêl ram danga hnam dangte thawh rah seng kan ni bawk a, buai-na nasa lutuk leh thisen chhuahna râpthlâk awm awm lovin kan in rêl fel thei a, a lawmawm êm êm a ni. Kum 1954 khân District Council rorêlna chuan lalte thuneihna leh an chanvo lâksakna Dan a siam a, chuta ṭang chuan kan rama lalte chu zângna dawmna pawisa engemaw zât pek an nih hnuin an lo bâng ta hlawm a ni. England History a Glorious Revolution hmingthang tak tepawh a ang dâwn dâwn mai. Tun hnû hian mi ṭhenkhatin mahni pâwl ṭan tih ṭhat tumna avângin khâng hun lai chanchin kha thudik tluantling si lovin sawi-chhuah an ching a, a pawi viau a ni.

Hê ram in awp dân thar Democracy awmzia hi a tawi thei ang bera sawi dâwn chuan America (USA) President hmingthang tak Abraham Lincoln-an 'Mipuite Sorkâr, mipuite tana mipuite siam' a lo tih hian a hrilhfiah tâwk hle a ni. Chumi awmzia chu mipuiin an aiawha rorêl tûrin mi engemaw zât an thlangchhuak a, chûng ho chuan ram roinrêl dân tûr duangchhuakin dân an siam a. Chung an dân siam hmang chuan ram rorêlna chu hnathawktute kutah a lo awm ta ṭhin a ni. India ram pawh he Democracy dân hmanga ro inrêl kan ni a,a kal tluang ber pâwl kan ni nghe nghe. Keini Mizoram pawhin hetiang dân hmang hian kum 5 dan zêlah MLA leh MP thlanna kan lo nei ve thei ta a ni. Kawng ṭhenkhatah chuan mi thawhrah seng ve mai

kan nih avângin kan vânnei viau a ni.

Amaherawhchu, hê ram inawpna dân thar hi hman thiam a har angreng viau va, fimkhur ṭul tak a ni. A man a tam êm avângin Vote thlâkte hi lolam takin kan ti mai mai tûr a ni lova, kan thlan dik loh hian kan ram kal dân a nghawngchhiat theih avângin kan chhia leh ṭha hriatna thiang tak hi kan hmang fo tûr a ni. Chuti lo chuan buaina khirhkhân, chinfel harsa takah te ram a lut thei a, hnam pawh a tluchhe thei ṭhin a ni. Tunlai khawvêlah hian hê dân thar hmang ve si, hmang thiam ta lova buai pherh ta êrh leh sawtpui ta mang bar lo ram te pawh an tam tawh a ni.

Tûnlai kan ramah ngei pawh hian chhût chiang mang lova vote pawngpaw thlâk mai mai leh lolam taka theh thang mai mai ching kan awm ta nual a, a pawi hlê a ni. Mahni chhia leh ṭha hriatna thiang hmangin duhna takah thlak chat tûr a ni. Hetiang hun ṭha leh hlû, mipui ten duh kan thlan theihna hunte hian mual min liam san nite pawh hi a lo la thleng lovang tih tuman kan sawi thei lova, fimkhur êm êm tûr a ni. Tûnlai ram tam takah hian Democracy hming pu si, mipuiin duh ang an sawi theih lohna ram a tam tawh a ni.

Chutichuan kan ram leh hnam inkaihhruaina leh in rêlbâwl chhohnaah hian kawng dik kan zawh a ṭul a, kan hma lam beiseina neihte pawh chu lungphûm dik chung ngeiah kan nghat thiam tur a ni. He lehkhabu-ah hi chuan Hnam lungphûm tiin

kan vuah mei dâ vn a, chu hnam Lungphûm chungngei chuan kan ram leh hnam kalphung leh rorêlna hi kan nghat ngei tûr a ni. Chu hnam lungphûm chu thil pathum, pawimawh dân inchen pât leh inring tawn vek an ni a, a eng amah a malin a lâk hran tak tak theih loh a ni. Chûng thil pathumte chu Politics, Economics leh Sakhua te hi an ni. A mal ṭheuhva lâk chuan pawimawh hlawm teh mahse-Hnam lungphûm a tling zo lo ṭheuhva an inkawp khâwm chauhvin Hnam lungphûm an tling a ni. Lungthû ang chiah an nih chu. Lungthû pawh hi pakhat ni mai âwm tak a ni a, mahse pathum a ni tlat a, awmna hmun dik an nei vek leh nghâl a ni.

Tehkhinna pakhat han ṣiam lawk ila a fiah deuh mahna. Hê Hnam Lungphûm hi hruizên ang a ni. Hruizên hi ṭha tluantling tûr leh hmantlâk tak tak tûr chuan a zâi mal tin kha mar rual ṭha takin a inhrual fip ṭang tûr a ni. A mar rual loh chuan zâi mal ang chauh bawkin a fei lovang a, a hmanna tûr angah pawh a hman a theih tak tak loh vang. Zai tam tak pawh hrual belhbawm mah ila a mar rual chuan loh chuan a ṭangkai vak chuang lovang. Chutiang chiah chuan he Hnam Lungphûm pawh hi kawpkâi rual takin ram leh hnam dinchhuahna kawngah kan hmang thiam tûr a ni. Pakhat chauh hi uar fâl ta vakin a dang hi hlamchhiah ta si ila ram leh hnam kal a tluang tak tak thei lovang. Politics chauh hi uar ta duar ila, Economics leh sakhua kan thlahthlam si chuan sum leh pekah leh chhûngril nun lamah kan tlahniam

tak ang a, ram a ṭhang tak tak lovang. Chutiang bawkin Economics emaw sakhua emaw, pawh hi mal hian lo uar fâl ta vak ila, Politics kan thlahthlam a, kan thiam leh si loh chuan ram dinhmunin a tuar ang a, a fel chuang hek lovang. Chuvangin he Hnam Lungphûm thil pathumte hi a eng amah hi lâkhran emaw thlahfâl emaw theih a ni lo. Kawpkai rual takin kan hmang thiam tûr a ni a. Lungthu pathum ang khân an nihna leh dinhmun dikah kan hmang chat chat thiam tûr a ni.

Pâwl leh ram hruaitu ṭhenkhat chuan Politics an thiam viau pawh a ni thei e, nimahsela ram leh hnam tâna Economics kalpui dân an thiam leh si loh emaw sakhua ngaihsak lova khawvêl nawmchen an uar viau emaw a nih chuan ram a kal dikin a nuam thei rêng reng lovang. A nih loh leh sakhua an uar viau va Economics an thiam chuan si loh chuan ram a kaltluang chuang bawk lovang. Hei hi thil kalhmang a ni tlat. Hetiang a nih avang hian Pâwl din dâwn pawhin fimkhur a ngai êm êm a, hruaitu leh mimal mal talent kha hruaikhâwm thiam a ṭul a. Hnam Lungphûm pathumte kha an nihna leh dinhmun hrechiang a, an nihna chat chata hman a ṭul a ni. Keini pawhin he Hnam Lungphûm hi kan ngaih pawimawh a, kan hmanṭhat hun hunah kan kaltluang ang a; kan hman thiam loh leh kan palzût chân apiangin ram leh hnamin kan tuar ang a, kan mualpho thin dâwn a ni.

Hnam Lungphûma innghah pawimawhzia hi hruaitu lam chauh pawh ni lovin a mipui lamte

pawhin kan hriatfuh a ţul ta hlê mai. Pâwl pumpui leh mimal awmdân leh nihphungte thleng pawhin [illegible] kawng hawi zâwnga kan thlir thiam hi a ţul tawh a ni. Chutiang ni lova thil kawng hnih khat lek, ram leh hnam kalphung kâwk pha lo sawi mai maia kan lohnial buai a, kan inhambuai chiam chiam ngawt chuan a pawi ang. Tin, innghahna fel nei lova luang thli chhêm ang mai a kan âwn dual dual ngawt ţhin chhûng hi chuan ram leh hnam a kal dik tak tak ngai lovang. Mi hnamte rual ban pha ve tûr pawhin hmasâwnna tak tak kan nei thei lovang a, din chhuah ni hmêl rêng kan hmu ve dâwn lo tihna a ni.

Chuvângin kan ram leh hnam kalna tûr kawng kan sialna ah hian hruaitu leh mipuiten Hnam Lungphûm hi kan hriat fuh a, innghahna atâna kan hman fo hi a pawimawh tak meuh a ni. Kan râlthuam leh hmanrua atân pawh DIKNA, RINAWMNA lêh THAWHRIMNA hi lo ni ngei tawh sela hmâ kan sâwnin kan dingchhuak ngei ngei ang. Tûna kan thlen chin ang anga kan dinhmun leh âwmdân han inthlir hi chuan Hnam Lungphûm kan sawi hi kan la hre fuh hlel niin a lang a, a pawi hlê a ni. Hmabâk kan la nei chhah hlê tih inhriat a ţha ang. Chuti lo chuan BORALNA LAMLIAN zau lamah hian kan kal thui lutuk ang a, kir leh hlei thei tawh lovin atâwpah TAH LEH RUMNA ramah kan hnam hi kan lût ang tih a hlauhawm ta a ni. Mi tin hi thinlung taka inngaihtuah ţheuh a hun ta a ni.

BUNG 2

Ram leh hnam thlirdân ṭobul dik leh a innghahna lungphûm chu kan lo hrechiang ta a, Hnam Lungphûm awmzia leh pawimawhdân te pawh kan lo hrechiang ta bawk a. Bung hnihna aṭang hi chuan chûng Hnam Lungphûm pathumte chu engtin ang takin nge kan lo hriat a, kan lo hman ṭhin tih lam hi chipchiar deuh zâwkin kan chhui chho tawh dâwn a ni. A pawimawh êm avâng hian tih tak zet leh lengsik meuhva mi tinin kan ngaihtuah a ṭha ang. Chuti a nih loh chuan ram leh hnam dinchhuahna kawng dang a awm miau si lova, kan tisual ang tih a hlauhawm tak zet a ni.

1. POLITICS

Hnam Lungphûm pathumte zingah khân Politics hi i han thlir hmasa ber teh ang. A ngaihnawmin chhui man pawh a hlâ viau ta ve ang. Politics kan tih hi a awmzia nî bera lang chu, 'Ram leh hnam ham ṭhatna tûra mipuite inrêlbâwl dân ruahmanna' tih hi a sual tampui lovang. Hmân laiin Greek hoten an hmuchhuakin an hmang hmasa ber a, chuta ṭang chuan ram hrang hrangah a darh zau zel a, khawvêl pumpui a luan chhuak ta a ni.

Keini Mizote hi chu hnam tlêm leh naupang, changkâng lo tak leh ram kilkhâwr taka chêng kan ni bawk a, Politics pawh hi kan hriat ve-na leh hmaipuina hi a la rei vak lo. Kan han tih ve hnu vêk vêk si erawh hi chuan kan phêk beih a ni thawthâng lawi a, a rami nghînin kan nghing lui lui mai

si anih hi. Kan buaipui ang hê hû erawh chuan kan sâ .tj ui teh chiam hlei lova, a mak ang reng viau a ni. Chuvângin kan kal tawhna zawng zawngte ngun taka ţhlir kirin in siam ţhatna tûr kawng awmte kan chhût chhuah a, fimkhur taka hmalam kan pan hi a ţulin a pawimawh êm êm tawh a ni

Hnam nun dangdai tak kan ni a, kan ngaihtuahna hi a chak êm êm a. Talent pawh kan nei ţha ngawt mai. Kan pian tlai ngaihtuahin Politics pawh hi kan rilruah hian a in tuh hmâ hle a ni. British sorkârin a min awp nghet lhnu kum 30 liam awrh-ah Politics thlarau hi kan chang chawpchilh mai niin a lang. Kan ram hi "Excluded Area" a min dah avângin Assam Rorêlna khâ vl, Legislative Assembly-ah khân aiawh kan nei ve thei lova. Sap ram Lalberin India Viceroy te, Governor leh Bawrhsâp-te hmang khân min awp mai ţhin a, Kan lalte khân tualchhûngah thu neihna zau tak chu nei ve bawk mahsela, a nihna takah chuan thu tâwp leh thu lian chu Bawrhsâp-te kutah khan a awm vek zâwk a ni. Mipui vantlâng-khân ram rorêlna leh in awp dân chungchângah engmah sawi ve theih kan nei lova, Politics lam hawi thu rêng rêng phei chu sawi phal a ni ngai lo. Party din phei chu phal a ni lo hul hual a ni. Tunlaia kan dinhmun nen hi chuan danglam tak a ni a, a kâr a hla veng vawng hle a ni.

Kum zabi sawmpakuana laihâwl vêlah khân Politics ang lek lekin kan ramah hian lalte leh mipuite inkârah thuneih inchuhna chu a lo awm tawh

Mipuiten ram leh khawtlâng inawpdân chungchânga lalho thuneihna sâng lutuk kha an lo ngaihnawhin an lo sawisêl a. Lal tâm tak chu an khuaten an duh lova, engemaw chen buaina pawh a awm a. Hei hi "Lal Sâwi" tiin History lamah pawh hriatzui a ni nghê nghê a. Mahse mipui lam an inthurual lei theih tâk loh avângin lal lam an lo dingchang leh ta a, a pângngaiin kan ram chu a lo kal leh ta a ni. Vâilen vawihnihna dâwn laivêl khân hetlang deuh bawk hian Lalte leh an khua leh tuite inkârah chanvo inchuhna a awm leh a. Mahse Vâi Lian khân a rawn nangching ta a, a vâwrtâwp thleng lovin a zuihral leh ta a ni.

Politics rawng kai deuh tak taka mipui chêtna chu kum 1926 vêl khân Aizawl hmun ngeiah a lo chhuak a. Kan hnam hmahruai mi ṭhenkhatten Assam Legislative Assembly-a Mizoten aiawh kan neihve theihna kawng an lo dap a, Political Party din hial tumin hming pawh an khawnkhâwm nual hman a ni. Nimahsela, sawrkâr âwih loh zâwng a nih avângin mi 7 lâi phei chuan Lung In an tânphah a, Party din lovin an zuihral leh ta a ni. Hei hi kan rama Politics chi intuh ṭanna tak tak chu niin a lang. India ram indan dâwn hnaihah erawh chuan mipui awpbehna chu phelhdul a lo ni ta a, Political Party din pawh phal a lo ni ta a, kan ramah chuan Political Party a lo piangchhuak tan ta a ni. Party hrang hrang lo pianchhuah dân leh an dinhmun tlângpuite kan hriat zui zêl theihna tûrin a mal malin, indawtin i han chhui chho teh ang le.

(1) MIZO UNION : Kan rama Political Party din phal a nih hnua Party ding hmasa ber chu Mizo Union Party a ni, Tarik 6. 4. 1946-ah a lo din a ni. A tir takah chuan 'Mizo Commoners Union' tih an tum a, mahse ṭalho a huap dawn loh avang leh mi zawng zawng tân a nih si avângin "Mizo Union" tiin a hming hi an lo phuah ta a ni. A hunin a zir bawk a, a hming hian mipui a lem bawk a, atir phat aṭangin mipuiin an bawh nasa hlê a. A vânglai ber phei kha chuan ram mipui 75% vêl lai hê Party-ah hian an tel a ni. A thâwm pawh a na hlê a, Union Hla tam tak an phuah a, Khuangpui ring nên ram pumah an lâm mup mup mai a ni. Khaw tin deuh thâwah ropui takin an lâwm a, khaw tam fê phei chuan ran talhin a lung pawh an phun hial a ni, Khatih lai Mizo Union Party tluka Pâwl ropui leh chak kha kan ramah hian awm leh theia mawi pawh a ni lo.

Ram tâna an thiltum hlâwm lian deuh deuhte chu hêngte hi a ni:-

1. Mipui tam berte tâna zalênna leh dinhmun ṭha zawk dapchhuah.

2. Chumi tihlawhtlin tûra laite dinhmun sâwi danglam a, a aiawh atâna District Council leh Village Council neih.

3. Mizo hnahthlâk India ram chhûnga awm zawng zawngte insuihkhâwm a, Greater Mizoram siam.

An thil tumte hân thlir hian thil ṭha ve tak a ni a, khâng hun lai michhe dinhmun aṭanga han ngaihtuah phei chuan belhfâkawm tak chu a ni ve

ng mai. Hemi avâng tak hian a tir phat aţangin pui pawhin an hlutsak ni pawhin a lang a ni.

Chutiang ťaka ram leh hnam kalsiamna hmana a nih avâng chuan Kohhran Pâwl hrang hrangpawhin engemaw chenah chuan an puiin an ţawlawm a, Pastor leh Kohhran Upa tam takin phûr takin an zawm nghe nghe a ni. Sawrkâr hnathawk thenkhatte pawhin engemaw chen chu an puibâwm hial a ni. Chuvângin Mizo Union Pâwl chu mipuite kutchhuak leh mipui ta tiau liau a ni. Ram tâna an thil ruahman leh duanlâwk te pawh a tam ber chu an tihlawhtling ta rêng a, vawiin ni-a kan ram awmdân leh nihphung pawh hi anmahni kutchhuak deuh vek a ni kan ti thei âwm e. Lal pawh an lal rei ngiang mai. Kum 1952-a District Council kan neih tirh aţanga Union Territorry kan nih hnu 1974 thleng khân kan ram rorêlna pawh an chelh tlang purh tih theih a ni. Tum khat Congress hovina hun rei lotê tak meuh, kum khat vêl chauh thuneihna an lan chan ve zawk tih loh phei chu khaihlak awm miah lovin kum 20 zet kan ram ro an lo rêl a ni. Hemi han ngaihtuah hian an rorêl dân pawh a chhe lutuk lo a nih a rin theih a ni.

Nimahsela, atâwp lamah hruaitu lamten ram leh hnam kaihhruaina chungchângah Hnam Lungphûm an kalsan tâk avangin kawng an bo ta a. Ram buaina boruak rit tak leh harsatna dang dangin a rawn tlâkbuak chhawm ta bawk a, kal ngaihna hre lovin an mipui hruaite chu an lo dinhmi ta ţhuap mai a, A tâwpah phei chuan anmahni

thlangte mipuite pawh zah zo lovin tarik 1.2.74. ah chuan Congress Pâwl hlau chung chung chu an va fin ta a. Merger hmingthang tak chuan lo siam ta a ni. Mi dangtena theihtâwp chhuah a tihchhiat tuma an beih pawha nghing ngai lo Party, Mizo Union chu a dintute ngeiin an lo ṭhiatdarh ta mai a ni Hetiang thil hi khawvêl Political History-ah hian ram dangah chuan thil awm ngai rêng reng lo a ni a, kan rama a lo awm hi thil mak tâwp a tling a ni.

Nimahsela Union mipui, hotute thu awih thei tak, a nuam leh hrehawm pawha an hnung zui ṭhintu tam takte chuan chu ti ngawtа Pâwl ṭhiatdarh a, Congress zawm chu an duhpui ta hauh lo mai a, Mizo Union Party chu ah chhunzawmsan leh ta mai a. Atir phatah Hotute zingah duhpuitu ṭha tâwk phei chu awm ngat sela Pawl chak tak ni leh thei mai tûr an ni a, mahse a hotu lam kha abo abâng awm lo lêka an Congress zawh tâk si avângin mipui chu an bangbo ta viau va, an dingchhuak zo ta lo a ni. Hmaisen takin kum 12 lai chu an han kal ve a, inthlanna pawh an chuh ve zêl a, mahse sawrkârna chang tûr ema chakna an neih theih tâk loh avângin kum 1986-ah chuan Congress for Peace (Congress phel lehlam) te nên infinin Mizo National Union Party an dinho ta a, Mizo Union ziding chu a lo zuihral ta a ni.

Tin, kan rama Politics lo luh tirh lai, Mizo Union Party pian lai vel hian ngaihdân dang dang pawh a piang chhuak ve nual a, nimahsela Political Party tak tak ang chuan an ding chho ve ta lêm

lo a ni. Pakhat chu, 'Chief's Council' a ni. Hê Pâwl hi chu a hming aţang pawh hian a chiang maî a, mipuite ham ţhatna lam aiin anmahni lal ho te dinhmun sawh nghehna lam an tum ber a ni. Chuvângin mipui lamin an chim ve lova, chanvo pawh an va neih pui ve lo. Mipui lam chuan engemaw chenah an hriatthiam pui a ni ang, District Council Term hmasa berah khân Lal aiawhtu nii pahnih chu Nominated Seat-ah an dah ve nghê nghê a ni. Amaherawchu an dinhmun tihdanglam khân a zui chawpchilh tâk avângin pâwl nghet tak chuan an ding zui reng ta lova, a zuih ral ta mai a ni. Democracy rorêlna thuaia kan awm tawh avângin lal ho chauhvin pâwl an din chu thil ţha vak anih a rinawm lem lo bawk. Mipui lam an chawk tho leh ang tih pawh a hlauhthâwnawm zawk mah a, an zuih ral ta mai hi thil ţha zawk niin a lang.

Pâwl khat dang leh chu Independent tum pawl an ni ve thung. Politics kan han beih tirh lai khân ngaihdan hrang hrang a leng vêl a. "Excluded Area" kan nih avâng khân British hovin kan ram min awp dân kha a danglam bik a, Independent pawh chu kan duh chuan hmu mai thei âwm taka ngaih dân siam chu thil âwmkhân ve tak a ni reng mai Mi ţhenkhat chuan Pâwl siam tum meuhvin an sawimawi ve a ni. Kan tlângmi pui Naga hote pawhin an lo tum bawk si a, sawi âwm tak pawh a ni ve e. Nimahsela ngaih dân dang neitu pawl lian zâwk ten an pawt hneh ta a, pawl ang tak taka ding chho lovin a zuih ral ta rih a ni. Tun hnu lam

aṭanga han thlir lêt hi chuan, 'Khatih hun lai khân lo bei tlang ta law law ila chuan, kan hlawhtlin loh vêk pawhin tun ai hi chuan kan ram dinhmun chu a ziaawm deuh âwm mang e' tih chu ngaihdan awm thei tak a ni ta anih hi.

(2) UNITED MIZO FREEDOM ORGANIZATION : He Pâwl hi a lamtawi UMFO tih leh ZALEN PAWL tia hrlat a ni ber a, Mizo Union din hnu kum khat zet 20. 7. 1947-a lo ding a ni. Mizo Union pâwla mipui tam ber an lo awm tawh avângin he pâwl hi chuan chuti vakin mipui a ngah ve vak lo. Mizo Union pâwlin lalho kha an lo beih deuh tawh avâng khan lalho leh an ṭhuihruai ṭhenkhatten an bawh ve thung a ni. An thâwm pawh a na vak lova, an kaldân a zawi ang reng hlê. A hnu deuhvah Mizo Union pâwla tuizui hlei thei lo mi ṭhenkhatten an belhchhah zêl a, a rei deuh hnu erawh chuan pâwl lian tak chu a ni ve ta. A hminga Freedom a tel avâng hian ZALEN PAWL an ti bawk niin a lang.

Atir taka an dinchhan chu Burma zawm a ni. Mizote hi khawchhak lam Burma aṭanga chhuk kai nih avângin kan pian leh mûrna ram a ni zâwk a ngaihdân âwmkhân ve tak chu a ni. Zawm thei din hmuna ding kan nih rau rau phei chuan a âwm lehzual pawh in a lang. Amaherawhchu mipui tam ber Mizo Union pâwla an lo awm tawh avâng leh annin India rama awmsa anga an lo inngaih bur tâk si-ah chuan Burma zawm pawh chu mipui tam berte ngaihdân a lo tling ta lova, mipui tam ber ngaihdâna kal a lo nih tawh bawk si avângin ram

ipui AW a tling pha ta lova. Sawrkâr hnênah awh tih tak taka beihzui leh ngen a awm ta lêm va, thlalêra au ıâwl ang deuhvin a lo thâmral ve h ta a ni. "Khatih hunlâi khân Pâwl chak zâwk niin beih tak takin lo beizui ta bawk ila engnge n an ang." tih chu thil ngaihtuah zui tleih tak awng a ni ve e.

Chutiangin an thil tum chu hlamchhiah ta mah la, an Pawl chu an zuihral mai ta bik lova, District Council kan neih hnu thleng khân Eptu Pâwl han an chang chho ta zêl a. Mi fel leh thiam tak akin an ţâwiâwm a, an chak ve tial tial a. Eptu Pâwl ţangkai tak an ni chho ta zêl a. Mizo Union orêlna dik lo leh hleihhluak nia an hriatte pawh uai takin an do va, rorêlna pawh an khalhngil au a ni. Thâwkkhat lai phei chu Parallel District Council pawh an siam hial a ni. Amaherawhchu, rêlna chang khawp meuhva chakna an neih theih k loh avângin ıam inrêltâwlna lam kawngah huan 'Kan kutchhuak' tia sawi tûr an nei ve thei lêm lo a ni.

Mizo Union Pâwl leh tlângmi dangte nena Hill State kan sualho lâi khân an pâwl hming lâkin Eastern India Tribal Union (EITU) hming n pu ta zâwk a, atawp thlengin an pu hlen ta a i. Chu Hill State pawh chu sualchhuah a ni ta m lova, chu bâkah kan ram rorêlna khâwl District Council-ah pawh chuan sawrkârna nei khawpa chak- a an neih theih tâk bawk loh avângin zawi zawiin

ral lam an pan a. Kan rama MNF a lo din hnû lawk khan a lo zuihral ve leh ta a ni. Mizo Union hruaitute ang lo takin an hotute chu atâwp thlengin an pâwlah an rinawm a, ho tûr mihring an neih tâk ngang si loh avangin a ral lo thei ta lo a ni. Hotu lam an fakawm hlê a ni.

(3) INDIAN NATIONAL CONGRESS

Hun rei fê chhûng chu kan ramah Political Party thar ding lovin Mizo Union leh EITU pâwl chauh an awm a. Amaherawhchu hun a rawn in her zêl a, chûng pâwl pahnih chauh chuan min fûn zo reng ta lova, pâwl ṭhar a lo piang leh ta nge nge a ni. Hotu ṭhenkhat rilruah chuan, 'India rama a awm kan nih rau rau chuan National Party hi zawm ve law law ila, kan ram leh hnam tâna thu sawi a nuamin a awlsam zâwk ang' tih ngaihdân a lo piang chhuak ta a. Tichuan 10.8.1961 (11.4.1961) ah India rama Party chak leh hun rei tak rorêltu Party, Indian National Congress chu kan rama la lut vein Mizo District Congress Committee an lo din ta a ni. Ram leh hnam tâna thil tum a hrang a hraiin an nei chuang lêm lova, sorkâr laipuia thu neitu Party zawm chu ṭangkaina tak awma an hriat vâng la ni ber.

Pâwl nghet tak tak pahnih kan lo neihsa tawh avângin a tir lamah chuan a ṭhang duang teh chiam thei bik lo. Chû bâkah kan Mizo rilru leh ngaihtuahna tak tak hi chuan a ngaizâwng tak tak thei mang lova; a ti deuh dui a ni. Mi ṭhenkhat phei chuan fiamthu deuh hlekin hminglem atan,

"Mizo Val Pâwl" an tih sak nghe nghe a ni. Mahsa hei hi chu a dık ber lêm lo. A hmangtu mihring te kan zir phawt chuan India khua leh tuia kan u hnam dangte nêna lungrual taka nghâwngkawl bah ho hi a sualna a awm hran lova, hnam pumpui sawh nghehna hmanraw ṭha tak a tling zawk a ni. Kan hman thiam chuan loh erawhchuan tihna mah a ni hran hlei lo.

A hnu lam deuhvah erawh chuan kan unau ram mû lo kir lehte zinga a tam ber ten nghenchhan leh belh bera an rawn hman tâk avangin a ṭhangduang ta deuh va, kum 1969 a District Council kan thlan hnuhnun ber tum phei kha chuan Mizo Union pawl hnehın sorkârna an la ta hial a. Mizo Union Party ni lo District Council a sorkârna la thei awm chhun Party an ni ta nghê nghê a ni. Nımahsela, an lungrual rei theih tâk loh avângin a hnu lawkah an keh chhe ta a, Ram leh hnam humhalhna lamah pawh sûlhnu ṭha leh kutchhuak tumal an nei hman ta lo a ni. A chhe zawnga tlirtute ngaihdânah phei chuan Mizo Union pawlin kum 20 chuang kan rama District Council rorelna an chelh chhûng zawnga an rorêlna aiin Congress pawlin kum khat vêl ro an rêl chhûng khân thil tawi an thlen tam zawk ni hialin hriat a ni.

He pâwl hian makna tak pakhat a nei. A fintu pawl an tam tawh ang hû-in a lian chuang tak tak lei lo tlat. Kum 1972 kuma Union Territorry M.L.A thlan hnû lawk khân Mizo Labour Party leh Socialist pawlin an han fin phawt a, mahse a lian chuang

vak lo. Mizo Union Pâwlin an sawrkârna rêa meul kum 1974-ah an han fin leh a, chuti chung pawl chuan a la lian chuang êm êm ta lo fo. Kum 1978 a M.L.A thlan chuan Pâwl thar tê mai People Conference chuan hneh zetin a lehthal leh mai a ni Hei hian tûn hnû zêla kan Politics kalpui dânal ngaihdân thui tak min pein harhchhuah phah nan hmang thei ila a ṭha ngawt ang.

Amaherawhchu P.C lal a lo nat tâk deuh avâng-in mipuiin a thlâkna kan duh ta a, kum 1984-a M.L.A thlan chuan sawrkârna siam khawpin an rawn chak ve leh ta a. An hun lai hian kan ram buaina pawh chinfel niin India sawrkâr leh M.N.F chuan Remna Thuthlung chu 30. 6. 86-ah an lo ziak ta a, a lâwmawm hle a ni. Hemi chungchângah hian an fakawm hlê a, kan ram History-ah pawh hriat-reng tlâk tak hnuhma an hnutchhiah ta a ni. National Party an ni bawk a, tualṭo Party te ang chuan an zuihral ve mai lovang chu maw.

(4) MIZO NATIONAL FRONT : Kum engemaw chen Palitics kan beih hnu leh District Council neia hun reifû kan inrêlbawl tâk hnû chuan tlêm tlêmin hma kan sâwn ve hret hret a, kan khawhawl pawh a zau chhawm ve zêl bawk, Chutih rual chuan kan vui leh vaina pawh a pung ve tial tial a. Chu a-chhapah Pi-pu chenâ kan thil hlauh leh râp êm êm "Mautem Tampui", chuan kum 1959-60-ah min rawn nang leh ta nghâl a. Chu harsatna chuan kan awm-dân pangngai duh tâwk lohna leh ram dinhmun thleng pawha lungawi lohna a rawn hring a, atir

lama ngaihdân mual liam tawha kan neih Independence sual duhna rilru kha a lo chhuak thar leh ta a, Mizo National Front Party chu a lo ding ta a ni.

A tir takah chuan Political Party angin a ding nghâl mai lova, "Mautâm ţâm dotu" angin Mizo National Famine Front an din phawt a. Mahse ţâm reh hnu chuan a hming thlâk chuang lova, "Famine" chauh paihin Mizo National Front Party thar chu 22.10.1961 chuan a lo ding ta a, a thiltum pawh a sâng ta vah mai. Mizo hnahthlâk zawng zawng India ram chhûng leh pâwna mi inzawm khâwm a khawvêl hnam dangte chanvo ang Full Sovereignty (Mahni duh dâna rorêl ve theihna) a rawn dinpui a ni. Hê pâwl pawh hi a tir tak chuan a ţhangduang teh chiam thei lo. Amaherawhchu kan awmdân pângngaia kan lungawi tawh loh êm avângin ţhalai leh zirlai lamin an bawh ta ruih ruih a, rei vak lovah chuan pâwl chak leh lian tak a lo ni chho va. Kum 1963 a Assam MLA thlanna kan neihah chuan Seat thum zinga Seat hnih lai changin Party nghet leh lian tak an lo ni ta a ni.

Independence tumna kawngah pawh hian a tir lam chuan ngaihdan ţhuanghnih a awm a, "Mizo National Council" tiin an in vuah a. Mahse a tlêm zâwk an nih avângin a tam zâwk MNF chuan a chimral a, an tawp ta a. A ţan tirh lamah chuan tharum thawh lova beih tûr anga in zirtir a ni a, mahse a thil tum a lo sângin a lo khirh khân êm a, a tawp lamah tharum thawha che chhuakin buai-

na a thleng ta a ni. Tichuan, Independence sual avânga tharum thawhna chu kum 1966 February thla tâwpah rawn inṭanin buaina chhumpui chuan kan ram chu a rawn tuam a. India sorkâr leh MNF chu siṭai chakna hmangin nasa takin an lo inbei chho ta a ni.

Hê pâwl kalphung hi chu a dangdâi ta zak mai. A thil tum a sâng bawk a, a nghawng pawh a nain a sawhk'âwk a na tlh mai. Kum 20 chhung zet râlthuam hmanga inbeihna karah kan ram a lut ta a, thisen chhuahna te, khaw sawikhâwm leh hâl te, ṭâm leh hri nên kan tuar chho kim ta biai a, A tâwpah chuan mipuite pawhin kan lo tlin sêng ta lova, anmahni lam pawh an zuih tial tial bawk a. Chavângin India sorkâr nêna inremna Thuthlung chu 30.6.86 chuan an lo ziak ta a, buaina chhûm chu kian khat chuan a lo king ta a ni. Chu inremna zûl zui chuan kan ram pawh chu State puitling a hlankai a lo ni ta a ni. Râlthuam hmanga hel ve lêm lo hnam ṭhenkhat ten kan chan ang State tho an hmuh theih laia thifa hnukchat leh tuarna chikim kal tlang kher a State kan hmu hi mi ṭhenkhat chuan a rem hriat loh thlâkin tha thlâwn sêng ang hrimah an in ngai hial a. A tir phat a ti lo tûra ngêntute phei chuan an dem lek lek a ni Mahse ram leh hnam tan tak meuh va bei an nih avângin tawng pâwng dem ngawt chi chu an ni lo. Hnam rilru an kai chhuak a, a ṭhatna lai tak pawh a awmanghê nghê zâwk a ni.

Ram buai chhûng zawng chuan pâwl thiang

lova dah leh dân pâwna hnâwl a ni a. Mahse remna thu an thlun hnu chuan din thar leh phal a lo ni ta a. Chuvângin ramhnuai aṭanga lo chhuakte leh kan rama Party awmsa M.C leh M.P.F hote nên he pawl hi din thar leh a lo ni a. Mizoram State thar MLA thlanna hmasa ber 16.2.87 a kan neih ṭumin Member 40 zingah 25 lai thlang tlingin sorkâr chak tak an din thei leh ta mai a, mi tam tak chuan mak pawh an ti viau nghê nghê a ni.

Nimahsela, an sawrkâr chu mipui beisei leh rin angin an kal ta lova, atir phat aṭangin buai neuh neuh an nei chho ta a. Dated 29.9.88-ah chuan an M.L.A. 9 te chuan an sawrkâr an thlawpna chu hnûkdawkin Congress (I) hote nên sawrkâr inṭawm siam an lo tum ta a. Thil kaldân a mumal theih tâk loh avângin 7.9.88-ah chuan President's Rule hnuaiah kan ram chu an lo hnûklût ve leh ta mai a ni, Tichuan MNF sawrkâr nghet tak mai chu a lo ṭhuanawp ve leh ta a.

An Party pawh chu ṭhuanghniha kalin MNF (L), Pu Laldenga lamṭang leh MNF (D), a chhuakho hruaite chu an lo inlahrang ve leh ta a. Peoples Conferenceho ang bawk khân an lo keh chhe ve ta mai a ni. Engtin chiah nge an kal zel dawn tih erawh chu a la chiang chiah thei rih lo a ni. Hê Party-ah hian atir lama mipuite beiseina a sân ang hû bawkin hun rei lote chhûnga an beidawnna pawh a sâng niin a lang.

(5) SOCIALIST PARTY OF MIZORAM :

Ram buniña kâra kan luh 'chhoh tâk hnu chuan mipui leh hruaitu ţhenkhat Politics ngaihdân a lo phirsi ta deuh va, ngaihdan hrang hrang pawh a rawn piang chho ta zêl a ni. Kum 1971-ah chuan hruaitu ţhenkhat chuan Socialist Party of India chu kan rama lalût vein 3.2.1971-ah Socialist Party chu an lo din ve ta a ni. An thiltum bulpui ber chu mipui tam berte ţhattlânna tûra ram leilung hausakna leh Sawrkâr Zêmpui-a sum leh pai a rual thei ang bera semzâi a ni. Thil ţha tak mai a ni. Mahse mipui ngaihdân kal dik tâwk tawh lo avângin a ţhang chak vak thei ta chuang lova, inthlannaah pawh han chuh ve ţhin mah sela an tling ve phâk ta lova. Kum 1972 maiah an Pâwl bânsanin Congress Pâwlah an lût ta dial a, an lo zuihral ve leh ta mai a ni: All India Party ve lêmah chuan kan rama daihrel lo ber an ni hial âwm e.

(6) MIZO LABOUR PARTY : A hmalama kan sawi tawh ang khân ram buaina kan tawh hnu chuan kan ram Politics kalphung chu a mumal lo ta deuh deuh a, mipui leh hruaitute zingah pawh ngaihdân fel fek fawk nei mang lo an lo awm chho ta nuai a. Kum 1970 vêlah phei chuan kan lo buarchuar deuh ta nuai a, Party thar a lo piangchhuak ta nual a ni. Pâwl pahnih an rawn piangrual deuh ţhawt a, pakhat chu Mizo Inzawmkhâwm Pâwl an ti a, pakhat zâwk chu Mizo National Union a ni. Nimahsela thuhmun ang deuh an nih avâng leh an

than theih vak loh ve ve avângin kum 1972 inthlan tâwn hnaiah Pâwl khata infin khâwmin Mizo Labour Party hming puin 13. 12. 1971-ah an lo ding ve leh ta a ni.

Ram pum Luapin M L.A Election pawh an han chuh ve a, mahse member pakhat mah an thlang tling zo ta lo. Hetiang an lo nih tâk avâng hian inthlan hnu rei vak lovah Socialist Party te nên Congress Party an zawm tlâng ta dial a, an lo zuihpal ve leh ta mai a ni. He Party hi lian ve fû si-ah chuan a daih rei lo ber an ni hial âwm e, a hming hi kan hre hman chauh chauh a ni ber mai. Tin, hetih hun lai vêl bawk hian Shillong lam aṭangin Mizo Democratic Party an rawn din titih deuh a, a sawimawi tûr pawhin zirlai ṭhenkhat an rawn chho va, Mahse din zui awm lovin an reh leh ta a ni.

(7) MIZO DEMOCRATIC FRONT : Union Territorry din'hmunna kan awm hnu kum 1974 Feb. ni khatah Mizo Union leh Congress an insuihfin a, kan ramah chuan Party khat chauh kan lo nei ta a ni. Nimahsela, Democracy ramah chuan hetianga Party pakhat chauh awm hi a harsa chauh ni lovin a theih loh hulhual a ni âwm e, chumi kum la la chuan Party thar a rawn piang leh nghâl zat mai a ni. Chû Party thar hming chu Mizo Peaples Party a ni. An thu ken zir loh nge hotu lam zir loh ni dawn teh rêng an ṭhang thei hauh lo mai a. Chu vâng chuan chu Pâwl chu titâwpin Party thar ang deuh rawng kaiin Mize Democratic Front tiin kum

1976 chhuan an dinthar leh ta a ni. An thil tum hia deuhte chu Ram hmasâwnna leh Mizo nunphun chawisân chhoh zêl a ni a, a tha hlê. Mahsela, I Pâwl hi a ţhang chak thei chuang lo hlê. Inthla apiangin seat tlèm azâwng chu an chuh ve ziah a mahse an chawi kim deuh vek zêl. An tlèm thai bawk a, an thâwm a zawi viau. An hotute eraw chuan an sawi tlima hlê a, an huaisenna leh a tumruhna hi an fakawmna lai tak a ni âwm e. A tlèm tham bawk a, mumal tak sawi tur awm lovin hun rei vak lovah an zuihral ta mai a ni.

(8) PEOPLES CONFERENCE : Ram buain kârah meuh chuan Politics ah ngaihdân mumal ta neih a harsa a, pâwl thar din a bâng thei tak ta lo. Chuvângin tarik 17. 2. 1975-ah chuan People Conference party a lo ding ve leh ta a ni. Atir tak ah chuan Political Party ang ni lovin "Human Right Committee" an din phawt a. Buaina kâra mipui mangan lai a ni bawk a, mipui a hipin a ţhan paw a ţhang chak hlê.' Chhan theitu ni dâwna an hri avângin Political Party-a an inleh hnu pawhin m puiin an bawh chak hlê zêl a, a ţhangduang hlê ni. Kum 1977-a M.P kan han thlan chuan Pâ chak tak mai Congress chu hneh takin a lehthal mai a, mipuiin mak pawh an ti hlê a ni. Chu chai pawh ni lovin a kum leh 1978-a M. L. A thlan pawh member 30 zingah 23 lai an tling chho th ta zêl a, hneh takin sawrkârna an siam thei ta ni. He Pâwl than chak dân hi a mak viau a ni.

Amaherawhchu Hnam Lungphûm an rap pial

mipui rin leh beisei ang chuan an kal thei ta lo. Sawrkâr an siam atanga thla 5 lekah chuan Anmahni leh anmahni an inpir tawn a, an kehchhe ta dêr mai a. Ministry chauh pawh ni lovin Assembly hial thiat a ngai ta a, kan ram chu President's Rule-ah min hruai lût ta mai a. Mipui pawh an ti beidawng thui hman viau a ni. Hnam Lungphûm kan sawi kha Pâwl inkaihhruaina atân leh ram kalphung atân a pawimawh hlê tih he Party ningkhawng atang hian a lang chiang viau a ni.

Tichuan chu Party lian leh chak tak chu 15.11.1978-ah chuan thuang hnihin P.C. 'A' leh P.C. 'B' invuahin an lo inthen ta phuk a. atu lam mah mahin hming hran put tum lovin a ziding leh dik zâwk nih an inchuh chho ta zêl a, an Party Symbol hial pawh an inchuh chho ta a. Mahse P.C. 'A' lam hian neitu chan chu an chang chho ta a, 'B' lam chu an zuih ta deuh zâwk a ni. Kum 1979 chuan M.L.A. thlanna kan nei leh a, chutah pawh chuan ahmangin an ding ta a. P.C. 'A' lam chuan member 30 zinga 18 thlangtlingin sawrkârna an siam leh ta a, an la chak hlê mai. P.C. 'B' lam pawh an la chak fû mai, member 4 lai an tling ve thei a ni. Kehchhe lo sela chuan tuma hneh rual an ni lo lehzual ang.

An sawrkâr hi a nghetin an chak hlê a, a uap pawh a na hlê a ni. Nimahsela inthlan dâwna mipui hnêna an thutiamah an din ngheh tak loh avang leh MNF rammu hote nêna an inngeih loh deuh tâk avângin kum 1984 inthlanpui lo awmah chuan a

hmalama mipuite paihthlâk tawh hnu Congress Party chuan an rawn hneh leh ta mai a, tlâkhnian lam an pan chho ta zêl a ni. Kum 1987, State thara kan han inthlan leh phei chuan member 2 chauh an tling ta a, an zuih sâwt ta hlê a ni. He Party kaldân aţang hian mipui leh hruaitute pawhin zir tûr kan ngah h'êin a lang. He Pâwla thil lang chiang tak mai chu inkaihhruaina lam ai mahin a hruaitu leh hotu ber nihna hian an chakna a siam niin a lang.

(9) MIZORAM JANATA PARTY : He Party rawn indin chhuah dân hi a mak ang reng hlê. Kum 1977 a India ram puma General Election neihah chuan kha leh chen India ram lo hruai a, ta neiha lo neih hman hialtu Congress Party chu Party thar tak Janata chuan chiang fahran maiin a rawn hneh ta tlat mai a. Chutiang chiah bawk chuan kan ram-ah pawh Party thartê mai Peaples Conference chuan Congress Party chu chiang zet bawkin a rawn lehthal ve ta bawk a. Tichuan India ram leh kan ramah chuan Politics dinhmunah inthlâkthlengna nasa tak a rawn thleng ta a ni. Mi tam takin heti em a nih hi an ring lo va, chuvângin an Politics ngaihdân a nghawng thui nasa ta a ni.

Kan ram hruaitu ţhenkhatte, rilru leh ngaihtuahnaah pawh chuan thil danglam tak a lo lût ta a. Janata Party chu kan rama lâkluh ve chûk chûk ţhaa rinna an lo nei ta a, hmanhmawh takin an din ve ta rum rum mai a ni. A dik chauhvin Central-a sawrkarna neitu Party kan rama lo din ve

hu kan hmanthiam chuan ṭhatna mual mual pawh pawm ngei a rinawm a, chuvângin he Pâwl lo dang ve ta pawh hi chuti taka mak han tih tûr lawng a ni lo ve.

Nimahsela, Central lama an hotute chuan an rin ang hê-hu pawLin an rawn ngaihsak ta lèm lova, kum khat dawn lai an rawn pawm ṭha duh ta hauh lo mai a, an ṭhan tûr angin an ṭhang chak thei ta lo a ni. Than ahnehin tam tak phei chu an bei-dawng hman a, an darhsarh leh hman deuhthaw a ni. Chuti a nih tâk avâng chuan kum 1978 kuma P.C Sawrkâr a han kehchhiat a, an rawn pawm leh hauhnawh pawh khân intêlkhâwm ṭha thei an awm tawh meuh lo. A kum leh 1979-a M.L.A thlan pawh khân Candidate nei tam ber an ni chungin Lunglei leh Aizawl Bial bikah ngat chuan member pakhat mah an tling phâk ta lo a ni. An ṭhan chak theih tâk loh avângin 10. 4. 1981-ah chuan P.C 'B' hote chu insuihfinin Mizo Convention party an din ta a ni. Chuti pawha an la chak hleihtheih tâk loh cheu avângin kan rama Remna a lo awm hnu-a M.N.F. Party an han dinthar leh khân MNF Party-ah an lût leh ta dial a, an lo zuihral ve leh ta a ni.

(10) PEOPLES CONFERENCE 'B' : He Pâwl chanchin hi chu P.C Party chanchin kan sawinaah khân sawi a nih tawh avângin tam sawi a ngai âwm lo ve. M.L.A pali an thlantlinte kha Remna leh Muanna chungchâng avângin an bâng a, an fakawm hlê a. Amaherawhchu P.C Party zîding zâwk kha an awm zêl avâng leh chakna tak tak nei thama

an dinchhuah theih tak loh avângin Janata hote in infinin Mizo Convention Party an din a, an zuih ral ve leh ta mai a ni.

(11) COMMUNIST PARTY OF MIZORAM (MARXIST)

Kum 1979 a M.L.A. thlan dawn hnaiah chua kan ramah Party thar Communist Party of Ind (Marxist) chu mi ṭherkhatin an rawn din ve leh a ni. Inthlannaah pawh seat tlêmte chu an chuh v a, mahse vote sawi tham an hmu lo. Hmasâwnna an neih theih tak loh avângin hun rei vak lova an zuih ral leh ta mai a ni. Mi tam ber phei chua an ding tih pawh kan hre lman lo hial a ni.

(12) MIZO CONVENTION: Peoples Conferenc Party sorkar chak tak hnuai a kan ram a han awi hnu chuan Party dang mite chu an cl êpin an thawp deuh a ni mahna, Remna leh muanna chungchân ah thawh hona turin Steering Committee an din hial a. Janata leh P.C. 'B' leh Mizo Union Par ten he Committee hi an din a ni. Political Par erawhchu a ni lova, sorkâr thil tih ṭha lo l uchuak deuh kalhngil tura ṭan hona mai a ni.

Rei fû an thawh ho hnu chuan Party pakha in chhûnkhâwm zâi an lo rêl ta a. Mahni Pa hming paih a, Party pakhata in tel khâwm an ti ber a. Mahse Mizo Union hovin an duh ve t loh avângin P.C. 'B' leh Janata Party chauh inf in Mizo Convention Party chu Dawrpui M. School-ah Tahrik 10.4.1981 chuan an lo din ta a

Nimahsela an ṭhang duang thei chuan vak lova, chuvângin MNF Party din thar leh a lo nih khan an in chhûnglut ve leh ta vek a. An zuihral ve leh ta a ni.

(13) MIZO PEACE FORUM: He pawl hi chu Party dangte anga ram leh hnam kaihhruai tum dân nei hrang pawh an ni lêm lo. Ram buai chin felna tura MNF leh India sorkâr in biakna kha rin leh duh aia a kal chak theih meuh loh avângin MNF te puibâwm zâwnga hma lo lâk puiin kan ram leh hnam tâna an thil ngen a hlawhtlin theih deuh beiseina avânga din a ni ber a. An theih ang tâwk chuan ram chhûng lamah chuan hma pawh an lâkpui viau a ni. Zirlai hruaitute din a ni deuh va, zirlai leh ṭhalai dang ten an bawh deuh. Mahse Party lian a ni vak lo. An tum anga Remna thuthlung ziak fel a lo nih a, MNF an din thar leh hnu chuan MNF chu an zawm ve leh ta dial a, an zuih ral ve leh ta a ni. A hming leh an tum dân nên pawh a in duh viau va, zuihral tih pawh hian a kawk dik chiah lova, an tum an hlawhtling a ni mah zâwk âwm e. An duhthusâm anga ṭha erawh chu an ni lo mai thei e.

(14) MIZO NATIONAL UNION: Kum 1986 kum tir lamah chuan Remna leh Muanna kawng zawnga kê an pênna lamah Congress Party chu an lungrual ta lova, an President Pu Lalduhawma M.P ni bawk chu an hnawtchhuak ta a. Ani chuan Congress for Peace a din a, Congress Party chu a lo phir ve leh ta a ni. Remna leh Muanna kan

neih hi u erawh chuan Congress for Peace ang a kal reng chu thil harsa a lo ni ta a. Kum 1986 lailâwl vêlah chuan Mizo Union kalpui zêltute nên insulhfinin Mizo National Union Party chu ni 14.5.86 ah an lo din ve leh ta a ni.

He Party-in a thiltum langsâr deuhte chu Mizo hnam nunphung leh ziarâng humhim chhoh te, ram rorêlna dik lo siamdik leh mi retheite chhanchhuahna hmanrua atâna Socialist Thurin kan rama lâkluh a ni a. Thil ṭha tak chu a ni ve leh tho mai. Nimahsela, kan ramah hian Politics a kalsual nasat tawh avângin mipuiin chuṭi tak chuan an bawh ngam mai lo. Kum 1987-a State M.L.A. thlanna hmasa berah pawh candidate 21 vêl neiin an chuh ve a. Mahse member pakhat mah an thlang tling zo lova. a tam berte chuan an dahkham an chawi nghê nghê a ni. Party ṭhang mêk an nih avângin Hnam Lungphûm ngai pawimawh ha an thu zirtîra an dinngheh tlat chuan an dingchhuak lovang tih sawi theih a ni lêm lo;

Awle, Tûnah chuan kan rama Politics lo chhuahdân te leh Party hrang hrangte chanchin tlângpui pawh kan lo chhui zo ta. Hêng thute hi Party mal dinhmun dik leh dik loh sawina hrim hrim a ni lova, kan lo kal tawhdan tlângpui aṭanga kalzêl dân tûr kan hmuh fiah theihna tûra min kaihruaitu a nih beisei avâng zâwka chhui kan ni a. Thil hriatdân leh ngaihdân te pawh a inang vek lova, chuvângin thil dik tâwk lo leh chiang tawk lo a lo tel palh a nih pawhin a inngaihdam lam kan chak a ni ang chu.

A tlângpuiin tûn thlenga kan rama Political Party diug tawh zingah chuan Mizo Union Party a masa ber a, a kaltluangin daih pawh a daihrei ber. Mizo National Front chu a Politics a sâng ber a, inghawng pawh a ni ber bawk. Belhchhahtu an ûm ang ngaihtuahin Congress Party a lian mawh ber a, Party lian ve ve an infin pawhin a lian chuang mang lo. Party lian ve fû si-ah chuan Mizo Labour Party a fei lo ber a, inthlan vawikhat an chuh hman awrh chauh a ni. Janata hovin National Party an ngaisâng ber a, an pawm duh lo chung pawhin kum khat lai an ding peih a ni. Mizo Democratic Front an tuarchhel ber a, Party tê ber ni chungin huaisen takin inthlanna an chuh ve ngam zat zat a ni. Peoples Conference a ṭhangduang ber a, a keh chhe leh hma ber bawk.

Politics hi kan beih vena a la rei lo hlê chung-in chhui kir tham fê chanchin zawng kan lo nei thin ve tawh e. Hruaitu ṭhenkhatte chu Politics awmzia leh a thiltum pawh ngaihtuah lêm lova, hming thil chhêm an sawi ang maia thletawn mai mai an ni a. Pâwl pawh an sawn zing nangiang mai. "Rotekâwla sepa" an sawi anga lal hran bâwl a hotunaih cha k ve hrim hrim pawh an awm bawk a, kan ram Politics kaldan pawh an chawk buai thei khawp mai. Kan thusawi tukhaw huatthu ni lul lo sela, hetiang ngawta Politics kalpui ching mite chu kan ram Politics huang aṭang hian inthiar fihlim thei zâwk sela ram leh hnam kal a tluan zawk a rinawm.

A mipui lamah pawh ngaihdân fel fek fawk n lêm lova, a hruaitu leh Party âtchilh bur ching kan awm bawk a, thil ṭha a ni vak lo. Thenkh leh chuan hruaitu leh m'hring ngei vâng hrim hrin a, Pawl zuan lâwr dun dun ching kan awm bawl a. Thenkhat pitei chuan Pâwl zawng zawng k zuan kim deuhthaw tawh âwm e. Hetiang mite pawh hi kan inngaihtuah nawn a ṭha ngawt mai. Hetiang mai maia kan kal chhûng hi chuan hnam ngaihtuah-awm tak kan ni reng ang a, kan ral ni pawh h kan hlat vak lo ta ve ang. Chuvângin, kan za hian inngaihtuah nawn leh hlawm ila, Hnam Lungphûn kan tih kha kan ram politics kalphung leh Party tehfungah hmangin ngaihdân mumal fel tak neih tum ṭheuh ila, tûna kan tihdân ai hi chuan a ṭh zâwk ngeiin a rinawm.

Tûnlaia kan tihdân ngawt hi chuan Politic awmzia leh a thiltum te pawh kan kalkahlên le lek ta mai. A dik chiah chuan kan Politician ṭhen khatte hi chuan Politics hi ram leh hnam thil pawl ni lova, mimal eizawnna leh chhûngkaw insawh nghehna hmanrua ang lekah kan ngai ta. Pawis khelhna, Gambling ang chauhvah kan ngai ta hialin a hriat a, a pawi hlê a ni. Ram leh hnan hruai tumna kawng mumal hre mang hlei lova laln leh thuneihna lalṭhutthleng ngawr ngawra ngai hruaitu nih tumte pawh kan kat nuk ta mai. He tak hi kan ram kalsualna bul a ni a, insiamṭh vat a ṭul a ni. "Thlêngtlawr Zuan Politics" hi ka malmâk ngam a hun ta.

Hetiang kan nih avâng hian kan neih theil

ang tâwk sawrkâr pawh han siam thin mah ila, hotu lamte hian kawng min bopui leh chawpchilh mai thin a, ngai leh ngaiah han inkeuh âwl lo thin a nih hi. " Pa pakhat Tuparawng khawr thiam," an sawi ang lekfang zawng kan nit Inthlan a lo thun a, phûr tak leh thatho zetin, atar a/ûr te nên kan ka pênchhuak a. Beiseina sâng tak nên kan sawrkâr siam chu kan han thlir a. Nimahsela kawng bre lo na nâ nâ chuan min bopuin, "LE-LAW LAMAH" min hruailtam leh duak mai thin zawng a nih hi. Atâwpah mipuite chu beidawngin kan "EKCHEH THUT" tlawk tlawk mai thin zawng a nih hi. A pawi ngawt mai. Mipuite harhchhuah a hun takzet ta.

Tunlata kan ram Politics kal dân hi eng nên inge maw kan han tehkhin dâwn le? Khawkâi kawng sât tura hnatlânga chhuakkhâwm chiam a, kawng sât ta lova mahni tul leh pawimawh dap sung sung a, haw leh ta dual mai kan ang ber âwm a sin! Ram leh hnam kan ti châmchi a, mipuite hmangaih ber ni âwm fahranin kan in sawimawi vêl thin. Nimahsela kan hruaitu Politician tam berte hi chuan an mahni tâng hma leh ham thatna ngawt min ngalhtuah san leh si thin. A thente phei hi chuan mipuite hi min hmusitin min rapbet nial thin a ni tawh lo maw? Anmahni thlangtlingtu, tal thutthlenga hlângkaitute ngei pawh kan mangan ni chuan an tukkhum chhah min chhawn thin a ni lawm ni? Hetiangte chuan engtinnge kan ram leh hnam hi a din chhuah theih teh lul ang.

Mi zâwn inchuhte pawh kan ang hle lo maw? Mithi emaw, damlo na tak emaw kan han zawn a, ṭanpui ngaite ṭanpuina leh Mizo tlâwmngaihna hlu tawp a ni. Nimahsela khua leh khua in taina rilru chhiain kan inti zauthau sauh sauh va, kan mi zawn ṭhatlai dah ṭha sauh sauhvin, tlâwmngaihna hming chhâlin pa leh pa nalua pawh nei baksak lovin kan han in chil ta ṭhin a ni a, a mak ngawt mai! Mahse he thil hi Mizo ten kan chin fo ṭhin a ni tlat! Kan tunlai Politics kal dan pawh hi hetiang deuh bawk hi a ni. Ram leh hnam hmangaihna tuinû kan in rui sauh sauh va, Ram leh Hnam dahṭha tê tê-in Lalṭhutthlêng derthâwng zet inchuhin Pâwl leh Pâwl, mimal thleng pawha dâwt ngial ngan tak takin kan in chirh theh chiam chiam ta mai ṭhin zawng a nih hi! A lungchhiat thlâk tak meuh a ni. Hetiang mai mai chuan khawii RAM ROPUI mah kan thleng hlei lovang e.

Ram hmasawnna kawng dika kal tûr chuan sawrkâr dik leh fel, a nih dan ang chat chata thil kalpui thiam kan mamawh a ni. Dân Siamtu Pâwl, Minister leh M.L.A. rualten ram leh hnam rêlbâwlna tûr Dan ṭha an siam char char tûr a ni a. Chûng Dan ṭha hmang chuan a kengkawhtu (Governor leh sawrkâr Officer) ten hleih neih hauh lovin mipui ro an rêlsak ṭhin tûr a ni. Thubuai hlabuai ngaihtuahtu Court Officer-te pawhin dikna hmangin mi tian leh mi chhiate chungah ro an rêl tûr a ni bawk. Anmahni chanpual ṭheuh theihtâwp chhuahin an bei ngar ngar tûr a ni, Tin, hmasâwnna hna kan thawh-

kawngah pawh Sawrkâr leh a hrathawktute chu puite nên phawkhal rual takin an ţangtlâng ţhap a ni. Hêng zawng zawngah hian a mawh phurtu chu mipui thlan sawrkâr hotu, Ministry leh L.A. rualte an ni a, Ruling Party pawhin mawh i tak a phur tel bawk a ni.

Tunlâi kan rama kan kalpui dân hi chuan kawng bo hlê a ni. Kan sawrkâr puipa teho, Minister M.L.A rualte hian an nihna leh dinchhan dik hi an hre lo nge maw ni a, hrereng chung hian hlamchhiah lui ţhin ni ngai le? A hming ngau au aţang pawh hian a chiang tawk viau lo maw? gislative Assembly tih chu Dân siamtu hote tih-zawng a ni ngat alâwm. Kan ram leh hnam man aţana Dân ţha thin siamsaktu tûrte zawng ni chiang mai. Nimahsela, kan han thlang lal uh sauh va, sawrkâr an hân siam meuh chuan rêltu tûr emaw an nih an ti chawp leh mai ţhin nih hi. Thenkhatte phei hi chuan kan dân neihsa h anmahni siam ngeite pawh an pawisa lova, an uh duhin an palzût mai thin a ni. A manganthlâk gawt mai. A duhâm zualte phei chuan hun ţha ai g ta bik liauva inngaiin, anmahni chhûngkua h vua leh vângte, an mi duhsak zâwngte haivûr iam chiam hi hna ber tûr emaw an ti ţhin, a wi ngawt mai. Mipuiten chan rêng kan nei ve wh ţhin lo, a mak a ni!

Adik adik chuan tûnlaia kan ram rorêl dân gat hi chuan Ruling Party mi leh sate leh Party anga mite hi a mi retheiho chu thuhmun veka

hrem kar ni. Kan sawrkâr sum leh pâi, Bud lipui anni hi engmah chan rêng kan nei pha tawh lo. Hetiang ngawt hi chuan kan ram leh hna hian dinchhuah ni kan nei tak tak ang em? Mi r theiho, a ram mipui zaa sawmsarih chuangte hi Ruling Party kan nih emaw, Party têber kan n emaw ngaihtuah engmah a sâwtna a awm lo. M lian leh hausa, Thlêngtlawr Zuan Politician te ka tlânchhiatsan ngan a, kan dinchhuah vena kawn kan zawn hi a ţul ta.

Sorkâr hi mipui ta a nih avângin mimal emaw Ministerte ngei pawhin an nawm an mak an khalh tur a ni ngawt lova, a siamtu Party pawh in mahni pâwlte duhsakna hmanrua ngawr ngawra an hmang tur a ni bawk hek lo. Mipui ta a ni ang ngeiin mi zawng zawng tân an thawk tur ni zâwk. A lu bâwkah thu neihna zawng zawn thlun bawr luih tur pawh a ni lova, hnathawktu lian ber aţanga a tê lam thlengin an dinhmun an zêla hna an thawh theihna tura thu neihna an pht tâwk zêla pêk zâwk tur a ni. An thawh dân tu tlângpui erawh chu sorkâr chuan a zam sak ang a Chutiang zûl zui chuan mipui rawng an bâwl ţheul mai tur a ni. Hna thawktu lam pawhin sorkâr le Party duh dân zam chu an ngai pawimawh bawk tur a ni ang. Amaherawhchu mi zawng zawng ţhat tlânna tur hawi zâwngin he ruahmanna hi a ka tur a ni a, Party mal emaw mimal emaw duhsak zâwng ngawtin a kal tur a ni lo.

Chuvângin Political party rêng rêng ram lei

nam kaihhruai an tum dânah an chiang fak tur a ni. Mimal hmasialna a leng tur a ni lova, Hnam lungphûm kan tihah khân a in nghat zâwk tur a ni. Chu lungphûm chunga in nghat chuan party leh sorkâr lûte an ţangtlang tûr a ni a, party duh dân lal zêl tur a ni. Hemi avâng tak hian party tinin mi zawng zawng huap a kal can tur mumal an nuan chhuah lâwk vek a ţ l ţhin a ni. Party duh dân lova sorkâr hotute duh dan ngawta a kal dâwn chuan Party chuan a khalhngil thei tur a ni. An hruai ngil theih loh emaw an duh loh emaw a, mimal duh dâna ram rorêl anih chuan Dictatorship a ni tawh a, Democracy a bo ţhin a ni.

Tunlai kan ram kalphunga thil pawi tak mai chu Aizawl District a hian fâl lutuk a, Aizawl khawpui pawh a hian fâl lutuk bawk hi a ni. Hei hian sorkâr hotute ram thlirna mit a ti kalh a, khawpui pakhat chauh an melh kuau va, thingtlâng lam leh District hran a mite min hlamchhiah ţhin a ni. Thingtlâng lamah hmasâwnna hnathawh tur awm ve chhun pawh a hlâwkna leh sum zawng zawng khawpuiah a luang lut zo vek a, thingtlang lamin an tuar thin. He thil hian mi hausa leh mi rethei kâr hawl a ti zau tual tual a, kan khawtlâng nunah in thliarna a siam chho mêk a. Mizo khawtlâng nun mawi a ti pii mek niin a lang a, a pawi hle. Hemi tireh tur hian Aizawl District hi hmun thum vel a ţhendarh a tul a, khawpuia mi hausa leh mi lian te vur belh vak vak zâwnga sorkâr chêtdân hi siam danglam a ţul bawk ni.

Chu mai pawh a la tâwk lo, M.L.A candidate

kan indap danah pawh Party tin fimkhur a ṭul ta. Khawpui mi hlir inthlan chhuah kan ching ta a, thingtlâng lam unaute an chuang ṭan ta mek. A fin leh fel thu lamah phei chuan khawpui mi chu thingtlâng mite ai chuan an felin an fing zâwk a ni thei. "Pheikhawk hling chhunna lai chu a buntuin a hre ber," tih thufingi ang deuhvin thingtlâng mi retheite harsatna leh mamawh chu thingtlâng miten an hriat zâwk a rinawm tlat a ni. Khawpui aṭanga thingtlâng zawng zawng a enga kima awpbeh kan tum ni hial âwm te pawhin a hriat theih rum rum ta, a pawi hlê. Kan heaih avâng hian kan ram "AR HMAI TIAT" lekah hian "HNUCHHAWN RAM VANPHEL TIAT TIAT" a awm diai duai ta a nih hi. Hawi zau deuh leh inher danglam deuh zawng a ṭul ta e.

Mipuite pawh hian kan dinhmun dik tak te kan pawimawh zia leh kan thiltihtheih dân pawl kan hre ngam ta lo hial mai. Politics thlirdâi chiang kan tlachham ta a ni. Tûnlai kan ramah hian ram kalsiam tibahlah thei hial khawpa thil tha k leh hnawksak CORRUPTION kan tih huai hua hi a lar ta hlê a. Hmasâwnna tûra sawrkar pawisa pêk leh sênral hian a thlen tûr dik tak mipui hnêi a thleng zo ta mang lo. A salaka haibuak leh eira a tam êm êm mai. Hemi siamṭhatna hmanrua chu sawrkâr dik leh huatsen, mahni hmasial lova mi puite hmangaihtu neih a ni. Chutiang nei tûr chua ram hruaitu Politician-te mi dik an ni tûr a ni a, mahse Politician dik leh dik lo thlang chhuaktu chu mipui kan ni leh tlat si. Kan vote avânga

ing an ni tlat a ni. Chuvang tak chuan mipuite jan kan Politics ngaihdân, Party kan thlir leh awmdan kan fimki ur a, kan inbih chian a ţul a a ni.

Mi tam takin thil ngaihtuah chiang mang lo eh awmkhâ ı ve fûin, 'A chak lam apiang zawm hi hahdam ber, a hlâwk bawk si' tih kan leklam ţan a. Ngaihtuah chi ın loh chuan a dik emaw tih mal awh a awl khawp leh nghal, a pawi viau a ni: Zêp hauh lovah chuan hetiang thusawi chingho hi a hanţha chang pha chin, sawrkâr thau sâwk thei hin an ni duh khawp mai. Dik tak chuan Politics ni mimal hlâwkna ûra siam a ni ngawt lova, ramin awng dik a zawh chauhva, mimal tinte ţhatna a hleng thei chauh a ni. "He Party hi zawm ve ila, in lo chak hunah pawh hlâwkna engemaw tal ka nmu ve mahna, ka fanu fapaten hna an hmu ve nahna," tih lam thil a ni lo. Hetiang ngaihdân hian am kal a ti kawi a, kawng dik kan hmuh thelh oh phah ţhin a ni. "He Pâwl hi an thiltum a ţha i, an inhruaidân a fel bawk a, tichak ila ram leh nam kan thawveng ngei ang," tih hi Party kan hlirdân tûr a ni zâwk. Chutiang ngei kan thlanfuh unah chuan nghet tak leh rinawm takin a hlawh-lin hma loh chu hotute hnung kan zui ngat ngat awh mai tûr a ni.

Sawrkârna hial kan lo siam thei a nih pawhin kan hotute chuan Party thutiam an pawisa em, an thusawiah an dingnghet em tih kan thlirzui zel tûr

a ni. An thutiam an bawhchhiat ni ni-ah kan hril' i khalhngil tumin kan bei phawt ang a, an duh ngan lo a nih phei chuan kan hawisan ngam mai tûr ni. Hotute thiltih a kawi a ngila zawm zêl leh hot rinawm lote zui zêl ngawt hi mipui ten kan b rêng rêng lo. Hetiang taka mipuiin ngaihdan f kan neih a, huaisen taka kan kal ngam hun hun h hotute fimkhur hun leh ram kalsiam a dik hun tu a ni. Mipui kan chian a hun ta hlê a ni.

Kawng dangah han pakai leh ta ila, tûnlai kan ram Politics kalhmanga thil ngaihtuah chian nga tak kawngkhat lo awm ta chu "All India, National Party zawm hi nge tha keimahni pual hauva Regional Party neih ve reng hi." tih a ni. Hei hi â khawthimdai rawk rawk chi a ni hauh lo. mi tan takin kan rin al hian a pawim wh a ni. National Party kan zawm ve hi mi thenkhat ngaih dân anga i tih 'VAI-na' ngawt zawng a ni hauh bik lo. Indi rama kan awm chhûng hi chuan a thatna chu pawh a awm ve ngei mai. Keimahni zâwk hia Hnam Lungphûm kan ngaih pawimawh leh pawi mawh loh a thu zâwk a ni. Kan zuk zawm v avânga kan ram leh hnam tâna tan kan khawh hua thei zâwk dâwn a nih a, Central hruaitute ka hmin thei a nih zâwk ngat phei chuan a thatn a tam êm êm a ni.

Chuti ni lêm lova helaia Pâwl din leh in sav mawina hmarua mai maia kan hmang a nih chua awpbeh kan nuam ting anga, ram leh hnam tâ thil tha sawi kuak chu khawilam khawilam a -

mai. Kan tâna a ṭhat lch thleng thleng pawh a, Ka u vawih chu ka vawih vek' tih ang ziazânga Delhi thiltih kan sawimawi ve thlarawk zêl dâwn a nih chuan Mizo Hnam vui hamnâ hmanraw ṭ ia ak a ni ngawt ang. Kan zahawmna kan zuk hralh ral mai mai ang a, a kum têlin kan hniam rak rak mai ang. Delhi hotu ten chutin khatin an ti' tih kan uanpui a, kan ṭhatna tur awm mang hlei lo thil a kan nuih vur vur fo mai chuan kan nasa lo hle ang. "Mual lethama tuklo perhthla thei râwl" kan ni lek fang ang a, "Vahrit biru" pawh kan tluk êng rêng lovang. Kan thil tih rah chu kan ram leh hnamah a lang zat zat tho vang. Chuvângin National Party zâwmtute kan fimkhur a ṭul hle a ni. Tin, thing â chu a kungpui a thih ruala a thi ang' bawkin ki ulama kan bulpuite an ral ni chu kan ral ni a ni ve tho dâwn a, mahni a nunna nei lo HNAM kan ni thei bawk a ni.

Kawng lehlamah chuan tualṭo party kan nih vang ngawta Central lama tui tla lo tur anga in zirtir fo pawh hi a dik ber lêm lo thei bawk. Mahin inbunmna mai a ni. India ram rcpui tak leh zau taka roiêlau ho ngatte khu zawng kan ngaih ang ngawt hian an nêp lo a nia. Keini ang mai mai hian rilru tê ve leh ngaihtuahna zim lutuk an nei ve ngai lo. Kan ram ṭhatna tur chu India ṭhatna a ni tih an hai hauh lovang. Ram pum tana pawi tur a nih loh chuan kan ram leh hnam tâna ṭhil ṭha hi kan rêl thiam phawt chuan min dal hauh lovang. Keimahni zâwk hian kan zir ṭhin lova, kan ram leh hnam ṭhatna tur ngaihtuah' lêk lo hian mah-

ni chhungte leh mahni party mite hmasial têng rêng-in kan hman hlel ta ṭhin zâwk a; kan duh hun hun-ah kan zuk ćem leh ngawt ṭhin a. Kan thiam loh deuh vek zâwk a ni. Lal te hi kan thlahlel leh lutûk a, rem leh rem lo thlu lovin lalṭhutthleng ngawt hi kan melh rûn ṭhin a, a zia lo ngawt mai. Adik a-dikin Mizo Union hovina an lalṭhutthlêng nen lama an chhawmluh pawh khân eng ual an ang chuang lo zawag a nih kha.

Chuvângin thudik kan sawi duh a nih ngat chuan National Party kan zawm emaw Tualṭo Party kan nih emaw hian kawngro thui a su lêm lo. Kei-mahnin kan ram leh mipui kan hmangaih leh hma-ngaihloh athu a ni zâwk. Tirhkoh Pâwlan, 'Siamthar lehna chauh lo chu serhtan hi engmah a ni lova, serhtan loh pawh engmah a ni hek lo' a tih ang chiah kha a ni. Ram hmangaihna tak taka innghat a nih loh chuan National Party zawm hi engmah a ni lova, Tualṭo Party pawh hi engmah a ni chuang bawk lo a ni. Heihi thudik danglâm thei lo tur a ni. Chuvângin hemi chungchângah hian mipuite kan chiangin ngaihdân felfak kan nei ngei ngei tûr a ni.

Thil pawi tak mai kan ram Politics kalphunga awm leh chu a dik leh dik lo thliar phal lova Party kan âtchilh luattukna hi a ni. Thil rêng rêng a nih-na fakah kan thlir ngam tûr a ni a, Party thil leh ram pum thil kan thliar thiam tûr a ni. Ram leh hnam khawih phak thil pawimawh thleng thlenga inthurualna nei thei lêk lova Party hrang kan nih-na kan hre rûn ṭhin hi sim thuai chi a ni. Ngaih-

dân leh tumdân inang lo napui chu Party hrangah chuan kan awm bawk tûr rêng a ni a. Nimahsela Party nihna hman hun leh Hnam nihna hman hun kan thliar thiam a ţul a ni. Chuti lo chuan keimahni kan inteite tawlh tawlh mai ang. Party nihna mangnghilh a, ram leh hnam khawih thei thila ţanrual kan thiam poh leh kan hnam zahawmna a sâng ang a. Hnamdangten min zah ang a, kan hmakhua kan sukaw chak thei ang. Kan thlam thei ngang lo a nih phei chuan atawpah kan la ral ngei bawk ang. He thil hi ngaihthah mai ngam chi a ni lova, mi tin kan chian a ţul takmeuh a ni.

A thim lam aţanga han inthlir chûng hi chuan kan zavai hian kawng kan bo ta hial emaw tih pawh a awl rum rum ţhin. Kan ram leh hnam nun khawchhuahna lam ai hian keimahni mimal hi kan indah hmasa ta deuh fur a ni âwm hle mai. Politicts kan ngaihdân leh hmandân tepawh hi a buarchuar zo ta. Party Politics leh VOTE ngawt âtchilh kan tam ta a deuh va, a pawi takzet a ni. Ram leh hnam hlirna thinlung mit fiah zâwk kan mamawh ta a ni. Politics hi chhûngkhat laina inzawnna hmanrua a ni lova, mimal leh Party hmakhaw sialna lah a ni ngawt bawk hek lo. Ram leh hnam kalsiamna hmanraw pawimawh ber a ni zâwk.

Chuvângin kan zavai hian inngaihtuah nawn leh hrih ila, kan Politics ngaihdân leh hman tumdân thlâk tawh ang u. khua kan tlâi ang a, hnam bolte kawngah kan kal thui lutuk hlauh dah ang e. Kan hnam hi a boral chuan atu ate hi nge maw

dingchhuak zo chuang ang i le? Kan ram hi a chhiat chuan tute hi nge ṭha fâl bik teh ngawt ang i? Kan Politics thlirdân leh kan thil ruahmante hi'n hnam pum a huapzo ngei ngei tûr a ni. Kan Mizo hla pakhatin,

'Kan dam leh khuahmunah lêngzûn i,

Fam mah ila ṭhapui nang lên phûlzauvan

Fiara tui thlangah i luang dûn ang' a lo tih angin, kan hnam hi kan ṭhat leh ṭhatlâng dialin, kan chhiat leh chhe tlâng dialin kan khawsa tûr a ni dâwn lâwm ni? Mi tlêmtê te dinchhuahna leh hamṭhatna mai alin hnam pumpui ṭhatna leh dinchhuahna hi a hlu zâwk. Hei tak hi kan tum leh min kaihruaitu ni fo thei sela a va lawmawm dâwn êm! Vawkrêka fate an sawi ang maia "THAUHLEI ZENG ZUNG" leh Mangkeha te chhûng an sawi ang maia "PUAR BING ZENG ZUNG,"-in Pathian nung ringtu Mizo fate hi kan awm a thiang ngai lovang.

Hnam Lungphûm pakhat Politics chu kan sawi thui ta hle. Sawikim sên rual a ni lovang a, sawi kim thiam chi lah a ni bawk nahek lovang. Amaherawhchu Hnam Lungphûm pathum zinga pakhat a ni miau va, a pawimawh nasa a ni. Chuvângin a hman dân dikte a dahna hmun dikte kan zir ngun a, kan thiam hi hnam pumpui tân thil ṭul leh tih mâk mawh a ni tlat. Tun hma lam khân kan lo hmang thiam hlel pawh a ni ang. Tunlai ngei pawh hian kan la hmang thiam lo fo pawh a ni mahna. Nimahsela thil har lutuk leh theih loh bur a ni

hranpa lova, fimkhur tak leh thinlung taka ram hmangaihna tak tak nei chunga kan tum tlat chuan kan thiam ngei ngei ang.

Kan thiam hma poh leh kan ram leh hnam a thawveng hma ang a, hrethiam reng chung pawh a kan hmang ṭha duh lo emaw kan hmang sual lui emaw a nih pawhin a tuartu tur chu keimahni bawk hi kan ni dawn tho tho. Dik tak phei chuan a mi chhia leh rethei ho hi in kan tuar bik chuang ngei ngei ang. Chuvângin i fimkhur tawh teh ang u. Kan Pathian thu a 'I thuin thiam i ni ang a, i thu vêlin thiam loh i ni ang' tih kan hmuh ang chiah kha kan nih tâk chu. Mitinin thinlung beng thaiin ngaithla ila, a ṭul a nih phei chuan kan awm dân leh nihna ṭângngai tepawh hi i in sawhsawn ngam ṭheuh ang u. Tichuan kan ram leh hnam ṭâna kawng dik chu kan hmu fiah thei ang. A hmalama kan sawi tawh ang khân keimahni Mizo, Chhinlung chhuakte ngei hi kan ram leh hnam din tur leh siam ṭ a turin kan pawimawh ber tih hi i theihnghilh ngai suh ang u. Chutichuan, kan hnam hi kan ding chhuak anga, kan ṭhanglian tual tual ang a, KHAWVEL PUM hi kan dengchhuak dawn zu nia?

2. ECONOMICS

Kan thu pahnihna tûr chu Economics chungchâng a ni dawn ta. Hnam Lungphûm pathumte kha an pawimawh dân a inang kan han ti tak na a, tûnlai khawvêlah hi chuan Economics hi a pawimawh ber emaw tih hial tlâk a ni. Mizo Tawnga a awmzia kan sawifiah dâwn chuan, 'Economics chu

ram leh hnam intodelhna kawng zawnna' kan ti mai thei âwm e. Tûnlai khawvêl sawrkârte hi rawl hnih lianpui puiah an inthen phuk mai a, chûng pâwl hnihte chu 'Ram Hausa' leh 'Ram Rethei' tiin an vuah a ni. Khawvêl thil kawng tinrêng deuhthawah hian hêng pâwl hnihte hi an ngaindân leh duhdân à inang thei tawh lova, englai pawhin an intâwng bar bar reng mai a ni. India ram pawh hi ram hmasâwn leh thang chak tak kan ni chung hian 'Ram Rethei' lam pâwla chhiar kan la ni ta fo va, tanlâkna tûr a la tam hlê a ni. Economics chungchânga ram dinhmun hian Politics kalphung thui zet a nghawng thei a ni.

India ram rau rauvah pawh hian State hausa leh hmasâwn lo deuh an âwm bawk a. Chuvângin India ram politics chungchângah pawh State tinte dinhmun chu a inchen lo hlê a ni. Kelni Mizoram hi chu India ram State te zingah hian a pachhe ber leh hnufual ber kan la ni hial âwm e. Tukhaw huatthu suhah kan Politics pawh hi "KUTDAWH POLITICS" tih theih rum rum khawpin a la hniam a ni. A zahthlâk ngawt mai. State dangte rual ban pha ve tûr ngawt pawh hian hmalâk kan nei ko bik hle a ni. Tan vat vat a tûl a ni. Chutiang ti thei tûr chuan kan ram leilung awmdân leh nihdân te hi kan zir ngun leh hriatchian a ngai hmasa phawt a ni. Hmasâwnna tûra kan thil ruahman leh hmalâk dân te pawh hi, keimahni khawsak dân leh kan ram leilung mil zâwnga kan hêt-rem thiam a tûl bawk. Kan ram hi a danglâm bik a, a mihringte

lah kan danglam bawk. Chuvângin mi tihdân lâk-khâwn ngawr ngawr hi kan kaldân tûr a ni ngai lovang. Keimahni ngei hian kawng kan dapin kan hawngchhuak ve thlam tûr a ni.

Kan pi leh pûte hun leh tun hmalam deuhte kha chuan kan ram a la ṭhain mi chengte pawh kan la thâwl a. Chuvângin ei leh bâra kan dinhmun te pawh kha a ṭha khat viau. Kan khawsak te kha a la hniamin mamawh pawh kan la nei tlêm a, kan phâk tâwkah na na na chuan kan lo intodelh ve ṭhin a ni. Ran nun pawh a hlimin kan ram pawh ram nuam tak a ni kan ti thei âwm e. Mizo nihte pawh kha kan inzahpui bîk ngai lova, kan inchhuang ve râwk hial ṭhin a ni. Hnamdangte nun leh khawsak-dân pawh kan awt ngai na hek lo. Kan khawtlâng invawn dân te lah kha a felin a ṭha êm êm a, hnam nun mawi leh awhawm tak zawng kan lo nei ṭhin ngei mai.

Amaherawhchu, hun a lo kal zêl a, kawng ṭhenkhata hmasâwn zêl anga kan in hriat lain eng hun emaw aṭang mai khân kan economics dinhmun hu namên lovin a lo tla hniam ta a, hnam in to leh zo lo leh pachhe tak kan lo ni ta reng mai a, pawi ngawt a ni, Kan ram a lo chhiain a lo ...a deuh deuh va, mihring lam kan pung tual ...l si, a ram a ṭhang ve chuang bawk si lo. Chu-vângin kan tih dân pângngai ang ngwt hi chuan ... ram hian min châwm zo ta ngang lo a ni ber ... Kan lo neih dân pângngai ngwtah hi chuan ...âwp khawp kan thar chhuak zo tawh lova, a ala

ṭha zawka han thlak maina tur kawng kan la dap chhuak hlei thei bawk si lova, a salakah mipuite hi ti ngaihna hre lovin kan hawi hai ta a nih hek hi. Kawng thenkhat ngaihtuah phei chuan a zahthlak ngawt a ni. 'Englinnge ni zel ang le?' tih zawhna lianpui hian kan rilru a kap ûl ta reng mai. Mizo nihte pawh hi engemaw zâwng taka ngaihtuah ch ång hi chuan a zahthlåk lek lek ta mai. A pawi hle a ni.

Hetiang kan lo nih tåk avâng hian mipui kan mangang a, ram hruaitute lu lah a hai ngiang lawk. Kan Politics dinhmun leh thil thlir dân thleng pawh hian a nghawng buai chho va, kan chiang talh talh mai zawng a ni e. Zêp lovah chuan tun lan awmdân ngatah hi chuan ram hruaitu lu pil ta pawh hi thil hânthak mai ni tawh lovin mangai thlak tawp a ting ta. Kan ni chhuanvâwrte nga hlir pawh hi hân in thlangchhuak thin mah ila Delhi tlanga kut zuk dawh ngawt mai loh chu hna bâk dang rêng an nei lo. An kut dawh chhuahin mipui min enkawlna min chhawmna leh chhâwng nai mai a ni a, a zahthlak ma sa a ni. Nimahsela, hma bak dang an nei thei chuang si lo.

Zak chung chungin an zuk liam thla a, 'Chutiang khatiang chu kan nei lo, kan duh si, min pe thei tâwm ni?' an zuk ti leh ngawt mai tain zawng a ni a. Zah tuar chak deuh inthlân chhuah tepawh hi a tul a ni mai lo maw? Delhi hote lah chuan kan hotu te hmel an hmuh tawh chuan kut dawh tur tih an lo hriat a mai dawn emaw a ni si a, an

va khawngaihthlâk ţhin ngai em! A, heti rêng rêng a a hnam pum ve lêm han awm rehg bik hi zawng thil tih chi a ni lul lo. Kutdawh tur ngawt maia hotu leh hruaitu thlan fo mai bik hi zawng a hnam tlâwmna tlâwm thlâk a ni, insiam ţhat dan kawng i dap vat vat teh ang u khai.

Hê kan ram khawngaihthlâk tak hi retheihna leh zahna bawih aţanga hruaichhuak tûr hian mi tin mai, nang leh kei ngei pawh hian mawh kan phur a ni. Thinlung tih takzeta ngaihtuah a ţûl a, mutmawh hnârmawha neih hi a hun takzet tawh a ni. A bik takin ram hruaitu leh Politicianten mawh an phur zual bik ngl ê nghê a ni. Chhuanlam zawng a tam mai thei, dik pawh a dik kawngkhat mai thei bawk. Nimahsela, chhuanlam siam zûrzut ngawt hi chuan khawi mah min hruai thleng dâwn rêng reng lo. Kan ram ţhatna tûr ni ngeia kan hriat chu ngunthlûk taka ngaihtuah chungin uluk deuhvin kan ruahman ang a, theihtâwp chhuahin tihhlawhtlin tumin khawdang hawi map lovin kan bei malh malh mai ţhin tûr a ni.

Tudang leh eng dang mah nghah khawtlai a tul lova, keimahni ngei hi kan pawimawh kan tih tawh kha. Harsatna namên lo phei zawng kan tâwk ngei ang. A chânp phei chuan hlawhchhamna leh beidawnna hial pawh kan tâwk a ni thei. Nimahsela beidawng hman kan ni tawh lo, Columbus a ang khân beidawng hauh lovin hmalam panin buaisen takin kan kal ngat ngat tûr a ni zawk. Mi fâte Thlâah an lâwn tawh a, a piahlam ram an la tin

zâwn leh ta deuh deuh va. Chutih lâiin engah tehlul nge keini Mizo Fa, Talent ropui kawltu leh rilru pianken fel êm êm si hian mahni chenna ram ngei ngei hi kan han chei theih loh bik ngawt ang a, hn â pawh chu kan han sâwn loh bik ngawt ang le? Midangte ûm phâk loh hial khawpin kan sâwn ngei ngei tur a ni. Engmahin min dâl tûr a ni lo. Kan puanven te sâwichhingin, 'Ka tum nge ruh* SARUH' tiin theih paling kawhin ṭan kan la tûr a ni.

Kan ram Economics dinhmun siamṭha tûr hian a hmasa berin kan ram leilung hi kan hrechiangin kan belchiang hmasa phawt tûr a ni. Kan Bible kan en chuan Pathianin khawvêl a siam zawh hlim khân ṭha a ti hle a ni tih kan hmu a. A siamtu leh dintu ngeiin khawvel khawii lai pawh hi mihringte tâna ṭhatna nei tûr leh ṭangkâi tûra a duan leh buatsaih a ni ngei ang. Chuti a nih chuan engatingemaw Mizo fâte hian kan ram hi chhe ta lua bik leh tlâktlai lova kan ngaih ṭhin ngawt hi ni ang le? Pathianin a hmandân tûr dik a lo ruahman hi kan la hmuchhuak lo emaw hmandân tûr dikin kan ram hi kan la hmang lo emaw a ni lekfang lawng maw? I han chhût kual deuh teh rêng ang.

Hman deuh lâi kha chuan khawvêla thlalêr zau ber, Africa khawmualpuia SAHARA an tih khu a kiang vêla mi chêngte ngei pawhin a ṭhatna leh ṭangkaina awm rêng an hre lo. Hnawksak an ti êm êm a, ram vândual nîin an inngai ṭhin a ni. Buhbâl a chin theih loh chauh ni lovin mihring chênna tlak loh khawpa 'hum leh ro a ni a, a hlauhvin an

an hlau hial ţhin a ni. Nimahsela leilung dintu leh Sahara thlalêr duangtu Pathian chuan an tâna thil hlu leh ţangkai lutuk OIL a lo phûmsak ţeuh a ni tih an han hriatchhuah meuh chuan an ngaihlu ta êm êm a, a chuhin an inchuh leh ta zâwk a ni. Kan ram khawii lai hi nge ţha lo leh ţangkai lo nia kan hriat ve le?

Chutlang bawkin khawvêla lui ruam zau ber leh ramngaw burû ber, South America khawmualpuia Brazil ram chhûnga AMAZON luiruam pawh khu tûn hmalam kha chuan a ţangkaina leh hlutna rêng an hre phâk lo. Mihring chên theih loh khawpa ram hrehawm leh hrisêl lo niin an lo hre kumkhua ţhin. Nimahsela mihring finna a lo sâng zêl a, tûnlai thiamna hmanga an han belhchian meuh chuan khawvêla ram ţha ber leh buhbâl thar hlâwkna ber tûr, ram ţha elkhêa niin an hre ta zâwk a ni. An chhûtdân tak phei chuan, khawvêl mihring zâtve dâwn lai châwm theihna khawp buhbâl a thar theih hialin an ring ta a ni. Tûn hnai deuh khân OIL an hmuchhuak lehnghâl a, khawvêla ram ţha ber niin an hre tawh nghê nghê a ni. A hausakna zawng zawng khu a famkima an chhawr theih hunah phei chuan khawvêla ram vannei leh awhawm ber an la ni ngei dâwnin an hria. Chuvâng chuan a hminglem atân pawh "MILIAN MUHIL" (Sleeping Giant) an vuah nghê nghe a ni. Pathianin khawvêl a siam dân hi a lo mak dâwn hlê mai!

Israelte ram KANAAN, "Hnutê leh Khawizûaluang ram," chanchin pawh khu chhût tham a awm

asin! Abrahaman a han thlen kl ân khawizû a l tling piau puau sa ngawt lova, hnutê tui lah a,l luang dur dur ngawt bawk hek lo. Pathian mi ruai Israelten an han luah tâk a, Siamtun a hmandâ tûr a ruat anga an han hman meuh erawh chua KHAWIZU LEH HNUTE TUIA LUANG RÂN tih chu a dik ngawih ngawih mai a ni. Lal Solomon hunlâi te phei kha chuan a hausakzia khaw vêl thangchhuak a, a en tûr ngawt pawhin chhimlai ram SHEBA lalnu meuh pawh a rawn thawkchhua a nih kha. Mipuite pawh an hlimin an thlamuan a, ram nuam leh belhfakawm tak a tling a ni. Ni mahsela Israel hote darh hnua Arab hovin kui 2000 dâwnlai an han luah meuh chuan a ram pumi thlalerah an chhuah lo chauh mai a ni. A hmanda tûr dik Siamtu ruat angin hmang ve miau hek lc Thil mak tak phei chu a ni a, mahse, thudik a n miau bawk si a ni.

Kum 1948-a Israel sorkâr a rawn pian leh lc vêl pawh khân a ram chu a chhe êm êm tawh a Anmahni duhsaka kaihruaitu Sap hote ngei paw khân a ramin a châwm zawh an rin loh avângi pêm luh tum mi tam tak chu an dang kir a, Kupr thliarkârah an dahkhawm nghê nghê anih kha. Pa thian thil ruat dân an hre phâk bik lo chêk a n ang. Nimahsela, Israel faten an han luah leh a, hman dân dik thlapa an han hman leh hnu meul khu chuan Arab ho thlaler zawng zawngte pawl thlai tinrêng chin nan an rawn hmang leh thei a hring leh dem dum tawh mai a, a ram duahin

duah leh hluah hluah tawh mai a ni! A va mak êm! Mihring pawh a lêt engemaw zata tam an pêm lut leh tawh a, mahse an la in chawm zo êm êm tho. Mihring an pung zêla, a hausakna pawh a pung zêl a. A kum têlin a lei lung hausakna an hmu-chhuak belh zêl a. a hlutna pawh a pung chho mêk zêl a ni. Khawvêl khawii ram pawh hi a hmandân dik Siamtu ruat anga hman a nih chuan a lo ṭha vek chêk a ni ngei ang.

Kan ram pawh hi chutiang bawk chu a ni. Tunah chuan ram chhe ber leh ram ruhkawl, eng atân maha hman hleihtheih loh ni hial pawhin kan ngai a ni mai thei. Tunlaia kan chei bâwl dân ang ngawt hi chuan dik pawh a dik khat ta ve ang. India ram State zingah hian mihring thawlna ber kan ni a, chuti chungin a in todelh lo ber leh pa-che ber kan ni si. Chuvângin kan enkawl leh chei-bawl dânah hian engemaw tak dik lo zawng a awm ngei a ni. A siamtu leh dintu zawngin ṭha a ti chêk ang. Kan rama hnam dang lo chhuak ṭhinte hi chuan ṭha an ti em em a, awm hlen nân hian an it êm êm ṭhin zuk nia! An awm rei a, kan chei bâwl dân an han hmuh chian hian thil mak tak an hmu chhuak ṭhin. Khawii laiah mah hian mihring duh lâi hmêl pua cheibawl an hmu mang lova, mak an ti êm êm ṭhin a ni. Thenkhat phei chuan. "Mizo ho hian an rama awm rei hi an tum nange?' an ti hial e" an tih chu! A tlawm thlâk ngawt mai.

Engtinnge kan tih tâk ang le? Han pêm chhuah-san vek dâwn ila, khawvêl khawii lai mah ram ruak

luah tûr a awm ngawt tawh bawk si lova, a mang-anthlâk hlê a nih hi. A, eng dang a ni lo, kan hriat loh vâng chauh a ni e! A dik adik chuan kan ram hi a ṭha thlâwt asin! A boruak hi a nuam a, thlai tinrêngin a ngeih êm êm bawk si. Mihring chhiatna thlen thei thil râpthlak lirnghing leh tlâng-kâng te, thlipui na lutuk takte a awm ve lova, kan vânnei ngawt a ni. Kan ram tiat leka 'zim leh tlângram chhengchhia, heti tak maia thlai tinrêng chin theihna boruak thianghlim leh ruahtui tamna ram hi khawvêl khawii laiah mah a awm ve lo asin! A cheibâwl dân dik Siamtu ruat ang thlap chuan han cheibâwl na ila zawng KANAAN ram ang maia Khawizû leh Hnute tuia luang ramah kan siam ngei ngei ang. Kan thdân ang ngat hi chuan khawii ram pawh suasam ve ta ila kan ramin a daih ang chen daih tûr hi a awmin a rinawm loh. Thlalêr ramrovah an chang deuh vekin a rinawm. Chuvângin kan ram hi a ṭha a, hetiang ram tihchhiat zawh loh min pêk avâng hian Pathian hnênah lawmthu kan sawi tûr a ni e.

Hetiang zâwng tepawh hian chhût chhin ta ila kan fiah thei mial mahna. Tûnah mai pawh hian keimahni zât chiah Israel hote khu emaw Japan hote khi emaw kan ramah hian awm ta sela keini hmandân ang hi chuan an hmang hauh lovang le. Anniho chuan a leilung hi an zir hmasain an en-fiah hmasa zet ang a, a boruak leh ruahtui tlâkdan chenin ngun takin an chhût hmasa vek phawt ang, Chumi hnûah chuan a ram leilung hi an ṭhen phawk phawk ang a, a mil tur zêlin thlai chi hrang hrang

te chu an ching mai ang. Hun rei lo teah ram ṭha leh hausa berah an chantir ang a, an lo neihdân leh leilung sawngbâwl dânte chu khawvêlin an zirin an entawn huai huai mai ang. Engah teh lul nge maw Mizo kan nih avâng ngawta kan tih ve theih loh bik ang le? Kan ram sawisak dânah hian kan Pu Chhûrlûra Chêngkek lo tûr an sawi kha kan ang ngawt mai. A ṭhatna, a rah tak tak lo thiam lo hian a bul vêlah kan tal bel mai mai a ni lo maw? Ngun lehzuala kan ngaihtuah zawng a hun ta.

Kan lo neihdân hi i han bihchiang teh reng ang. Kum tinin kan insuankual kan insuankual a, thlawhhma nghet buatsaih tumna châng reng kan hre lo. Pu Vawmphunga thu khawchang ang maiin, "Pathian tân pawh malsâwm hman loh lekin kan insawn kual nasa," a nih hi. Kan insuanna lam apiang lah chu kan hâl ro vêk vûk zêl si. Kan ram hi kan chhe thei lo tâwl a ni ber mai e. Kan thing leh mâu hâlral ṭhin hlutna hû pawh hi kan tharchhuak leh lawi bawk si lova, a hlâwk lo teh zawng a nih hi. Ram tihchhiatna nasa tak a tling a ni. Huan leh Leilet tûr atân ram zim tê te, eng tham lo tûr tih hriat reng reng kan han vâtfai a, a lêt engemaw zâta zau kan han hâl chhe leh dur dur mai ṭhin a, 'Ram renlova teho' kan ni ngawt alâwm. "Chhuanmang rorêl" an tih tepawh kan ang dâwn dâwnin ka hre ṭhin. Mi ṭhenkhat lahin sawrkâr ṭanpuina pawisa te kan la dawng tak deuh deuh va, engah mah kan chanchhuah leh lawi ṭhin si lova. Sawrkâr ṭanpuina nên

meuhva ram tihchhiat tum tepawh kan ang lek lek zâwk lo maw? A zialo lu deuh ngawt mai!

Ram hâl taima hlê e ti lovin a kâng ţhelh tum leh peih aram lah kan awm tawh mang hek lo, a pawi ngawt a ni. Aw, kan ram hi kan neihchhun ve ngawih ngawih a ni si a, kan va han ren lo lulai ţhin ve maw le? Dik takin kan ram tihchhiat tum hian theihtâwp chhuah pawh han tum sateh dwân ila, tûna kan tih ang hâk hi chuan tih leh ngaihna pawh kan hre kher tawhin a rinawm loh ve! A peih pawh kan peih na bawk hek lovang. Kan ram hi a lo ţha kher êm a, kan tichhe zo ngang nih lo a nih ber hi!

Hetiang ngata kan kalzêl chuan tûn aţanga hun rei vak lovah khian kan inhâl cherêu vek ang a, kan ram hi chenna tlâk lovah kan siam thuai ta ve ang. Kerniho chhanah chuan la khawsak theih ngawr ngawr mah sela, kan thlahte chuan thlaler rampro mai lo chu rochun tûr an rawn nei tawh hauh lovang a, tuihâl dangcharin a nia an la rawn khawsak hlawm ang ni. Anchhe tinrêng min la rawn lawh ang a, chûng an ânchhiate chuan Thlân piahlam ram thlengin min la rawn ûmzui ta ve ang. Chuvângin tûnlaia kan ram leilung kan enkawl leh sâwngbâwl dân hi chu arang arangin kan tidanglamin kan thlâk hmanhmawh tûr a ni ringawt mai.

Chuti ni sela engtinnge kan tih tâk ang le? A manganthlâkin a lu hai thlâk teh zawng a nih hi. Mahse kan beidawng mai tûr zawng a ni lovang. China lal pakhat chanchin aţang hian i han zir

lâwn chhin teh ang. Hmânlai chuan China rama lui pakhat HUANGHO an tih chu fûr lai tawh hi chuan a lian kumtin ţhin a. A lui ruam zawng zawnga mihring chengte leh an in leh lo, buh bâl leh ran rual zawng zawngin namên lovin an tuar vak mai ţhin a. Mipui an mangang a, an lalpa hlei hlei a mangang bawk. A ram chhûnga mifing leh mi thiam ţha zawng zawng ko khâwm meuh vin a tih reh dân tur an rel ţhin a, mahse an hrechhuak lawk thei lo. Kumtin maiin tui fûr lo tla tur chu an lungngai êm êm ţhin a, chumi avâng chuan a luipui hming atân 'CHINA LUNGNGAIHNA LUIPUI' (Chinas Sorrow) tiin an vuah phah nghê nghê a ni.

Chutia a mi thiam ţha zawng an beidawn hnu pawh chuan an lalpa chu a la beidawng ve mai hauh lo. Chu thil ţha lo leh a khua leh tuite lungngaihna thlen ţhintu chu a tih reh sak hma loh chuan mutmu tui tuah thei lovin a chhun a zânin a ngaihtuah ţhin a. A tâwpah chuan amah ngeiin a chu lui ruam chu va fan a, va enchian a tum ta a. Mawi leh mawi lo pawh dâwn chang lovin a Upa hote nen an vâk chhuak ta rawi mai a. Beidawng leh lungngai taka an kal lai chuan ruah a rawn sur leh ta nghâl a mahse a duh ber a hlawhtlin hma chuan kirsan zâi reng a rêl thei lo. Ruahsur hnuaiah pawh a kal zel mai a ni.

Ngâwi reng leh lungngâi beidawnga a kal lai chuan SATEL lian zet mai hi a lo kal ta boh boh mai a. Satel chuan engmah khum hul tur nei ve

hek lo, ruahpui vânâwn chuan a nan buan buan mai a, muangchangin a kal zêl ngawt mai a ni. Tihngaihna vak hre lo chuan Satel chu a en ta reng ringawt mai a. Beidawng leh beidawng intawng pawh an ang hlê âwm e. Nimahsela, a beisei loh tak maiin Satel kâwr atang chuan a thil duh leh zawn chu lalpa chuan a chhar chhuak ta nawlh mai a ni. Ruahpui nan bawrh bawrh chung chuan satel kâwr chu a hul phuangin a zuk hmu a. A zuk enchian deuh chuan a kâwr inzawmna khuarah chuan ruahtui chu a luang ral zel a, a kâwr chuan a hul phah a ni tih a zuk hmufuh ta hlauh mai a, a harhchhuak ta phut mai a ni.

Hetiang hian a ngaihtuah ta a ni. Chu lulpui ruam zau tak chu Satel kâwr ang bawk chuan TUI-KAWNG zau leh seipui puiin laitlang sung sela, tui a lo len leh hun pawhin a kam ruama luangdarh tawh lovin tuifinriatah a inchhûng lût vek dâwn a ni tih a hre ta a ni. A kir vang vang a, a khua leh tui, a mithiam rualte chu a ko khâwm a, an bei țân tâ tlût tlut mai a. Hun rei vak lovah an zo ta nghe nghe a. A kum leha tui a lo len leh pawh chuan a chhûtdân ang chiah chuan tuifinriatah a luangral ta vek a, a khua leh tuite chu chhanhimin an lo awm ta nge nge a ni! Pathian thil ruatdân hi a zawngtute chuan an lo hmuchhuak nge nge țhin a lo ni. Chu lalpa pawh chuan a mifing leh mi thiamte hriatchhuah zawh loh finna chu Satel kâwr ațang mai chuan a lo chharchhuak ta a nih chu!

Kelni Mizote pawh Economics lama kan tlâk-

hniamna leh ei leh bara kan intodelh lohna hian min timangang ta hlê mai. Kan la mangang dâwn chauh pawh a ni ang. Kan hruaitute lu a hai a, kan mi thiam hote bei pawh a dawng lek lek ta. Kan khamkhawp buhfâl kan thar theih tawh loh avang-in kan sawrkâr chuan State danga bu! fai chaw lûtin min châwm a, châwmhlâwm hnam kan lo ni ta dêr mai. A kalkawng a hlat avangin harsatna a tamin a insênso thlâk nangiang bawk si. Tuifûr tla tûr takngial pawh kan lungngai ngawih ngawih ta a nih hi. Hlauhthawn ang nangialin fûr laiin Silchâr kawng-pui ni hnih khat a han ping a, kan nghei chu a ni chawpchilh zêl bawk si. Hei lo liama ZORAM'S SORROW tia vuah tûr hi a awm thei chuang tawh dâwn em ni? "Engtinnge ei leh bârah kan intodelh theih ang" tih zawhna hi a va pawimawh ta êm! Kan Mizo thawnthu-a, "Tualvungi ko thiam awm maw?" an tihlai ang kha kan ni ta. Tunge min chhanchhuak thei ang a, engtinnge chhanchhuahna kawng kan hmuh theih ang? China lalpa tihdân anga SATEL KAWR aṭang ngawta han hmuhchhuah ve mai chi lah chu a ni mang si lova, a luhai thlâk tak zet ta a ni lâwm ni?

Khawinge, "Bei nge sei rûndung," tiin i han dapchhin dâwn teh rêng ang, kan rin ai daihin a lo awlsam phian mai thei a nia. Khawnge kan fate zirlaibu i han keu chawt mai teh ang. An Geogra-phy bu ngei mai i han chuh teh ang, mi ramin eng-tinnge an tih bik i han en teh rêng ang. A, hei a chiang reng alâwm. Mi ramte chuan thlai chi hrang

hrangte chu an ngeihzâwng tûr hmun leh boruak milin an lo ching bik a nih hi maw le. An MAP atang pawhin a chiang vek alâwm. Mi fate zawngin keini ang hian hmun tin hmun tangah thlai chi mu-mal awm lêk lovin an bel ve mai mal lo a nih hi. An ram leilung thenfel thlip thlepin mumal nei takin an ngeihlai hmun theuhvah an thlai chinte chu an lo remfel a nih hi. Chhe heu! Keiniho tihdân nên chuan a va inang lo nasa êm! Kan harh tan hawk em?

Dik tak chuan thil hi chik ngun peih deuh ila zawng hmâna hmanah kl ân lo hmuchhuak ve daih tawh tur zawng kan ni maw le. Keimahni ngeiina kan thlawhhma lâk leh enkawl dân atang mai pawh hian a hriatchhuah theih reng a lâwm! Pi-pu atang tawhin kan lo hi kan thlai chin turte tân an ngeih zâwng hmun bichâ fel tak kan lo siam sak vek thin anih tak hi! Buhpui leh kâwnglâwng hmun tur te, vaiîlo hmun tur te, hmarcha hmun tur te, beihlawi leh bawkbâwn hmunte thlengin kan lo ruat fel dim diam thin a lo ni. Kawng khat ngaihtuah chuan kan hrechhuak daih tawh a, tunlai hunah hian zau zâwk leh a ram pum huap zâwnga hmeh bel nachang kan lo hre lo mai mai niin a lang e. Kan fing deuh uar tawh lo maw?

Kan ram pumpui hi LO pakhat anga ngaiin kan rama thlai kan chin turte chu an hmunhmâ tur theuh duan sak ta ila, a dik mai lawng maw? A seng hawi leh hralhyel pawh a lo awlsamin a lo nuam zâwk bawk ang a, kan fel duak ta ve ang.

Kan sorkâr leh thuneitute hian hetiang tak hian mipui min han kaihruai sela chuan hun rei lote-ah kan intodelh lê-'û ta ve ang. 'Tualvungi ko thiam awm maw?' tih zawhna hərsa tak pawh awlsam tak-in kan chhang thei tawh dawn a ni.

Aw le, tûnah chutiang lam hawizâwng chuan kan ram hi i han semin i han thlêr chhin dâwn tehiêng ang, a fiah uar mai law maw chu? A hma-sa berin khawchhak tlângsâng pui pui lam khı i han en teh ang. Alu te, Apple leh Plum te an tha duh hlê a. An area tûr bik theuh ruatfelin chûng bial chhûnga mite chuan thlâi dang ngaihtuah map lovin hêrg thlâite chauh hi ching ta phawt sela, chutiang ching duh leh a tui mite pawhin pan khâwm vek mai sela a tha ang. Sawrkar pawhin chutiang thlâi atâna pawisa a sên tûr zawng zawng pawh chûnglai hmunah chauh chuan bel vek bawk sela. Agriculture Department lam atang pawhin chûng ang mite vil tûr chuan thiamna bik neite dah ngei bawk sela, kar lovah an intodelh theih mai a rinawm a ni. A lo thar hunah pawh a senghawi vêl a awlsamin a hralh vêl pawh a hnakhat bawk ang a, tuna kan tihdân ai hi chuan a fel zâwk ngeim a rinawm. Tichuan chhûngkaw engemaw zat chuan eizawnna nghet an lo nei ang a, insuankual den den chu an sim chawpchilh nghâl ngei bawk ang.

Chutiang bawk chuan Aizawl—Silchar kawngpui dunga mi zawng zawngte hian sawhthing chauh ching leh ta hlawm sela, sawrkâr tan pawh a seng-hawi leh buaipui a awlsam ang a, A chingtute tan

pawh a manhlâ ngawt ang. Kudam lianpui pui sain a tihrona khâwlte han bun bawk sela: Kâr lovah hêngho zawng pawh hian eizawnna nghet an lo nei ve leh mai dâwn a, insuan kualtir pawh tum ila an duh tawh lovang. A lei tûrin Maruari hausa ho chu an rawn insehmûr tuau tawh ang a, a rate pawhin hniam lam aiin sân lam a pan zêl zâwk tawh ang. Sum hnar kan va nei ṭha sâwt dâwn êm.

Aizâwl—Lunglei kawngpui dungah hian Lakhuih Thei han ching leh ta ila, kawngkam tawn tawn Km chanve vêl hi Lakhuih Thei huan in han khat leh chui mai sela. A lâili deuhvah a sâwrna khâwl bunin ram danga thawnchhuah atân han sâwngbâwl leh ta ila, chhûngkaw tam tak chuan eizawnna nghet an nei leh mai ang a, insuan kual chu hmanlâi thil a ni leh chawpchilh mai ang. A hnah vêl aṭangin Industry engemaw kan din leh ang a, chhûngkaw tam zet tân eizawnna nghet a lo ni leh bawk dawn si. Aw, kan ram chu a va fel sâwt dâwn êm!

Kan luipui hmârluang dungah te hian Sêrthlum hmun han tikhat leh chui mai ila, a thawnchhuahna a remin a hlâwk pawh a hlâwk bawk ang a. Tûna kan tihdân anga sêrthlum ṭlak te ram dang aṭanga la lo hian Mizote ngeiin han kui sela, chhim leh hmâr, chhak leh thlanga thawn darh riral zo mai mai lo hian chûng hmuna mite ngei chuan han ching ta sela, kum rei lotê-ah India ram State zing-a sêrthlum ngah ber kan ni thuai ang. Sêrthlum ching duh apiang kan pemkhawm leh ang a,

Agriculture lamah mithiam bik kan train tir ang a, hûngho chuan an vil ang a. Department tân pawh enkawl a awlsam ang a, a chingtu hote tân lah remchâng bawk dâwn a ni. Insuan kual mai mai hu an duh tawh bik hauh lovang.

A pawimawh leh hlâwklai ber tûr erawh chu Lunglei District chhûnga Tlabung vêl khu a ni ang. Luipui pasarih lawng kal theihna hlir infin khâwmna leh motor kawngin a paltlang, ramri hiûl a ni a. Thil thiarvêl leh senghawi vel a nuamin a awlsam em êm a ni. A hralhna lah duhthusâm a ni bawk dâwn si. A hmalama kan sawi AMAZON LUI-PUAM ang mai kha a ni dâwn a ni. Thlerêt ngeih awk leka hniam a ni a, a khaw lumdân leh hnâwn ânin a zir bawk si a, a tha duh êm êm dâwn a i. Tin, Fu huan atân duhthusâm a ni bawk a, fu uanin han khat chui mai bawk sela, Sugar Mill an tham deuh pawh châwm thei tûrin kâr lovah kan pultling mai dâwn a ni. Kan ram mamawh bâkah awh State danga thawnchhuah tham hial kan thar luai mai dâwn a ni. Aw, a va nghahhlelhawm ik êm!

Heng bâkah pawh hian Thingpui leh Coffee uan zau tham tak tak siamna hmun tûr a la awm al duai bawk dâwn si. Chûng ang hmun remchâng pawh chu ngunthlûk taka ngaihtuahin sawrkârin an ruahman sela, mipui tam tak tân eizawnna ghet siam a awlsam êm êm dawn a ni. Leileta am theih ram remchâng apiang hi tihtak zetin kan an bei zui bawk ang a, kâr lovah kan intodelh

ngei ngei ang. Chutih hunah chuan kumtin maia kan ram hal hum hum t'hinte hi a lo reh tawh ang a, hmun zau pui pui hi ramngaw tha tak takah an lo chang leh chawpchilh ngʻhâl bawk ang a, 'Chawm bawk, hâwp bawk' an tih chu kan chanvo a lo ni mai dawn alâwm! Ranvulh lamah tepawh hetiang zêl hian a hmun thlàng dikin a beitu bik insiam ila, tuna kan tihdân anga mumal lo tak leh duh ang anga semral mai mai lo hian tih ni tawh sela a t'hai zawk a rinawm. Tûna kan tihdan hi zawng a eng-amah puitling lova zuih ral leh hlawhchhamna chauh a ni a, 'Zûntenu siam' an tih ang chauh kan ni e.

Azawng a za leh a kip a kâwi chuan sawi-êu a ni lovang a, mahse a tlangpui a kan kal dân awmze zir fiah nân chuan a tawk t'hawkhat bawk ang chu. A awmzia ni ta ber chu kan thlai chin leh ran vulh reng reng te hian an t'hatna hmun bik t'heuh luahin, a buaipuitute pawhin chhâng dang kân map lovin eizawnna pual bik atân kan nei t'heuh tur a ni tihna a ni ber mai. Hetiang hi hnam fing leh changkâng tawhte chuan DIVI-SION OF LABOUR leh SPECIALIZATION OF INDUSTRY tiin an vuah a, hetiang ang hijr hian an lo kal thin a ni. Chuvangin an ram Economics din-hmun pawhin a san phahna an intodelh phah nasa a ni. Keini pawh hian kan zawm ve hma leh kan tha hma dawn a ni mai. Eng ihnge ram tha ber nei reng si a, kan rettleih reng bik ang? Kan Agricul-ture Scheme leh Planning te hi kan her dik ve

gai tur a ni.

Chutih hunah chuan kan ram pumpui hi THLAWHHMA zaupui ang a lo ni tawh ang a, hlai leh ran chitinte chuan mahni hmun bik fel tak a lo nei vek tawh ang a, a enkawl leh senghawi el pawh a lo nuamin a lo awlsam vek tawh ang. Hmun tinah Kudam lianpui pui an ding khepkhup ang a, chung Kudamah te chuan keimahni deh-chhuah leh kutkawih te chu an vum tentun tawh dawn a ni. Kan sawrkar hotute pawhin KUTDAWH thru paihin SUMDAWNG thru an pu phak tawh tawk ang. Kan thil dehchhuahte hralhna zawngin State dangah hmai tang takin an vakvel ve thei her tawh ang a, nuam an ti tawh em dawn asin! Kan motor liante pawh chu tuaka tlan ri ruk ruk awh bik lovin Hnawmtin Phurhnu ang mailin kawng-pui dung tinah an tlan luai luai tawh mai dawn a ni. Aw, a va nghahhlelhawm tawh tak em!

Kan sorkar pawhin a Budget siam dan a til lenglam a lo tul tawh ang a. Mipuite thil thai chhuah leina turin pawisa a tam thei ang ber an rua mual tel a ngai dawn a ni. Tichuan mipuite deh-chhuah atangin a sumdawng ang a, mipuite chhaw at leh turin sum tam tak a hai chhuak ve the awh dawn a ni. Hei hi tunlaia ram tam berte din chhuahna THURUK chu a ni a, Kan ram pawl hian kan tih hma poh leh Kan intodelhin kah chang kang hma mai dawn a ni. Chutih hunah zet chuan kan KUT HNATHAWKTU hote chu mahni awm hmun theuhvah hlimin an zai thei tawh ang a

THINGTAM LEH MAUTAM pawhln mual min liam san tawh ang. An hunbi tihkimna tura an hmel an rawn lan ngam cheu a nih pawhin Lalawithangpa kan ruai ang a, 'Kum thum tâm zâwn rawh se mau zawng zawng' kan lo tihsan tawh mai dâwn a ni. Fûr khawchhe hnuaiah Silchar kawngpuite pawh han ping leh ţhin mahsela kan mangang fâl bik tawh lovang a, kan ţhenawmte an mangang hlei hlei tawh zâwk dâwn a ni.

Sobji Bazâr vêla Silchar chawhmeh lo thleng kan nute hovina pawnfên tla dâwn dâwn a an inchuh luai luai ţhinte hi a lo reh tawh ang a, pa thau pui pui leh tlangvâl chak tak tak Peon leh Chowkider hna dil ngawta an in tlar peupo ţhinte pawh hi a awm tawh bawk hek lovang. Sorkâr hna te hi kan tlawmngaih thawh tawh zâwk ang a, tunlai ang hian hlemhlêtna rilru chhia kan pu tawh bik lovang. India ram chauh pawh ni lovin khawvêl pumah kan hming a lo thangchhuak tawh ang a, MIZO nih hi khawi hmunah mah a zahthlâk bik tawh lovang. Kan ţhalai rualte pawhin rual elna chăng an lo hre tak tak tawh ang a, thiamna sâng zâwk zir turin Foreign-ah an liam sung sung tawh dâwn a ni. Chutih hunah zet chuan, 'Aw, a va nuam dâwn êm, Aw a va hlimawm dâwn êm' tih hla kha a hringhrânin kan lo chang lâwk tawh ang a, tukhaw mitmei vêng lovin ZOFATE hi kan VAWK LAL lên ngelh ngelh tawh mai dâwn a ni!

Hnam lungphûm pathum zingah Economics hi

a pawimawh bik e kan tih tawh kha chuvângin kan chhui thui deuh bik dâwn a ni. Tûn lâia kan ram leilung sawisak dân pawi tak leh kawng bo deuh mai pakhat chu kan THLÛR SIAM dan hi a ni. Tui awm lohnaah chuan engmah a tûn theih a ni lo tih hrereng chungin a t'âwngkâr, tui awm lohna lai lai kan han lai thlûr ve sathah ngawt mai hi zawng a in sên thlawn thlâk lu lam deuh a ni e. Kan thlûr siam e lah chu engmah tham mang bar lo, Sai tluang pawh tiat tha lote a ni hmawm leh nghal. Sorkâr leh chuan engnge chin theih tûr pawh ngaihtuah hawt lo hian pawisa tam zet zet a han sêng leh ta nghâl a, a âtthlak ngawt mai. Engmah tha thei lo na pui chu le, kum hnih kum thum a han lim chuan PHULLING DIHMUN an chang leh ngawt thin zawng a nih hi. Kan hman sên loh hial khawpa tam leh hnawksak mai mai dihmun siam belh zêl hi a tulna lêng awmin a lang lo. A pawisa hi a pam hmai mai mai a, sim vat tlâk a ni.

Khawchhak unaute ho Pângla lukham siam an sawi thinte pawh hi kan ang dâwn dâwnin ka hria Anniho pawhin, 'Pângla lukham chu a kham a nuam bik' ti a mi sawi an hre ve a. Chuti nafam chu tiin mau rawtheiah an thun zung zung a, nghakhlel fahranin an han kham ve ta far hlawm a ni âwm a sin! Mahse a thunnain zir mawlh hek lo, an rin ang pawh chuan a kham a lo nuam ta mang si lova, "Pangla lukham pawh eng ual a lo nih loh hi' an ti ta mai mai hlawm e" an tia lâwm!

Keini ho pawhin mi fa tena 'Thlûr siam hi a ṭha ngawt a sin' an tih kan hre ve chu ni awm tak a ni. A ṭhatna lai tûrah a siam dan dikin kan siam leh chuang si lova, hman theih lovin kan hluihlâwn leh a. Khawchhak unaute ang bawkin, 'Thlur siam pawh eng tihna mah a lo nih loh hi' kan ti ve leh mai mai a nih hlawm hi!

Engnge a chhan ni ang le? A, engdang a ni lo ve. A hmun kan thlang dik lova, a siam dân dikin kan siam bawk lo a ni. Kan ram lei hi a thawhêng-in a hawlhâwp bik a, tui a tling ṭha thei lova. chutih nâk alâi chuan a tlâng chhâr lai hlir kan laih zawl si avângin tui a tling ṭha thei lova, eng-mah a chin theih ṭhin loh a ni. Chuvângin heti kawng zawnga kan che dâwn anih rau rau chuan a ruamṭha lam leh tui tamna lamah kan che zawk tur a ni. A remchâng anih phei chuan lui dam deuh deuh hi thlangchhuakin khuap ta ila, a vêl ram châwm nân la pêng seng sung mai ila, a ṭha zawk duh ang. Ngun taka enfiah chuan hetiang tûr chi lui hi a tam a ni.

Kawng ṭha ber erawh chu KAWR DUNG KHUAH ZAWL hi a ni. China lalpa kan sawi ang khân kan ram hi nginthlûk deuhvin i han belchiang dâwn teh ang. Thâl a lo ni a, kan ram leilung chu namen lovin a lo khawro va, hmun tam tak phei chu a phutin a phut dep dup mai a ni. Tuifûr a lo tla leh thung a, chûng lei ro ṭha leh hâng zawng zawngte chu TUIHAWK PARUALA te chhûngin

hlim êm êmin khawril lamah an hawhaw liam thlâk-pui nileng zankhua ṭhin a nih hi. Rûkru rual lian-pui an ni hrim alâwm! Kum khat chhûng ngawta kan ram leiṭha an rûkliam zât hi a man chhiar-sên chi piwh a ni lovang. Keimahni lah chuan ui na-chhâng lah kan hie dêr si lo. A taima deuh te lah chuan an luankawr te kan laihsak lehnghâl a, rûkru ṭanpuitu rêng rêng alâwm maw kan nih lek le! A kum têlin kan ram lei ṭhatna leh hânna a kam sawt sawt a, a da tawlh tawlh mai a nih hi. Hetiang renga thil a kal chuan kan ram leilung pan tak mai hi an la hruailiam thla zo ang a, a tâwpah phei chuan a RUHKAWL ngawt hi ania kan la chan dâwn ni. Kan khuate pawh hi KHAWRUIHLIAN an la ni vek mai dâwn a ni! Engtinnge kan tih tâk ang le?

A, engdang a ni lo ve. An hruailiam thul hmi ngei hian an hamhâ vnah kan lo AMBUSH vek tûr a ni. An hruailiamna kawidung ruam ah hian a remchâng lai apiangah kan khuahkhalh ang a, kan lo dang khâwm vek mai tûr lah ni? Kum hnih kum thum lekah chuan LLITHA ZAWL zau pui pui kan nei diai duai mai ang chu. Tui a tam dâwn tawh avângin thlai tinrêng kan ching dum derh durh tawh mai dawn zuk nia. Kan luite dung dam deuh khuah nân hian sawrkârin pawisa sêng sela a lui a len deuh phei chuan tam tham deuh pawh sêng ang hmiang. Hun rei lo têa a rah a lêt engemaw zâ a tam kan seng leh dâwn avângin a pawl rêng rêng lovang. Mi tam tak eizawnna nghet kan siam

sak a lo ni ang a, insuan kual leh ram hâlkan chu a reh hmak nghâl mai bawk ang a, a manhla thlâwt dâwn a ni.

Tûn aţang mai pawh hian ti ţan ta ila kum tam a liam hmaln kan ram hmêl chu a danglam nasa mai ang. Leilet zâwl zau pui pui leh thei huan ţha pui pui hmun tin hmun tangah kan nei chek chuk mai dawn a ni. Chutiang a nih dâwn avâng chuan a tlângsâng lam leh hmun awih laite chu ngaw ţha tak takah kan siam thei tawh ang a, chûng ngawah te chuan ramsa chitin an tualchai tawh ang a. Ramsa humhalhna DAN THA kan siam ang a, thlamuang takin an tualchai lai kan thlir veng veng tawh mai dâwn asin! Kan ram chu ram mawi leh nuam a lo ni ang a, Pu Rokunga (RIP) CHHAWRPIAL RUN NUAM lo sawi ram chu kan thleng tawh dâwn a nih chu! Aw, Mizo Fa, Pu Chhûra thlah teho hi engtikahnge maw kan harhchhuah ang aw? Kan inzilhna lamah hian mi fâte an fing zo vang tih pawh a hlauhawm hlel lo ka ti!

A ti fiahtu atân tûna kan sawrkârin hmâ a lâk mêkna BAIRABI TUIKHUAH hi i han sep advance teh lawk ang. He tuikhuah ropui tak hi an tihpuitlin hunah chuan a ram pumina kan hman sèn loh hial khawpa chak kâwlphe-tha kan nei dawn a ni. Tin, tui lâkin a mawng lam ram zau tak chu buhbâl hlâwkna ramah kan chantir bawk ang. Sa-ngha kan ei sênloh chawpa tam kan khawi thei ang a, thawnchhuah atân pawh a ţinte kan siam

thei hial ang. A hnâr lama thing leh mau hmang hian Lehkha Siamna Khâwl kan bun ang a, kan hmansên loh pawh kan siam theih tûr a ni ang. A lui a lo dam tawh dâwn avângin lawng hmanga kalna kawng pui thui tak kan nei ngâl bawk ang.

Chuti mai pawh a la ni lo. Kum tam a liam hmain a hnapêng luiruam zawng zawngah hian leilet tûr hmun zâwl zau ṭha tak tak a lo awm ang a. buhbâl tam tham tak kan tharchhuak thei dâwn bawk a ni. Suangtuahna mitthlaah hi chuan a chiang êm êm a, a takram ang thawthângin a mawi lâwk zawng a nih hi. Aw, engtik ni-ah tak chuan hêng hnam ro hlû leh chhenfâkawm te hi kan hotu fel tak takte hian rawn tihlawhtlingin hêng kan CHHUN MANG-te hi TISA MIT ngei hian la thlir thei tak ang im aw? Ka va nghâkhlel tehlul êm?

Tûnlai khawvêl hun hmâwr, kum zabi sawmhnihna tâwplam tawhah te hi chuan mi fâte chuan an ram luite chu anmahni luan luanin an luantir phal tawh lo asin. An duhna lai laiah khuapin an thu thua awm tûrin an thunun tawh a, a hmanna chikimin an hmang ṭangkai êm êm tawh zuk nia! Hmâr tâwp vûr rama chêng ramsa chikhat BEAVER an tihte ngawt pawhin chirhdiak ban mai mai leh anmahni sehchhum chawp ṭhingṭang hmangin DIL zaupui pui an khuap liau luau thei asin! Keini Mizo fâte pawhin mahni VUAKPUM khawp chu naupan lâi pawhin tuihâwk kan khuah theih ṭhin kha maw. Tûnlai thiamna nêna kan ṭan ngat chuan engah tehlul nge kan luipuite hi kan khuah

theih loh bik ang ni? Luitê te phei chu dah ang angin kan khuap thei ngei tûr a ni. Kan ṭan hma leh kan ṭha hma a ni mai. Chuvângin a leiṭha laibo zâwng a, a tlângchâr lam lai lai lo hian a leiṭha dâwl khâwm zâwng ngeiin a mawnglamah i ṭankhalh thuai ang u. Keimahni ṭha leh zung hmang hauh lovin kan tuihâwk paruallte chhûng rêng hian min thiarkhâwmsak an châk êm hi maw!

Kan thusawi tu'n fiamthu leh nuihzatah min lo chhâng lo sela, ka han ngaihtuah vang vang hian kan ram hian kan Pu Chhûrbûra SEKI BUHCHHUAK kha ang ta berin zuk hria ia! Kha seki kha seki ṭha leh lian a ni hranj a kher lovang, mahse SEKI BUHCHHUAK a ni tlat. Salfai ngun leh cheihnûm pawh a ni kher lo ta ve ang, a khawna khawn buak chi lah a ni hran chuang hek lo. A hla dik tak sak chauhva buh leh sa rawn chhuak a ni mai. Naupang chhia pawhin, 'Seki buh chhuak buh chhuak e, a lu lamah sa chhuak e, a mawng lamah buh chhuak e' an han tih na vaih erawh chuan buh leh sa hmiasa lehnghâl ei sên loh a rawn chhuak zeih zeih mai a. Sak rei leh a lo chhuak tam a, sak rei loh deuh leh a chhuak tam lo deuh a ni mai. Tûnlai hian a nei chhunah han ṭang teh mai ila zawng kan haus a hma teh ang chu!

Kan ram pawh hi kan pu SEKI ang chiah chu a ni. Ram chhengchhia leh awih rangrang mai mai, ram ruhkawl leh hmantlâk loh tak niin hre mah ila khawvêla ram ṭha berte zinga mi a ni tlat. A siamtu Pathianina a hman dân tûr dik taka a ruat ang

thlapa kan hman hunah zet chuan a lu tlângsâng lamah hian sa chitin rêng a lo chhuak ang a, a mawnglam ramṭha aṭang hian buh leh thlai ci sên loh a rawn chhuak reirui tawh mai dâwn a ni. Chutih hunah zet chuan Brazil ang bawk khân hminglem ropui 'SEKI BU'HCHHUAK RAM' te pawh kan la vuah mai ta lâwng. Tunge min sawisêl thei bik ang?

Tûnah chuan kan ram X-RAY chu kan chian sâwt ta viau ve. Kan ram hmandân tûr dik niâwmna kan ngaihte pawh kan lo sawi zo ta. Kan duh leh duh lohva thu mai a ni ta e. Kan Pu Chhûra chênglek lo tûr in. 'Nahaia chu ni sela heti hian a ti tûr' ti mai maia, a kuaikûr a, a thlah leh ngawt thin a, lawh nachâng a hre lo an tih ṭhinte hian kan nuih a tiza a ni mai thei e. Ngaihtuah chian chiah chuan keini pawh hi kan lêmchuang vak bik lo, 'Assam ramah chuan chutiang chuan an ti a, a ṭha khawp mai' 'Arunachal-ah pawh chutiang chuan an ti a' an hlawhtling khawp' tiin kan iak kan iak tingawt a. Kan ramah hi chuan tihve tak tak chu kan tumin kan thiam lêm hlei lova. Hman kum deuhva Himachal Pradesh aṭanga Alaichi kan lâk ṭeuh te kha khawiahnge an thâmral zawh tâk? Tripura State in sawhthing an ṭhatpui êm êm laiin engatinge an aia chinna nei ṭha zâwk si hian kan chhawr ve theih si loh? Thâwka phit hian, 'Chhûra ti ve ang mai' tih ṭawngkam te hi kan lam ri fo va, keimahni Mizo fa, Chhinlung chhuakho hi kan nih lek hi maw? Kan lo inchhûn pûtu teh zawng a nih hi le!

Agriculture lam pawh kan sawi sei ta narawh e. Economics chuan ei leh bâr chauh a huam lova, intodelhna kawng dang sum leh pai dehchhuahna leh hmandân thlengin a huam vek mai. Amaherawh-chu kawng dang teh chiam kan la phâk rih loh a-vângin buhbâl tharchhuah tam lampang hi kan ngai pawimawh lo thei rih lo a ni chauh mai. Heti ang hi ramdangte kaldân pawh a ni. Thilsiam lam leh lei chhûnglam hausakna haichhuah kawng hi chu a hunin a la rawn hring chhawm ve mai dâwn zâwk a ni. A hun hma a buaipui vak phei chuan hnam-dangte min chimpilna hmanrua tepawh a ni thei lek lek a, a ţhat tûr angin a ţha lêm lo nghe nghe a ni.

Kan sawi tawh ang kl ân India ram State hnu-fual leh pachhe ber kan nih rih avângin hmalâk tûr kan la nei ko bik hle a, bul ţan tûr hlirin kan la khat a nih ber hi maw. Chuvângin KHUPSUKA kal hman kan ni lul lova, THOPAZUAN-A kan zuan thauh thauh a ţûl tawh a ni. Chuti a nih loh chuan engtik khawtikah mah rual kan ban ve zo tawh dâwn lo. Heti kan nih avâng tak hian kan ECONOMICS chungchâng hi a pawimawh zual a, sawi thui pawh a ngai a ni. Mi zawng zawng hian mutmawh hnarmawh-a kan neih hi a ţûl tak meuh tawh a ni. Inthlahdah hman kan ni ngang tawh lo.

Ngun taka ngaihtuah a chhûtkual neuh neuh hi chuan tûnlaia HMASAWNNA LAMLIAN-a kan ram ke pên hi a muang lu deuh niin a hriat a,

A muang chhâng pawh ni lovin kan keel heh pawh hi a dik lo hlê bawk a ni. Plan leh Scheme kan duan ve te rêng rêng hi TANG ang chauh, tlâwm chang lian, atak tak hmuh tûr awm bar lo leh mipui chhawr marg loh an ni deuh fur mai a, a lungchhiatthlâk ngawt mai. Han ngaihtuah ila deuh chhâng phei hi chuan kan thil ruahman a engmah hi ṭha tluantling a awm mang lo ni hial tepawh hian a hriat theih rum rum ṭhin. A manganthlâk ngawt mai.

Dik chauhvin helâi bang leh chhâng a kan thu khel tûr hi thil sawi huphurhawm leh hrehawm tâwp a tling a ni Nimahsela kan hnam nunna leh thihna, dinchhuahna leh boralna a kawh mauh si avângin ngawihbopui chi rual a ni si lova, a khawlhkham nasa a nih hi. Chuvângin chhiartu zawng zawng pawhin beng ṭhalam kan dawh a ṭûl ang a, ṭhahnemngai taka nahmi ṭheuh kan inbihchian pawh a ngai ang. Mimal nuna thil awm kan rawn hmertel a nih pawhin a lo dawnsawn kan thiam a tûl takzet ang. Chuti a nih loh chuan insiam ṭhat ahnehin kan insehpeh khawlo zo hlawm ang a, aleh alingin a sawhkhâwk chu chhiatna zakhua a ni ngei ang. Chutih hunah chuan PHENGPHLHLLPA KHUA KAN TLAI tawh si ang. Chuvângin ngun takin i ngaihtuah tlâng teh ang u tiin kan insâwm hmasa rih phawt duh a ni.

A zawng aza-a sawi sên a nih dâwn loh avângin kan kal tawhna hnu chhuikir chungin héng zawhnate hi chhân tumin inzâwt ṭheuh ila engemaw chen chu kan chiangsa mai ta ve ang. Engatinge U.T.

kan nih a, keimahni ngeiina kan ram ṭhatna tûr kan duan theih hnu pawha hna sâwnna tûra rua-hmanna lian tham MAJOR SCHEME sawi tham kan la neih loh fo? Engatinge kan thlawhna ṭum-hmun neih ve chhun khu a hman hleihtheih lohna lai Tuirial kam khera kan lo siam ngawt? Engtizia-nge Aizâwl-Lunglei kawngpui (Thênzâwl Hangdung) hi ram buai hma pawha Jeep t'ânlang zar zar tawh si, tûn thleng thlenga a ṭa pin cheu? (Kumtinin a maktaduai têl sêngin an lai tlut tlut tho). Engati-nge kan khawpui Aizâwlah hian infiamna hmun Field puitling tha tûr thleng pawha kan la neih tâk loh fo? (Hmunli hmunnga hiah pawisa tam fe fè sêngin an lai thluah rih ngawt).

Engtizianπge zirtirtu kan 'train tum tawh tawh chung pawha kan thiamna standard a sân chuan theih lo? Engatinge State dang fanga kan vahchhuah apianga pawisa chungchânga vui loh vaina a awm zauh ṭhin? Sawrkâr hnathawk ṭheul ṭheuh, dinhmun leh hlawh inang reng si engtizianπge leti khawpa khawsak a insan hleih êm êm theih? Engatinge Civil Hospital-ah nî rethei zâwkte tân damdawi ṭha rêng a awm theih loh? (Kumtinin pawisa tam tham tak sawrkârin a sêngral zîah si) Engtizianπge nu hausa leh milian tam takten mi retheite chanvo an rûksak tih hriat rêng rêng hmanga cement in chhawng ropui tak tak an sak khir en un hmu reng si-a sa-khaw rawngbâwltute an ngawih veng veng theih lawi si? (Pathian nung Lal Isua Krista ringtu Kristian-ram kan ni).

A, sawi kim sên rual a ni lo, Kan Pathian fakna hlaa, 'A makin a ropui e' tih hrilhfiah tum ang zeta harsa a ni e. Kan ram hi zawhna chhân sên rual loh, 'Engtiziange?' tih leh, 'Engatinge' tih hian a khat a, a manganthlâk takzet a nih hi. A pumpui hian THILMAK TIHIN a khat a, SANG TAM TAK BONA RAM a lo chang zo ta! A va hahthlâk tehlul êm! Tûnlai kan rama intihsiakna ropui ber mai chu INDIRUKSIAK, Sâp ṭawnga CORRUPTION an tih hi a lo ni reng tawh mai! A va zahthlâk in a va lungchhiatthlâk êm! Zah tak aruangin kan la uanpuiin kan la chaporui leh ta ngâ'l Hmasâwnna tûra kan thiltih pawh hlawhtling ziazâng kan lo ni lo ve. Thawh alma hauh hian a hlawkna tam kan mellh kuau va, kan corrupt sa ûl mai thin a nih hi.

Thâwk aphit hian, 'Kan corrupt lutuk' hi kan han tithla zen ṭheuh va, tihbo tak tak chu kan phal hlawm lêm hlei lova, a khirh ngawt mai. Ram hruaitu ṭhenkhatte phei hi chuan corruption hi a bo tak tak ang tih an hlau ni tepawhin a hriat theih hial mai. Tûnlai tak hi chuan corruption tihbo lam hi a sawi ngawt pawh a ngamawm lo ta lek lek mai. Thil harsa leh khirhkhân tak zawng a ni reng mai e. 'Tunge corruption tibo thei ang?' tih zawhna hi 'Tualvungi ko thiam awm maw?' tih zawhna ai khân a lêt engemaw zêtin chhân a har âwm e. Chaichim rorêl inkhawm hote zawhna, 'Tunge Zawhte chu Bâr awrhtir ang?' tih ang thawthânga chhân har a ni tawh âwm asin! Hei ha, Hui ha- A va han

hahthlâk tehi êng ngai êm!

Thil hi kan chhutchiang duh ţhin lova, thudik hi kan hmachhawn ngam ţhin lo bawk a ni. Tih tak takah chuan kut tling lo leh dik lo tak taka hlâwkna kan hmuh ţhinte hian kawng ţhenkhatah dinhmun sâng leh awhawm zâwkah min hlângkai bawk mahsela, a lehlam pangah hian kan hek leh duai tho ţhin a sin. Kan chhungkaw nunah te leh mimal nunah te, kan khawt'ang nun thleng hian kan kawrawk phah nasa a ni. He nun chhia hian lang lo lamah min eichhe mêk a, kan tlahniamin kan hloh nasa êm êm zâwk a ni. Hei hi a pawi thui zia kan chhut chian a ţûl hlê. Khawvêl history kan chhui pawhin hnam ropui tak takte tlûkchhiatna ţhin bul chu chhûngril lam chhiatna aţangin a inţan châwk ţhin. Ei tûr tlakchham avang maia thi fai ta vek emaw rorêltute rêl thiam loh avang ngawta hnam boral ta leh tluchhe hlen ta hi sawi tûr an awm lo zâwk a ni.

Chuvângin keini ho pawh hi kan in ngaihtuah ngun a ngai ta hlê a ni. Tuna kan kal dân anga kan kal zêl ngat hi chuan hun rei vak lovah mi rethei leh mi hausa inkâr âwl hi a zau lutuk anga, a damdawi a vâng hlê ang.. A tâwp khâwkah chuan RI RUM RUM ruamah kan la lut ngei ngei ang. Chutih hunah meuh chuan Mizo Union vânglai ang a, 'Ti che, ti che' tih hla leh khuangpui nêna in nawr ang mai mal kha chuan min daih tawh lovang a, tih deuh selh selh leh rik deuh rum rum a ngai tawh ang. Thil duhawm vak a ni dâwn lo

a nia. Chuvangin chutiang hun chu kan pum pelh theihna tûrin tunah hian rilru leh tih tak zeta a damdawi kan zawn hi a ngai tawh a ni. Thil tha hauh lo pawh kan tha en liam mai mai ngawt thin hi chuan tlai luatte hian pawina a la nei ang a, inchhir a sâwt tawh hauh lovang.

He thil pawi tak mai hian kan rilru leh ngaihtuahna a luah hneh tawh em avâng hian hmasâwnna tûra ke kan pen dâwn hian kan khaw hawi a tawi lutuk tawh a. Kan thil thlir dân chen hian a khawih khawlo zo va, thil kan hmu letling zo vek tawh hlawm a nih hi. Hna tha bera kan ngaihte pawh hi kan sakhua nên pawha inmil lo lutuk, eirûk leh corrupt theihna deuh te hi zuk ni tlat tawh a! A eirû leh corrupt thiam apiang lah chu mi fing leh fel, mi rualpâwl nihnaah kan ngai hmiah tawh mai a, a hahthlâk takzet tawh a ni. Kan hetih avâng hian alâwm hmasâwnna tûra kan thil ruahman zawng zawngah kan TARGET fuh lova, a buk thelha kan thelh duai duai thin ni. Ngaihtuah ngun zawh poh leh a lungchhiatthlâk tıng a nih tâk hi.

Dik tak phei chuan corruption do tûr hian chakna rêng kan nei lo niin a lang tawh nghè nghe. Kum 1979 vêla P.C. lal laia zû kan buaipui ang chauh tal kha chuan a ram pum leh sawrkâr hian buaipui sela zawng kan tihreh loh vêk pawhin hetı êm hi chuan kan chhiatpui hauh lovang. A hotu leh dinhmun sâng, a chhawr phâk chinho ngat phei hi chuan ro kan nei ngam lo hulhual tawh a ni. A mi retheiho zingah hi chuan a sawi pawh a la nuam

deuh. Hotu lam bula sawi phei chu huaisen deuh thil a ni tawh. Hetiang ngawt hi zawngin rei kan kal thei ngût na emaw chu? RUAM RAPTHLAK-a kan luh hma hian a pumpelhna kan dap a ţûl a, kan hmuh ngei rawh a ţûl bawk a ni. Chuti lo chuan kan duh emaw duh lo emaw kan la lût tlo tho dâwn tih hi i chiang ţheuh ang u.

Hmasâwnna kawnga ram kaltir tak tak tûr chuan a mihring chêngte rilru puthmang hi a pawimawh hmasa leh bawk a ni. Khawvêl a hmasâwnna zawng zawngte hi mihring ngaihtuahna aţanga rawn ni ţin vek a ni. Chuvângin keini pawh hmasâwnna kawnga ke pên tak tak kan tum a nih chuan kan rilru leh ngaihtuahna hi kan buatsaih hmasa ngei tûr a ni. Chuti lo chuan khawi mah kan thleng tak tak lovang. Khâwl ropui tak takte pawh la chhuakin lûng thin mah ila hman hleihtheih lohvin kan hlui-hlâwn leh mai thin ang. Chutiang bawkin thil ţha leh lian fû fû tepawh kan rual man ţhin mah ila, kan rilru leh ngaihtuahnain a ûmphâk leh si lohte chuan engmah lovah kan chan leh mai mai ţhin dâwn a ni. Tûnlâi taka kan dinhmun han inbih chian hi chuan hmasâwnna tûra kan pawisa tawk-tarhte hian hmasâwnna a dâi lek lek sâwk ţhin niin a hriat. A hmasa lo zâwk tûr hi kan hmasaktir ţhin a ni. Sâp Thufingina 'Sakawr hmaa tawlailir dah' a tih ang chiah hi kan ni. Hma lam pana kal ngaihna tak tak a awm lo.

Chuvângin khua kan tlai hma hian kan zavaiin inngaihtuah nawn ila, i harhchhuak hrâm teh ang u.

Kan thil ruahmante rêng rêng hi a bul aṭanga a tâwp thleng zakin, a chinchhuakin fimkhur takin duang ila, a ṭihlawhtling tûr pawhin dik tak leh fel takin theihtâwp chhuahin i bei ngat ngat ṭhin ang u. A hmasa lama kan sawi tâk ang khân kan ram kan ṭhenfel hnû chuan kawngpui kalna tûrte chu a ṭangkai thei tûr zâwngin leh kan thlâi chinte lâk-khâwm rem tûr zâwngin ruahman ila, hmun rem-chângapiangah khaw hmun nghet tûr ruatfel nghâl zêl bawk ila. Tichuan hun reilo têah keimahni duh-thu ngeiin kan in GROUP fel duak mai ang. Chûng kan khaw ruahmante pawh chu atir aṭang ngeingin MODEL VILLAGE tûrin kawtthlêr leh in-hmun tûrte ruatfel nghâl vek ila. Tichuan kum tam a liam hmain kan ram hmêl a lo danglam ang a, ram nuam leh mawi takah kan siam ngei ang.

Economics lama kan hriamna leh ei leh bâra kan harsatna su kiang tura hmâ kan lâknaah hian chhuanlam dik lo pui pui kan siam ṭhin a, a pawi ngawt mai. Mi ṭhenkhat chuan, 'Kan ram a chhe êm atin a ni' kan ti ṭhin. Mahse kan ram ṭhatzia chu kan sawi tawh kha, keimahni zir loh vek zawk a ni. Thenkhat leh chuan, 'Mizo zawng kan lo that-chhe êm a ni' kan ti bawk ṭhin. Englai mahin Mi-zote hi hnam thatchhia kan ni ngai lo asin. Pi leh Pû chenah kâwla ni chhuak chhiar a, rim taka asûr asa hnuaia hnathawk ṭhin hnam kan ni zâwk. Tûn-lai ṭhangtharte thatchhia anga kan lan tâkna chhan hi chu kan ram kalsiam a hersual vâng mai mai a ni. Kut hnathawk lova boruaka hlâwkna a tam tâk

êm avângin kut hnathawh man a hlâ lo lutuk a chu bâkah kan khawtlâng nun siamṭhat nachâng kan hriat loh avângin kawng kan bo rih mai mai a ni zâwk.

Mi ṭhenkhat leh chuan, 'Kan la rethei êm a, hruaitute pawhin corruption an la do zo lo a ni. Kan hausak deuh hunah corruption hi chu a bo ve mai ang' kan ti leh bawk a. Hei ngat phei hi chu thil huatthlala leh inbumna tenawm ber a tling a ni. A hausa leh mi ṭhan apiang an corrupt zawk a, ram leh hnam pawi pawh an khawih nasa zâwk daih a ni. Mi retheiho corrupt vêna hi chuan pawi tak tak a khawih meuh lo. A hotu lam hi rinawm ngat sela, mipui hi chu kan rinawm ve chhawm ngei ang. Thenkhat lehpek chuan, 'Hunin a la rawn herchhuak ve mai ang. A la hun lo a ni e' kan ti leh thlarawk bawk a. Hei pawh hi belhchian dâwl lo tak thil a ni. Khawvêl hmasâwnna leh finnate hi hunin a rawn herchhuak ngawt ngai lova, mihringte ngaihtuahnain a duangchhuak ṭhin zâwk a ni. Mi fâte chuan, 'Hun leh tui lianin tûmah a nghâk ngai lo' tiin hmasâwn tumin an ṭang sauh sauh zâwk ṭhin a ni.

Keini pawhin hêng kan chhuanlam siam ṭhin zawng zawngte hi kan hnâwl hun hunah kawng dik kan man ang a, kan economics dinhmun pawh kan siam ṭha mai dâwn a ni. Chumi ti tûr chuan kan zavaiin kan pawimawh a, mawh kan phur ṭheuh bawk a ni. Kan harhchhuah hmâ leh kan ṭha hmâ ang a, kan harhchhuah har leh kan rethei rei dâwn

a ni mai. Thil rêng reng hi ngun thlûkna ngaihtuah ching ţhin ila, mahni hmasialna leh hlemhlêtna hnâwl fithla ngam bawk ila, hmasâwnna kawnga kan ke chheh a dik ang a, kan pên pawh a chak ngei ngei ang. Mizote hi hnam hunze fe leh talent nei ţha tak kan ni a, kan huphurh ai ian a lo awlsam phian mai thei a ni. Thufing pakhat chuan, 'Tumna a awm chuan kawng a awm zêl' a lo ti a. Kawng chu kan sawi tam ta hle a tumna chauh kan mamawh ta anih ber chu.

Tunah chuan Hnam lungphûm pakhat ECONOMICS chungchâng pawh kan lo sawi zo leh ta a, kan ramina kan lo tih ţhin dân te thlengin kan lo hre fiah leh ta. Tih tak zeta kan kechheh kan fimkhur a, ţan kan lâk chuan kan hmasâwn dân pawh a chakin a mumal thei tawhin a rinawm. Kawng dik kan zawh chuan mahni dinhmun ţheuhvah mitin kan hlim ang a, hrereng chung pawh i kawng dik kan la zawh duh lo cheu anih erawh chuan kan hmabâk hi tawn zêl a huphurh awm tak zet tawh a ni. Kan ram hi hâl chhiat leh tih chereu mai mai atâna pêk kan ni lova, tihhmasâwn leh cheimawi hi kan tih tûr dik tak, kan mawhphurhna leh kan kova in nghat tlat a ni. Chuvangin mahni hmasialna leh hlemhlêtna tlânsanin keimahni leh kan thlahte tân ţhahnemngai takin kawng dik zawhin hna i thawk ţheuh ang u. 'Thawhrim chu chawlhna nuam a ni' tih hi kan chângvawn lo ni ţheuh tawh rawh se.

3. SAKHUA

Hnam Lungph'ûm kan thlûr leh tûr chu SA-KHUA hi a ni ta. Kristian ram kan nih avângin a tlângpuia kan kristian sakhaw vawndân kan chhût dâwn a ni. Kan sakhaw hruaitute mitmei vên a na hlê chungin kan zavaia mawh a nih vêna lai a awm bawk si a, kan inhrethiam tlâng êm hlawm ang chu maw. Kohhran Pâwl mal chungchâng bik emaw Thu-rin lam hawi thil emaw leh Pathian thu ril leh hai sa khel lovin a mimirina kan sakhaw vawndân dil leh dik loh te, kan nuna a lanchhuah dân ṭhat leh ṭhat loh lam hawi zâwngin kan kalpui ang a. Tin a ram pumina a nihdân tûr ang taka kan hman le hman lohte pawh kan thlûr tel bawk ang a, a sua na a awm êm lovang chu maw.

Khawvêl History kan chhui chuan mihringt nun leh khawsakna ah hian sakhua hi atir phat a ṭanga lo intuh ve ni hialin a hriat theih. Tin, er sakhua pawh hi miin thinlung tihtak zeta a vawn chu sakhaw zirtirna chu theih-pa-tâwpa a zawm ng chuan a mimal nun chu a dikin a ṭha nge nge ṭh a ni. Chutiang bawkin ram pumin an zawm ṭh chuan a ram nun a zalên a, ram nuam tak a ngei ngei bawk ṭhin a ni. Chutiang ni lova alang mawi mai leh pâwnlâng taka sakhua miin a va chuan engmah sawtna leh ṭangkaina a nei chua lova, a timualphotu mai a lo ni zâwk ṭhin a ni.

Kan Mizo sakhaw hlui kan biak dân aṭa khân a lang chiang êm êm mai. Hre chiang lo chu chunga Pathian hming lam ṭhin leh ramhuai hlai

tlawn rêng rênga khawsa kan lo ni chung khân kan lâk urhsûn ên avâng khân mimal nun te, chhung-kaw nun leh kan khawtlâng nun thlengin min thu-nun hneh êm êm ṭhin a. Kan sakhaw biakna thil serh leh sâng te a bâwlhlote kha tumahin kan ti-bawrhlâwngin kan tinawmnah ngam rêng rêng lova, kan zahin kan hlau ṭhin zâwk a ni. Khatiang a nih avâng khân kan Mizo nun kha a ṭhain a lo mawi ṭhin ni pawhin a hriat a. Dik kim vek lo mah sela khatih hi huna kan khawtlâng nun kha kan kris-tian hnu hian inbel ila, kan tûnlai nun hi khatih lai ramhuai biaklai hunah khân bel ila a inhmeh zâwk hialin a hriat a nih hi! A mak viau a ni!

Tûna kan sakhaw thar Kristianna kan vawn hnû pawh hian kan thlirna tlâng leh mit a zirin kan nun hi a hmuh danglam theih hlê a ni. Chuvângin a THIM LAM leh a ENG LAM kan thlir tawn a ṭha ang. A ENG LAM han thlir hmasak chuan Kristianna leh Kohhran chu kan ramah hian a ṭhangduang nasa a, thawhlâwm pawh a pung chho zêl a, kan rawngbâwlna pawh a zau sâwt hlê a, ram pawn lam thlengin kan luangchhuak ta hial mai. Tûn'âi khawvêlah hian Mizoram anga sakhaw lak uarna leh zalênna ram hi vân pawh a vâng hlê ta ve ang. A hlutna lamah chuan kan sakhaw hlui ai-in kan sakhaw thar hi a lêt engemaw zâtin a hlû a, LEI leh VAN ang hiala insân hleih a ni a. He sakhaw thar kan lo vuan ta hi kan vânnei tâwp a ni.

ţa ţhuap mai a. Kan Biak inte pawh inkhâm hun tih lovah chuan kan hnuchhawn vang vang ta mai a, mimal ţanriăl ţawngţaina nei reih aram pawh kan awm ta bar lo, Chhûngril nun lamah kan dal nasa ta a ni. Kan Kohhrante pawh chu PIANGTHAR KOHHRAN ni lovin PIANGPUNG KOHHRAN kan lo ni zo ta. Chanchin Tha zâra khawvêl thila malsâwmna kan dawnte chu min petu kan Pathian aia thlang zâwkin kan Kristian nun pawh a lo khawvêl zo ta hrû mai a nih hi.

Hmasâwnna lamlianah kan ram leh hnam kan han chuangkai vê ta bawk si a, khawvê hipna a chak tial tial a, ţan siam 'ûr awm 'êk lovin khawvêlin min hipbet ta a nih hi. Kum 1959–60 Mautâm hnu lamah phei chuan ei le bâ lamah harsatna namên lo kan nei chho leh ngai â a, kan buarchuar talh talh mai a ni. Chhûnglama takna kan tlachham tial tial a, khawvêl rawng mawi hnavih chawp nun thiangzau takin kan Kristian nun min pawlhdal zo ta a ni. Thinlung lungchhia leh inchhir ngawih ngawiha Lalpa auhna thâwm chuan kan rimi min kiansan a, nai tam berte hi chu Pathian koh ei phâk lohvin kan bo hla ta niin a hriat a ni. Buaina chhûmpui meuh pawhin nin tiharh zo lova, hnam lam kan la pan zêl emaw tih awl a la ni.

He kan dinhmun avânga kan ram leh hnam, kan kohhran thlenga kan tuar chhohdân hi chhui tham a tling a ni. Kan khawtlâng nun a tlachhe nasa a, ZONUN MAWI pawhin mual min liamsan mai ang tih a hlauhawm hlel ta lo. Kohhran Pathian

biakna inklâwmte pawh hian Hlimthla Rawngbâwlna an chang zo tawh a, kan nun chhûngril reng a thleng zo ta lo. Kan pulpit sermonte pawh Thlarau Thianghlima tuihnih ngai tih hriat ngawih ngawihin a lo khawro zo ta bawk. Kan Lei Berâmpute mit tepawh hian tuichhia tak ngial pawh an nei ta lo vem ni le? Tlâl va êkchâr lai luite ang maiin an khawro zo ta a ni lâwm ni? Pathian hnêna inthawina rimtui ber mai, thinlung lungchhia leh inchhir ngawih ngawiha ṭawngṭaina te chuan kan pulpit te an ṭinsan a, PULPIT KHAWRO, baptis nawn ngai hlir mai kan ramah hian a lo ding ta fer fur mai a nih hi. Ram buai tirhlai kl ân Pastor pakhat fehchhuak tûr sipai hovin an hmu a niâwm a, mak an ti kher âwm asin. "Pastor, engatinge ram lama hna thawk tûra i chhuah mai? In lamah Pathian thu hrilh tûr mihring an awm ta lo em ni?" tiin an zâwt hial a ni âwm a, amah pawh a hriilhhai hlê an ti zu nia! A, dik tak zawngin inbih chian deuh zawng kan ngai ta a ni e.

Pathian Thu hriatna leh zirna lamah kan intlânsiak nasa tulh tulh a, a thu harsa leh khirhkhân rui rui thleng pawhin kan lepsê hneh ta hle mai maw? Mahse Pathian duh zâwk leh ngaihhlut zâwk kan thinlung chu kan pe phal si lo. Khek chin leh reserve chin nei tlat chungin Pathian kan dâwr ṭhin a, kawngkhâr pâwn lamah Lal Isua hi kan hnâwl chhuâk ṭhin a ni. Awmkhâwmna hlek tawhah chuan kan sawi luat luai a, kan inhriatsiak a, kan insawi thûk siak châmchi a, kan hrawkbâwk bâk kan

hmang phal bawk si lo. Pathian Thu ! i asawia sawi ngawtah hian a innghat si lova, kan ti common mai mal a ni lo maw? Sermon ṭha ngaihthlâk te hi nuam kan tihzâwng a ni hlawm a, kan kham thei lo emaw tih hial tlâk kan ni. Athim avâr thlu lovin kan pan dâwr dâwr ṭhin a, mahni inbih chian nachâng erawh kan hre mawh hlê thung. 'A ṭha mang e, a sawi thiam ngei mai' kan ti liam leh ngawt a, kan nun chuan sâwtpui nân kan hmang chuang hlei lova, a mak ngawt a ni!

Thu dêngkhâwng leh hriam hreih hrawih han ngaihthlâk chângte pawh hian mahni inbel tum lovin kan kianga midang leh ṭhenawm khawvêngte kan bel leh theuh zêl mai a, mahni thiam inchantirna tlâng ah kan ṭhutfelsan leh et ṭhin. Kan chawlawl zo tawh a ni ber âwm e. A number-a piangthar kan tam ang hû ngaihtuah hian pâwnlama nun pârchhuak leh rah chhuah thei kan vâng êm êm a ni. KanKohhran inkaihhruaina leh invawndânah te pawh hian engemaw dik hlel leh hmaihṭhelh zawng kan nei chiang a ni. Kan CAMPAIGN leh CRUSADE dân te, kan pianthar dânte thleng pawh hian ngaihtuah chian deuh va, tûna kan tihdân aia uluk leh duhtui deuh zâwka thil kan tih hi a hun ta a ni lâwm ni? Chuti lo chuan Chhandamna Thu ropui tak kan hril ṭhinna kawngah hian keimahni ngei hi a dâltu leh tihmingchhetu kan ni palh ang tih a hlauhawm tawh a ni.

Kan Pathian fakna hlâte pawh hi a hun leh hmun thliar thiam taka hman a hun ta hlê, Awm-

khâwmna leh puipunna apianga kan han sa thlazen ţhin mai te hi chu a tih chi vak loh. Kan lo tiţha peih sêng lova, atawp lama nawmnah deuhva sakzui a awl ţhin a ni. A hun pawhina zir hawt lova kan campaign leh crusade hla ţha tak tak kan han auchhuahpui thlazen ngawt mai ţhinte hian a hlutna kan tihniam nasâ a, kan timualpho mai mai a ni zâwk. Zurui chung lehnghâl a khawlai dunga kan han awnpui ruah ruah ţhinte leh mipui zing meuhva fiamthu tak maia kan han sa nawmnah ţhinte phei hi chuan Pathian pawi a khawih a ni tih kan hriat a ţha ngawt a ni. Krismas lai vêla zurui chunga kan carrol a, nawmnah leh hmusit fahrana Lal Isua pianna hla kan han sa ţhinte pawh hi sim hmanhmawh chi a ni. A zahthlâk lutuk. Keini Mizote anga mahni sakhaw tinawmnah leh zah lo hnam hi khawvêlah hian an awm ve ang emaw chu le? Kan Pathian hi a nung a nih ngat a, kan thiltih engkim min hmu a nih hrim chuan kan fimkhur a ţul takzet a ni. Kohhran hotute pawh hian an haw ngam lo nge maw ni ëâwn a, a nachâng an hre lo zâwk ni ang le?

Heti taka chhûngril lama takna kan neih tâk si lovah chuan kan pawnlam nunah thil ţhalo a rawn langchhuak tam tial tial a, sualna chi tinrêng mai chuan kan hnam nun hi a rawn pawlh chhe zo ta a ni. Kan tû kan fate pawh chu keimahni ang chiah bawkin khâwvel tak maiin an rawn ţhanglian chho va, a hnam pum mai hian LE-LAW lamah kan tlân ta dûl dûl mai zawng a nih hi. Kohhran hruaitute

leh Evangelist hotena ṭhahnem an ngaih a, min fah nasat tehlul nên hian Pathian kohna chhâng tûr pawh kan awm hlei thei ta meuh nêm maw le. Bûkna leh Tehna dik lo hman te hi Pathian huatzâwng leh tenzâwng a ni tih Bible-ah kan hmuchiang hle chungin kan ramah hi chuan tehkhâwng hian awmzia a nei tampui ta lo. Quintal bûk zâwnna leh cubit lung têtna, cement bag thâwlna leh chârtin têtna ram kan lo ni ta hi a zahthlâk ngawt a ni lâwm ni? Mitin mafin kum chi li chi nga kan nei ngawt pawh hi a zia lo deuh lo maw? 'Kristian chârtin' tih te, 'Plangthar pal hung' tih te leh 'Upa tawh khirh' tih ṭawngkam kan chherchhuah tâkte pawh hi a lothlâwn ngawt leh innghahna bulbâl nei lo hulhual zawng an ni hauh lo a nia!

'Chuti a nih ahnu, kan sakhaw hruaitute hian min hruai zo lova, an ṭha lo a nih chu, i tân vek mai ang u' tiin thu kan vawthlu mai dâwn em ni ang? Hnai lo ve! Tûna kan hruaitute hâk thlanchhuah tûr hi kan awm chuang hauh lo! Kohhran kalphung pangngai leh rawngbâwlna kawngah te phei chuan kan hruaitute hi an taimain an fakawm khawp mai. Amaherawhchu zêp hauh lova kan sawi chuan hotute hian an tih tûr tih loh tam tak an neih laiin an tih loh tûr tam tak tih an hmang ṭhin a, 'Thlarauva ṭan zeta Tisaa zawh' an hmang niin a hriat theih a ni. A mipui lam lah chuti bawk. Esopa thawnthu-a Chakâinufa kal dân inzirtir kha kan ang viau tawh a ni. Hetiang kan nih avâng hian kan tû kan fâte pawhin kal dân tûr mumal an

rawn hre ta lova, kawng kan bo tlâng a nih tâk ber hlawm hi.

Chhûngril lama Pathian ţihna leh hlauhna nei tak tak tawh lovin kan inti Kristian zo vek ngawt a. Ramhuai hlau tawh si lovin, Pathian leh mihring pawh hlau bawk si lovin, engmah hlauh leh pawisak nei lovin ţhangthar an rawn lian ta sung sung a, kan khawtlâng nun a mumal tawh bawk si lova, kristian nun dik pawh kan inzirtir hleithei tawh hlawm lo a nih hi. Nu leh pa tam tak kan mangang a, Kohhran hruaitute lu lah a hai nangiang bawk. A THIM lampang han inen meuh chuan kan hmêl a chhiain kan hmai pawh a lo bâl ngiang zawng a nih hi. A thawipik thlâk ngawt mai.

Tûnlai hian khawvêl hnam tin zîngah ţhangtharte rilru leh ngaihtuahna hi a makin a danglam ţheuh ta chung hian keini Mizote hi kan uchuak bîk emaw tih pawh a awl ta ngawt mai. Kan sakhaw thar Kristianna hi a ropui a, a hlut tehlul nên hianin kan zâwm ţha peih lo chauh pawh ni lovin kan tinawmnah ta lutuk deuh a ni lo maw? Kan Pathian biak inkhâwm urhsûn takte pawh hian Public Meeting rawng a kai ta hial a, a thlafêma sual rawngbawl chîng kan han awm lehzêl phei hi chuan rilru a tina vawng vawng thei a ni. Zân lama Kohhran programme rei tak tak neih kan chîngte pawh hi ngaihtuah chian deuh a ţûl tain a lang. Setana inzehna kawng tam tak kan siamsak thei a ni.

Chuti chauh pawh a la ni lo! Pathian chuan duhâmna hi milem biakna a ni tih chiang takin

min hrilh a. (Ephesi 5:5) Amah chu chatuana danglam ngai lo leh a thu phelh ngai lo a ni. Tûnlai taka kan khawsak dân leh nunphungte nêna han in dehhmeh ngat hi chuan in ngaihtuah chiang nawn awn awn tûr zawng kan ni. Milem biak thu sawi chang te hian mi tam tak chuan sakhaw dang betute hi kan bel fai vek a, ṭhenkhat phei chuan kan hmusitin kan endawng deuh ṭhin ni pawhin a hriat hial. Kan ti dik chiah bîk ang em? Tûnlaia kan ram Kristian dân hi i chhût ve ṭhin teh ang u. Kan Pathian-ina milem bia a tih zîngah hian kan tel tam ngawt lovang maw?

Economics chungchâng kan sawinaa kan hnam ṭhanmawh bâwk ni hlal a kan puh CORRUPTION-ah ngat tepawh khân Kohhran hruaitu tam takte hi kan fihlim bik tawp lo a nia. Pianghlui leh piangtharte hi kan inchen leh put mai ṭhin! A mi lian a mi tê, a hausa a rethei pawh Bible leh Hlabu khâl hnûm ve hluau si, Office leh kan hnathawhna hmun danga duhâm leh hlemhle tak, min hrechiangtu tena hnunglam aṭanga nuihsawh taka kawh liam mai mai hi kan kuh ṭun tawh âwm a sin! Kan kohhran sum tuak dân leh thawhlâwm huikhawm dân kawng tam takte pawh hi chhut chian leh enfiah dâwl mang lo a tam tawh âwm sin! I in bih chiang teh ang u. Za-a za kristian intite zingah hian Pathian Thu-in MILEM BIA a tih ang mihring hi kan tam hlê tawh lovang maw?

Kohhran niserh kan hmandân zawng zawngte leh Krismas leh Kum Thar kan lawm dânte thleng

pawh hian thlir nawn leh a hun ta a ni lâwm ni? Thinlung tihtak zeta Lal Isua lâwm hlei thei tawh lo chung leh Thlarau lam tal pawha hlâwkpui chuang hlei lova mahni hrawk titlai zâwng ngawt a sum tam hei zozai nihnih khat thil leka kan hun chêtral duak mai ţhinte hi zawng a chiangkuang ta lo ve. A hnu lawka, 'Rilţamin kan thi dâwn' tia mangang awiâwl kan chhuah leh ţhinte phei hi chuan nei lo chung chunga kan thawhlâwm tlingkhâwmte hi a timualpho ngawt ţhin a ni. Chu achhapah neih loh thleng thleng leh pûkchawp tak meuhva thawmhnaw thar ţha ţha inbel tuma kan han insêng nghek nghek ţhinte pawh hi a luhaithlâk lutukin sim a hun ta hlê. Nu leh pa tam tak tân chuan LUNGNGAIH HAPTA a ni ngawt tawh e.

A insêngso tam lo deuh zâwng leh Thlarau lama hlâwk thei zâwng tûr si a urhsûn zâwka rêl-lâwl dân leh hman dân tûr hi kan hrechhuak thei lul lovem ni? Pathian râwn takmeuh chunga Kohhran hruaituten ngunthlûk taka ngaihtuah nawn a hun ta a ni lâwm ni? Kohhran zaikhâwmna hmunte hi a khawhar lu deuh ta lo maw? Chhûra leh Nahaia thawnthu tepawh min tihre rum rum ţhin ka ti! Chhûrate chhûngin, 'Pi sâ tlai tlai, Pû sa tlai tlai' tia an tapchhak zâwla an rem tlut tlut chhûng khân Nahaia khân inchung zâwlah buh leh sa hmin sâ duhtâwkin a lo tlân malh malh mai a nih kha maw? Nutar patar, a chhumchhia tête Pathian chawimawi leh faka kan zai tlak tlak laiin kan fate chuan Setana ho meuhvin tuallai vêlah nuam tinrêng an lo

chên ţhin a. Hâlpuah leh Hâlzit chitin nêu an ri chûk chûk mai ţhin a nih hi! Setana nge lâwm zâwk ang a, kan Pathian tih pawh hriat a harsa ta. Kum khat chhûnga kan rama sual pun nasat lai ber chu kan Krismas leh Kumthar hman lai hunte hi a lo ni ta! Hun herchhuah satliah ngawt a ni lo, kan in-hruai dân leh khawtlâng nun dik loh vâng zawk a ni. Khawvêl kechheh ruala pên ve ngawt Li Koh-hran kaldân tûr a ni thei lo.

Kan ram leh hnam min dintu, khawrgaihnaa min kotu leh ramhuai bawih aţanga min hruai-chhuaktu Pathian hi a nung a nih ngat chuan he-tiang mai mai hi a duh hauh lovang. Israel fate ang bawk khan a thinurna Berhbu chu kan tawngbaw leh ţhin ang a, zilhhauna leh thinurna kan chungah a lek leh ţhin lo thei lovang. Hnamdangte hmangin emaw kan zinga mi hmangin emaw min vaw leh ngei ngei dâwn a ni. Chuvângin, 'Kan Pathian duh-dân engnge ni ang a, kan hnam leh kan Pathian inkâr a fel em?' tih hi kan intehna leh kan inenfiah na a ni fo tûr a ni. Kan tisual lo ber chêk ang.

Sawi tûr apui a tamin sawisên a ni chuang dâwn lo. Heti zâwng tepawh hian han inzâwt ta ila a chiang phian mahna. Tûnlai kan ramah hian ahring hrânin Lal Isua kha rawn kal vein kan khaw-sakdân leh nungchang zawng zawngte hi min rawn hmu ve ta sela, eng angin nge min ngaih ang a, eng thu thu nge min fah ve ang le? Juda mipuite leh an hruaitute kha kan tluk ngût na emaw chu? A, engdang vak min fah bik lo ta ve ang. Keini

mipuite hrênah hi chuan khawvel thila malsâwmna kan dawnte, min petu Amah aia kan thlan zâwk avânga zilhhauna nasa tak a sawi ang a, FAPA TLANBO tehkhin thu mai duhtâwk lovin FANU TLANBO tehkhin thu te, NUTLING PATLING tlânbo tehkhin thu thlengin min fah mawlh mawlh ta ve ang.

Chu chauh pawh a la duhtawk lovang. Kan Kohhran hruaitu, lei Berampûte leh Thlarau bo man tûra Chanchin Tha lêndêngtu Evangelist hote hnênah ngei pawh hian Amah an hmangaihna hmasa ber an hânsan tâk avânga demna leh zilhhauna na tak a fah ngei bawk ang. Dem leh zilhhau mai pawh a duhtâwk lovang a, li thûk lam pana LEN DEN ORDER khauh tak mai a pezui ngei ngei bawk ang. Kan ti lutuk ta deuh elo? Mahni ţheuh inenfiah chungin chhâng ila, a dik leh dik loh chu kan chiang ngei ngei ang.

Intihlahrung tak e ti lovin Kohhran chanchin tepawh kan han sawi ta nghek mai a. Pa pakhat thusawi ve an tih ang maia, "tum loh lam hlap ngheng," emaw intih pawh a awl rum rum dâwn alâwm. Mahse han ti ve ngiang ila, Zoram Thlirna a ni miauva, mihlimho tihdân takah 'A lo lang ve miau bawk si a,' ngawihbopui theih ni ngawt bik hek lo le, A dawhthlêng lam remdik kan tum tlâng mai a ni chêk ang chu. Dik chauhvin tûnlaia kan kristian dân ngawt hi zawngin atu ate mah kan lungawi zo ta lo zawng a ni alâwm. Chuvângin mahni awmdân ţha lo lâi apiangte inbih chiang

hlawm ila, insiamṭhat ṭûlna lâi ṭheuh i insiamṭha ang u.

Kan sakhaw thar hi a hlut a, a ropui a, a thûk tehlul nên, keimahni a zuitu mihring ate hian kan zir lova, kan lâlâp ta lu deuh a ni e. A nih dân tûr tak hian kan phurchhuak zo lo lulai em a, ringlo mite mit pawh kan tidel zo lek lek ta a nih hi. Pharisai hote ang mai khân an chhandamna kawng tepawh hi kan awmdân hian a dâl lek lek ta niin a lang. Kan awmdân bengchheng avâng hian kan thusawi an hre thei tawh lo a ni. Ram Arhmai tiat lek hei angah pawh hun rei lote chhûng maiin Pâwl hrang kan va tam hman êm êm ve! Pâwl mak pui pui kristiaa hming Inchhal ve si, hnam leh khawtlâng dân pawh mil tawh mang lo thlengin a chhuak tam nangiang ta. Kum khâ leh chen lo kawl hmasatu SAPHO pawh kan lehpêl takngial dâwn alâwm!

Min hruaitu Lal Isua nên hi chuan lêngdûn theiin Ama dahdân ang hi chuan nung thei hlawm ila zawng tûnlai kan rama sualna tam takte hi chuan kan zingah hmun an nei lo chawpchilh ngei ang. Kan ram pawh hi ram nuam leh thianghlim takah kan siam ang a, kan thil thlir dân zawng zawngte pawh hi a lo danglam duak bawk ang. Chutih hunah chuan Hnam Lungphûm zinga pakhat sakhua kan tih hi a hmandân kan thiam tawh ang a, kan buaiphah tawh ngai lovang. Tûnhma lam khân lo hmangthiam hlel deuh pawh ni ila, tûn hnûah zawng hman thiam tumin theihtâwp i chhuah tlang teh ang u.

Tûnah chuan Hnam Lungphûm pathum Politics

te, Economics leh Sakhua-te chu an nihna dik tak leh dinhmunte kan lo hrechiang ta vek hlawm a. Chu chauh pawh ni lovin kan lo hman ṭhin dân dik leh dik loh te thleng pawhin kan lo thlirkual ta vek mai le. A dik chauhvin tûnlaia kan ram kal dân ngâwt hi chuan tumah min tilungawi zo lo zawng a nih hi. Kan ke pen rê g rêng a ngil thei lova, kan kechheh lah a dik nahek lo. Kan INMITDEL-DAP dum dun a, kan AR KHAWTHIM DAI khut khut vek mai a ni a, kan kaldân hi a chiangkuang lo hlê a ni. Hmasâwnna kawngah kan hlawhchham a, kan mang a ang tlâng ta vek zawng a nih hi.

Hnam Lungphûm pathum chauh pawh kan hre-fuh thiam lova, an dinhmun dik leh hmandân pawh kan ngaihtuah hek lo. Kan chawhchawrawi kawi buai nuai vek mai a, ZABUAIA te chhûng kan ni ngawt mai e! Chuvângin sakhua leh Politics, kan hriat bet hliau hluau leh uar êm êm pawh an din-hmun dikah kan dah thiam lova, kan inkhak buai-tir tawn rêng mai a nih hi. Sakhua leh Politics hi ram kaihhruaina kawngah hian thil inkawp tlat leh kaldûn thei lo an ni. Amaherawhchu an nihna leh dinhmun dik tak ve ve a hman thiam loh chuan an inchhe tawn thei a, thil hnawksak angin an lang thei ṭhin a ni. Chuvângin ngun theih patâwpa ngaihtuah chunga tih takzeta nun chhuahpui chi an ni.

Politics chu khawvêl thil liau llau, ram leh hnam kalkawng sialna hmanrua a ni a, mihringten kan finna hmanga kan duanchhuah leh ruahman vek a ni. Thlarau lam thleng erawh chuan langsâr lutuk

chuan a khawih pha lêm lo. Sakhua erawh chu (Mizote chu Kristian vek kan nih avângin Kristian sakhua tihna a ni) mihringte zawn chhuah ni lovin, Pathianin mihringte min rawn zawnchhuahna a nī zâwk a. Chuvângin a thûkin a danglam bīk a ni. He khawvêl awm mêk atân leh khawvêl lo la awm tûr atâna mihring nun leh thlarau buatsaihna a ni. A dik tak chuan he kan khawvêl awm mêk, lei hring nun atâna a ṭûlna leh a pawimawhna hi chu thlarau khawvêl atâna a pawimawhna ai chuan rêp zaw tak a ni. Chuvângin an nihna dik takah hmang thiam ve ve ila chuan a ril zâwk leh pawimawh zâwk Sakhua chuan a pawnlâng zâwk Politics chu khalhngil thei âwm tak zawng a ni. Nimahsela kan ramah hi chuan Politics hian sakhua hi a khalh zâwk mah niin a lang. A letlingin kan kal a ni.

Sakhua leh Politics hi a lêr lama suihzawm ngawt chi an ni lova, chhûngril lam aṭanga rawn ṭo dûn a, an nihna vẹ ve zêla ṭhang chho tûr an ni a. Nimahsela, tûnlai kan ramah hi chuan a lêr lam leh pâwnlâng maia suihfin kan tum niin a lang. Mi tam tak phei chuan Politics hi Kristian piangthar dik takte tân chuan inhnawmhnawihna chi ni lo hialin kan ngai lek lek ta, A pawi thui ngawt a nih hi. Hei hi a chhan ber nia lang chu kan Kristian dân a dal ta lutuk a, tisa lang thei lam chauh kan en ta a. Chu chuan kan Politics ngaihdân leh kalpui dân a khawih khawlo zova, a sawhkhâwkin kan Kohhran leh Kristian nun min rawn nghawnglêt a, kan khaw-lọ zo ta a ni. Thilkal dik lo ve ve zawng

han inkawp ngawt mah sela engti kawng mahin dik ngaihna a awm lova, a kawpkâi a rual thei ngang lo a nih hi.

Anih leh mi ţhenkhat ngaihdan ang hian Politics chu kan rama Kristian ţha leh piangthar dik hote hian lo lungtenin râlbân san ta vek ang ila, kan ram hi engtinnge a kal ang? Kristian suak leh ring lo hote hian Setana ho meuhvin an nawm an mâkin Kristian ram hi min hrual hrep mai dâwn tihna chauh a ni lovang maw? Chutiang chu kan duh tak meuh ang maw? Ani thei lo, a theih loh rêng rêng. Chuvângin Kristian dik leh piangthar hote ngei hian kan ram chungchângah mawh kan phur a, Politics kalphung siamţhatna pawh hi kan kovah a innghat chiang a ni tih kan hre tûr a ni. Thinlung taka Pathian duhdân hre chungin kan kristianna kan herdik hmasa phawt ang a, chumi dinhmun aţang chuan huaisen takin kan Politics kal dik lo pawh chu kan sian.ţha ngei ngei tûr a ni. Hei hi thil nihdân tûr dik tak, tuma hnial rual lohva thil chiang a ni e.

Chutianga sakhua leh Politics rem taka kan herhmil a, kan hman thiam hnuah chuan Lungphûm dang pakhat la awm Economics pawh chu a nihdân tûr dik takin kan kalpui thiam tawh dâwn a ni. Chumi hunah zet chuan kan ram kalsiam a sual tak tak ngai tawh lo vang. Chutichuan kan rilru leh ngaihtuahna hmang ţhain Hnam Lungphûm kan hman thiam leh thiam loh hi kan ram kalphung leh dinhmun teh nân i hmang zêl tawh ang u. Kan awmdân ţha lo leh kan thiltih dân dik lo aplang in-

siamṭhạ chung zêlin, ṭhahnemngai takin hmalam panin kal i siam tawh ṭhin ang u. Chu ngei chu kan ram leh hnam dinchhuahna thurûk leh hmasâwnna kailawn dik chu a ni.

BUNG 3

Zoram thlirin kan kalthui ta fû mai a, thlir pawh kan thlir kual tam ta nâ e. Hmalam beiseina neih pawimawhzia te, ram leh hnam awmzia te leh Hnam dinchhuahna Lungphûm chanchin tepawh kan lo hrefiah zo ta a, engemaw chenah kan vâr deuh uar ta e. Amaherawhchu kan ramah hian thlir ṭûl apui a tam a, bak kan la nei ta fo mai. Aẓawng azâ phei chuan kan thlir sêng dâwn lo chungin thu tâwp kan siam hmain mual hnih khat chu i han fangkual leh lawk ang hmiang.

1. KHAWTLANG NUN

Kan thlir hmasak zâwk tûr chu kan khawtlâng nun leh invawndân hi a ni. Thilnung chanchin zirmi Socialogist hote chuan mihring hi a huhova khawsa chi SOCIAL ANIMALS an tih zingah min lo chhiar tel a, a dik hlê âwm mai. Khawvêlah hian mahni duhthlanna ngat chuan mahni chauhva awm hi tuman kan thlang ngai lo a ni. Keini Mizote chungchângah phei hi chuan a dik zual bik ni hialin a hriat. Hmasâng atanga kan khawtlâng nun han inthlir hian a huhova chên ngaina mi leh inkawm lut lut chi kan ni a, tihkhâwm luai luai hi kan nun-

phungah hian a bei tlat a. 'Social animal' nih pawh kan inlmeh hliah hlia lin a hriat hik a ni. Chutiang a nih avang chuan tha taka kan khawsak ho theihna tûrin mi tinin kan zawm theuh tûr dân mumal tak neih a lo tûl thin a, hnam tin hian mahni hnam kunphung nêna inrem tûr zêlin chutiang dân chu kan insiam thin a lo ni.

Khawvêl hi a zau êm a, hnam zehrang lah kan tam ngiang leh ngâl. Hnam zawng zawngte khawsak leh invawndân phei chu hriat kim sên rual a ni lo. Nimahsela kan hriat phâk ve chin china hnam dang awmte invawndân ngaihtuah chuan kan Mizo khawtlâng invawndân hi a fel leh tha pâwl tak a ni. Hetiang dân mawi leh tha kan pi leh pûten an lo zamchhuak thiam hi an fakawm êm êm a, a mak pawh a mak hlê zâwk a ni. Amah hrechiangin lo be chiah lo mah sela Pathianin a lo kaihruai thin a ni ang tih tepawh a rinawm hlê a ni.

Hetiang taka dân mawi leh tha hnuaia lo khawsa thin kan nih avâng hian kan pi leh pûte nun kha a lo mawi a, kan nam leh khawtlâng tepawh kha a lo nuam thin a ni. Keimahni pawh hnam nun hlim leh awhawm tak kan lo ni thei a ni. Khaw hrang hrangte kha mahni thuin ro inrêl hrang vek thin mah il a khawtlâng invawndân lamah chuan kan rual thup lawi si. Hnam thenkhat chu khaw pakhat atanga khawdanga kalsawn hlek pawhin khawtlâng nun chauh pawh ni lovin an tawng leh khawsak dân chenin an danglam vek zêl a, hnam hran daih ang mai an ni thin. Keini Mizote erawh

chu a hnam pum maiin ţawng pawh a thuhmun a, khawsak dân thlengin a inrual ţhup a, kan vânnei hlê a ni. He thil mak tak mai hi Mizote kan danglam bikna leh vânneihna kawng ropui tak a ni.

Hetiang taka kan lo khawsak theihna hian chhan leh vâng tam tak a nei a, a pawimawh deuh chauh han sawi ila. Pakhatnaah chuan khawtlâng rilru leh ngaihtuahna khân insuihfinna leh luankhâwmna hmun bik fel tak a lo neih ţhin vâng kha a ni. Lal inah khân lal leh upa hoten khawtlâng huapin ro an rêl ţhin a, in dang dangah rorêlna an hûng ngai lo. Khawtlâng thil rêng rêng, thupui deuh leh thuchhia hlachhia thlengin lal ina rêl vek a nih na khân khawtlâng min lo phuarkhâwmin rilru a suihkhâwm ţha êm êm a. Chu chuan lungrualna a siam a ni.

Tin, chûng bâka khawtlâng mamawh leh ţûl dang zawng zawng, rikrum thil leh nula tlangvâl khawsak dân khawih thil rêng rêngah chuan Vâl Upa hote khân Zawlbûk aţang khân min lo awp lel a. Thalai leh naupang khawsak dân tûr zawng zawng an lo rêlfel ve ţhin a ni. Naupangho thunun leh enkawl bik tûrin Thingfawm hotu tûr tleirâwl fel deuh an ruat lehchhâwng a, chûngho kutah chuan naupang zawng zawng kha an lo khawsa ţhin a ni. Hêng thuneihna inchhâwng, bichin fel taka thuneihna hrang nei vek si hnuaia khawsa kan lo nih ţhin avâng hian kan khawtlâng invawndân a lo fel hnam nun a lo mawi thei a ni.

Pahnihnaah chuan mimal nun kaihhruaina atân te, inchhûng khur vawn zahawmna leh himna atân te leh khawtlâng vawnna tûr dân fel tak tak an lo insiam a. Chûng dân ṭha hmang chuan kan lo khawsa ṭhin a, khawtlâng a nuam ṭhin a ni. Pathumnaah chuan lalte khân an khua leh tuite chungah thuneihna tâwp an nei a, An thu kha tuma hnial theih a ni lo. Upa hote puihnain fel takin ro an rêl ṭhin a, chu chuan dân hnuaia khawsak min lo thlamtir a, khawtlâng nun a lo khaingil ṭhin a ni.

Atâwp berah chuan lal tam berte kha Sailo hnam an ni a, unau leh chhûngkhat angin an inen a. A ram zau leh laili berah an khawsa hlawm si a. Chu chuan an kiangvêla hnam tênau deuh zâwkte khawsak leh rorêl dân pawh engemaw chen a kaihruai a. Chuvângin Mizoram china chêngte rêng rêng kha ramkhat ang deuh thawin kan lo khawsa chhova. Chumi avâng chuan British sawrkârin min awp hnu pawhin ram leh hnam khat cheibâwlin min cheibâwl zui ta a. Tûn thleng hian kan vânneih phah ta a ni.

Hêng zawng zawng avâng hian tûnhmaa kan khawtlâng nun kha a rualin a zalên a, a nuam êm êm ṭhin a ni. Chhiatni ṭhatni-ah te pawh inthliarna lutuk awm lovin kan inṭawiâwm tlâng dial dial a, mi chhe ber tepawhin nuam kan ti a, kan thlâ pawh a muang ve ṭhin a ni. Tûnlai kan rama suahsualna tam tak, zuruih buai te, rûkrûk leh uire te hi thil awm zen zen lo a ni a. Tualthah ngat phei hi chu

thlahte thlenga hmuingil lohna nia kan lo ngaih avângin thianglo tlukah kan nei a, sawi tûr tingin a awm ve chauh a ni ṭhin. Tûn hmalama kan Mizo khawtlâng nun kha a lo va nuamin a lo va zalên tehrêng âwm êm!

Tumah in nghâktu awm lo khawpa khawilo chhuahsan inte pawh kawngkhâra thingfâk pakhat intungin a vêng thei mai a, luh thianglo anga ngaih a ni hial ṭhin. Khawilo chhuahvah leh ramriah châng tepawhin tlangvâl hote chu taihmâk leh tlawmngaihah an inel a, ṭhiante thawhsa ringa khawsak leh midangte siamsa eitu nih chu thil zahthlâk berah an ngai ṭhin. Lênglai tân ngat phei chuan nupui hmuh zawh loh hial a hlauhawm ṭhin avângin theihtâwpin rual an el ṭang ṭang vek ṭhin a ni. Upate phei chu hna an thawh ve an phal ngai lova, kawng engkimah an âwl vek ṭhin a ni. Kan hmeichhia leh nula hote pawh an duai bik chuang lo. An thlen ve phâk tâwkah leh an puala lumah tawh chuan in lam leh ram lamah mipaho chêtve an phal ngai lova, tlâwmngai tak leh taima takin an chanpual chu zo takin an hlen ve zar zar tho ṭhin. Mi tinin khawi hmunah pawh aia upate an zah thiam êm êm a, naupang tirh hnial leh thu awih lo an awm ngai lo a ni.

Chutiang taka khawtlâng nun invawngfel hnam kan lo nih ṭhin avâng chuan mi thatchhia pawh kan vâng a, mi tinin mahni intodelh tum rânin taihmâk kan chhuah ṭhin a ni. Ram a la ṭhat deuh avâng te leh kan mamawhte a la tlêm avângin

chhûng tin kha mahni tâwkah chuan kan intodelh deuh vek tih tûr kan ni. A ram leh hnam pum thu ngaihtuah pawhin midangte rinchhan ngawt chuan kan la awm ngai lo. Chu vâng tak chuan kan vêla hnam dangte pawhin apawng atakin min rawn hmusitin min rawn hnuaichhiah ngawt thei ngai lo a ni. Mahni tâwka hnam iopui zawng kan lo ni teh meuh ṭhin e.

Nimahsela, khawvêl hun inher chuan kan ramah pawh hun thar danglam tak a rawn her chhuak a, khaw êng kan han hmu phâk ve ta riai ruai a. Chumi rual chuan hnamdangte nên kan inchiahpiah deuh deuh lo thei lova, kan inhung bikna pawh a bo tial tial zêl a. Chu chuan kan khawtlâng invawn dân pawh zawi zawiin a rghawngbuai lo thei lo va, invên dân kan thiam loh avâng leh kan ngaihtuah ṭhat peih bawk loh avângin kan hnam leh khawtlâng nun chuan hun rei vak lo chhûng maiin kawng a lo bo ṭan ta. Kan pan lam pawh hriat hleih theih loh khawpin kan lo zânkal ta mai a, a mak hlê a ni. Tûnlaia kan awmdân chiah hi chu sawifiah harsa khawpin a mumal lova, hnam mumal lo ber dinhmunah kan ding ta a, NUN THIANGZAU tak maiah kan inkhalhlût mêk a nih hi. Hei hi a pawi takzet a, ngaihzam mai mai chi a ni lo. Mi tam takina kan ngaihtuah leh rindân ngawt ai hian a pawi thui tak meuh a ni.

Hun rei lote chhûnga hetiang dinhmuna kan lo din tâk maina chhan hi chhût tham a awm a, a tlângpui deuh chauh lo sawi ila, Kristian sakhua

kan vawntiih lai khân thil kan lo hmu chiang lo a ni. Kan hnam nun hlui zawng zawngte paih bova, hluihlâwn a, hlamchhiah fai vek a, Kristian tûr emaw kan lo ti a. Kan sakhaw thil leh khawtlâng nun thliar lovin kan vaihnâwl a, sâp nun ngaihsânna ngawtin kan khat a, kan hnam nun kawng a bo ta a ni. A pahnihnaah chuan kan lehkhathiam leh fing deuh, hawizau hmasa hote khân kan hnam nun pângngai aiin hnamdang nun an tawn ngaisângin an rawn lalût a. Mi mawl zâwkte chuan thil ṭha zâwk emaw tiin keimahni ziarâng leh nunphung kalsanin kan ṭhang khawlo zo va, kan piangsual ta a ni.

A dawt lehah chuan kan Mizo Hnam Dân (Customary Laws), pi leh pû tena nguntlûka kan mizia leh khawtlâng invawnnaân tena an lo siam te kha a hun leh kan dinhmun nil zêla siamṭhat nachâng kan lo hre lova. Hnamdang dânin kan menkawlin kan inrêlbâwl ta a, kawng kan bo ta a ni. Tûnlai ngei pawh hian kan Hnam Dân bil kha India DANPUI chuan hmanzui zêl num la phalsak reng a. A bu pawh kan la kawlin kan la vawngṭha reng a. Nimahsela kan ṭhansan tawh si avângin hmantlâk a ni tawh si lova, siamṭhat kan tum bawk si loh avângin I.P.C. Dân kan leklam ta lutuk a. Kan hriatthiam phâk ve si loh avâng leh kan hman thiam bawk si loh avângin kan hnam nunin a tuar a, kan khawlo zo ta a ni,

A tâwp berah chuan Politics kawngbo kan hman chhoh tâk vâng a ni leh bawk. Kan sawi tawh ang khân Politics chu hnam siamṭha tûra

kawng zawnna a ni a. Nimahsela hnam siamna kawng hawi hauh lova, a pawisa leh hlâwkna, mimal hamthatna ngawt ûma kan kalpui tâk avangin kan inkhalh khawlo zo ta a ni. A dik leh dik lo thliar hman lêk lovin hnamdang nundân kan lakai zung zung a, kawng bovin, awmze mumal nei lovin kan lo kal chho ta a nih hi. Kan hmâllai nun ṭhalai laite chhawm nung chho zêlin, ṭhangthar nun leh khawsak dân mil tûr angin a ṭûl lai apiang siamṭhat nachâng lo hria ila zawng hetiang êm êma nun kawngbo hi chuan kan khawsa hauh lo tûr a ni. Hruaitute mawh an phur nasa a ni.

Kan khawtlâng nun ṭha lo siamṭha tûr hian ngun taka ngaihtuah a ngai a, kawng tam tak a awm bawk ang. Rawtna siam lêm lovin kan fimkhurna tûr kawng hnih khat i han sawi leh lawk teh zâwk ang. Kan vêl hnamdangte tihdân nêna khaikhin râiah chuan kan chhiatni ṭhatni hmandân hi a la ṭha khat viauvin a lang. Khawhar kan inriahpui dân erawh hi chu thlir nawn a ngai deuh ta. Zurui lutuk chunga khawhar in vêla chêt leh riahpuina hmuna khawsak kan ching ta viau mai a hetiang hi chuan kan riahpuina chhan kan tikhawlo mai mai a ni. Chuvângin a theih hrâm chuan hetiang hmun leh hunah hi chuan zurui lutuk chung chuan tel loh mai a ṭha zâwk. Kan telve a nih pawhin fimkhur tak leh mi mitmei vêng râna khawsak a ṭha ang.

Thatni lamah chuan kan innelha zan lama mo lawm luih luih kan bânsan ta hi a lawmawm hle.

Inthlaichhiah kan tibâng ang deuh bawka thil finthlak a ni. Amaherawhchu hetih rual hian thil ṭha lo zâwk chinchhuah kan nei tlat mai a, a pawi hlê a ni. Man ei chungchângah hian kan Mizo Dân kan palzûtin kan kalkhûm nasa lutuk ta a, a ṭha lêm lo a ni. Kan pi leh pûte khân Manṭang hi, "Kârkalak zauvân," an lo ti ṭhin a. Pasal neia khân mangan nikhua leh puih ngaia a awm hunah ṭanpuiṭu leh ḅuaipuiṭu tûra laina zawnna a ni a. Chhûngkhat hnaivai, thisena inzawmna nei deuh ngat lo phei chu man an ineiṭir ngai meuh lo. A eiṭu tûr dik takte an ineitir loh phei chuan chhûngkhat inmihranna hial a thleng thei ṭhin.

Tûnlai chuan milian leh hausa hote hian Manpui Rs 400/- lek aṭangin Manṭang Rs 1000/- dâwn dâwn an eiṭir ta a. Chhûngkhat lainâ bâkah a mi lian leh hausa, chhawr lêt theih tur lam an dap tel vak vak ṭhin a, hei hi mi rethei deuhten tihdâ i tûr leh dân ṭha zawk emaw tiin kan thlîk ve leh chhawng a. Kawng kan bo ta a ni. Phurrit chikhat a ni ta. Mi tamtak chuan, 'Miin an tlin a hnu, an pawisa nanâ nâ chhu an duh duh a an tih a thiang alâwm. Saw sêl ngâwt theih em ni? kan ti ani mai thei. Mahse hetiang ngâwt hi a ni lova, hnam kal dan dik leh dik loh a kâwk tlat a ni. Thuam chhawm chungchângah pawh kan ti lu deuh ta nlin a lang. Kan pi leh pûte ang deuh khân a tlângpui deuh siam fel ni se la, a bâk chu miin an neih nâk hman chuan inneih hnuah la invûr zawk sela, Dan ang hian luantir lo ila a ṭhat zawk a rinawm. Vai ho ang maiin nakin deuhvah chuan thil ṭha lo tak, phurrit leh sual tih

phahna bul a la ni ngei dâwn a ni.

Hêng ang thilte hi sawiselna hrim hrim a ni lova, tlâwmngaihna sawihnawmna lah a ni hek lo. Mi tlâwmngaite an lo nuawi khawchhuah zâwk a, hnam phurritte hi hre hauh lova keimahni kan in bel chawp chhoh mai lohna tûra ngaihtuahna zau kan hman theihna tura kawng zawnna a ni zâwk e. Mihring kan lo pung zêl a, khawsak a lo hau tak zêl bawk. Kan khawtlâng nun invawn dân leh kan Mizo Dân ngei pawh hi eng emaw ti tala kan khawsak leh nun dân rem tûra kan siam ṭhat chhoh loh chuan tûn ai hian kan khawlo deuh deuh anga, kan duh hauh loh leh hmun hlauhawmah kan in khalh lût ang tih a hlauhawm ta a ni. Mi tinin i ngaihtuah tak tak ang u. Ram hruaitu ten mawh lian ber an phur a ni tih in hria sela, hnam hawi zâwgin kal siam sela a ṭha ang.

Chhûn lama kan khawsak dân ai mah hian zan lam leh thimthama kan khawsak dân zalên ta lutuk hian min tichhe zual a ni. Chuvângin kan zan lam hman dan hi tûn aia fel leh ṭha zâwka kan rel a ṭul ta a ni. Hmânlai kan Mizo nunphungah kha chuan naupangte tana hun hlimawm leh thlâkhlelhawm ber chu zân hun hi a ni. An damchhûng hun lo kal zêl tûr atâna inbuatsaihna kawngah HOME WORK te an la nei ve lova, zanriah eikhama ṭhiante nena hlim taka pawn to dial dial kha an chanpual a ni mai. Pawnto-naah pawh dân mumal fel tak an nei a, thil sual tihna hun an nei ngai chuang lo. Hlim taka an hun an hman zawh hnuin a ruil

tlâng dialin an ṭin mai ṭhin a, 'Mangṭha, muttui' tia in thlah zêlin mahni in ṭheuhvah an haw sang sang ṭhin a ni. Chuvângin hmânlai naupangte tân kha chuan pawnto kha a pawlna rêng a awm lova, chuti ahnêkin ṭhiante nena thil tih ho dân leh inpâwl ngeih zirna School ṭha tak a tling zâwk a ni. Keini Mizote anga naupang pawnto hla nei ṭha hi khawvêlah hnam dang an awm ve kher lo mai thei a ni.

Tûnlai naupangte erawh chu hun tharah an lo chêng ta a, an nakin hun atâna inbuatsaihna atâna zir tur an ngah êm êm tawh a. Zân lamah tak ngial pawh hun âwl nei lêk lovin Home Work-in an khat tawh a, pâwnto hman an ni ta lo. Chu chauh pawh a la ni lo. Hmanlai naupangte anga rilru thianghlim taka ṭhianza hova tual chai dial dial pawh an nei thei tawh lo. Nungchang ṭha lo leh sualna kawng hrang hrang chin phah nân an hmang tawh zâwk a, thu âwih loh zirna school a ni tawh zâwk. Tûnlaiah hi chuan kan fa'ten mi fate rual ban pha ve se kan ti anih chuan zân lama lên vah tir loh a ṭha ta. Kan hnam hian rual ban kan tum tak tak a nih ngat chuan zâna naupang pawnto tir leh zalên taka vahchhuah tir ṭhin hi chu kan inkhap vat a hun ta. A ṭhat dân deuh âwm a lang chu a-hmei apa hian kum 15 hnuai lam rêng rêng hi chu rokhawlhna tak a awm anih loh chuan zan lama lên chhuah hi inkhap hmiah ila a ṭhat a rinawm.

Naupang chauh pawh an ni bik tawh lo. Pui-

tling ho tena zân hun ţha kan hman dân pawh hi a n.um:al ta lo hle a, thil pawi tak a ni ta. Kan pi pu-te kha chuan keini angin SANA-te la nei lo mahsela, an zan lam hun kha bicha fel tak neiin lo zuk hmaing thei tlat lawi si-a maw le! Pathian siamsa Ar khuang mai mai kha sana angin an lo hmang thei tlat asin! Zanriah eikham Ar, Lêng len Ar, Lêng hlim Ar, Lêng hâwn Ar, Zanlai Ar, Khuan hmasa, Khawvâr Ar tiin an lo hmangfel thlip thlep zuk nia! Hêng an hun ţ'en ang pelh lutuk leh pawisa lo lêka khawsak chingte kha chu a rûkin an lo inchhinchhiah a, a chhe zâwngin an leihnawng thuai mai ţhin a ni.

He tiang taka Arin khuan hunbi fel an lo nei hi Pathian ruat rêng a ni a. Kan pi leh pûtena an lo hrechhuak a, an zân hunbi vawn nâna hman nachâng an lo hria hi a mak viau a ni. Hnamdang âr hian hetiang taka khuan hunbi fel hi nei ve tak maw? Zanlam hunbi vawn nân hmang ve hlawm tak maw? Tûnlai ţhangthar lehkha thiamho te pawh hian hetiang taka âr khuan hunbi neihfel dân hi an hre tawh awm lo a sin. Kawng tam takah fingin hre zau zâwk tawh mah ila, kan hnam kawngbo avânga rilru leh ngaihtuahna hman ţangkai nachâng kan hriat tâk loh avâng hian kan pi leh pû-te finna tam tak kha kan bosal zo ta a ni.

Tûnlai hunah hian sana ţha leh man tam pui pui kan bun fek fuk a. mahse kan zânlam hun hmandân erawh chuan bicha rêng a nei ta thung lo. A hun ê, hun lo vê, pawh sawi lovin mahni

duh hun hunah kan vâkchhuak a, mi inchhûng khurah kan lût rawk rawk mai a. Chhia leh ṭha hriatna bo rawk khawpa rûi chung pawhin mi inchhûng khûr zahpah hauh lovin kan PUKCHHE LUH mai mai a. Hetiang hi Mizo nundân a ni lo rêng rêng. Nula tlangvâl ṭhenkhat phei chu mumal nei lova, mahni nuam tih zâwng ang ang a khawlai dunga teikual teikual a, tlaivâr ta mai mai tâwkte pawh awm a lo ni ta. A pawi takzet a ni. Zoram nu leh pate ṭah hla tam ber chu, 'Kan fanu ZONUNMAWII A BO, KAN FAPA ZONUNTHARA KHAWIAHNGE?' tih hi a lo ni ta! A va lungchhiatthlâk êm! Insiamṭhat zawng a ṭûl nameuh a ni.

Thalai hote zawng lênlâi chên an ni a, siamṭhat tum chungin ngaihhna thiamna chin han nei ila. A pa tarsen leh nu un pui puite thleng thlenga kan hmang thiam lo lehzêl hi zawng ngaihthiam a harsa ta a nih hi. Tu khaw huatthu suhah hetiang kawngah hian tlêma khawsa thei deuh, kâmding milian leh mi hausa hote hi kan hluar hlei hlei a, a pawi thlâwt mai. Hnam nun siamṭhatu leh a ṭha zâwnga kaihhruaitu tûr tena hetiang kan han ching hi chuan kan pawikhawih nasat zia leh râpthlâk zia kan hre lo a ni. Nupui fanaute pawh ngaihtuah chang lek lova mi fa duhlaite nêna zankhaw tairêk thleng thlenga zuhmun sahmuna hlimhlamp bâwl kan chingte hi zawngin hnam pawi kan khawih thui lutuk a ni. Zah tâk aruangin uanthuan nân kan la hmang leh ta nghâl a, a dâwntawi thlak ngawt mai. Kan hniak hnung zuiin ṭhangthar an rawn piangsual

chum chum a, rual pâwl nihna angah ngaih thihna khur panin an liam zung zung mai a nih hi! A va rapthlâk tak êm! Hnam pawi chang an khawih lova, Pathian pawl pawh an khawih tel a ni tih hriat-chhuah a tha ngawt a ni.

Hetiang mai maia khawsa ching hian kan fate nungchangah thil tha hmuh kan inbeisei leh dawn a nih si chuan a hla far far ngawtin a inmawm. "Sun-hlu kûngah thei dang a rah ngai lo," tih Mizo Thu-fing te leh kan Pathian Thunung ngei pawhin kan tuh rah kan seng tûr thu min hrilh chung pawhin hetianga kan han khawsa ţhin hi chu KHAW ENG te pawh a zahawm lu deuh a ni lâwm ni? Than ţhar zinga sualna chi hrang hrang lo purg chho zêlah hian keini an nu leh pate hi kan inthiarfihlim thei hauh lovang. Kan nawh phurhna lah kan pha thei bawk hek lo vang. Chuti a nih loh chuan kan hnam hian hmalam hunah beisei tûr kan nei chau ngawt ang. Insiamţhat a hun takzet tawh a ni.

Kan hmeichhiaten zâna vahchhuah an ching ta luluk phei hi chu a pawi thlâwt a ni. Khawtlâng ţûlna leh mehlûng pawimawha an vâkchhuak hi zawng pampelh ngaihna a awm lova, sawi thu a chêng lo. Amaherawhchu ţûna bîk pawh nei hawt lova naupang deuhte thlenga lênchhuah leh khawlai dunga tei rawlai mai mai an ching ta erawh hi chuan kan hnam nun an tichhe nasa ta a nih hi. Kawng dangah an dinhmun chawisân tumin hmasâwnna tha zâwk pawh duansak bawk mah ila, zanlama zalêa taka an vâkchhuak kher kher hi zawng a ram pum

huapin kan khap ngam tûr a ni. A sawin sawi mai mai hian khawimah min thlen lovang a, kan sawi tam poh leh kan mawng kan hlim sâng ting a ni mai. Kan Hmeichhe Insuihkhâwm Pâwl te pawh hian tih tak hmai pua hetiang lam kawng an zawn hi a hun ta a ni. Kawng zawh ngawta insiamṭha chi kan ni tawh lo ve.

Chuti takin kan hmeichhiate chu han dem bawk mah ila, a dik tak chuan kan hnam pumin kawng kan bo azâra hetiang dinhmuna ding ta hi an ni a, an khawngaihthlâk lehling zâwk ngawt a ni. Zêp hauh lova thudik kan sawi ngam a nih chuan mipa hovina kan zir loh vâng chiah hi a ni zâwk. Kan tinawmnahin kan zahlo lulai ṭhin em atin alâwm. Tlangvâl hote hi chu sawi lovah pawh lum ta ila, a pa tarsen pui pui thleng pawhin kan nulate khawihchhiat hi pawi tihna rêng kan nei hlawm lo a nia! Kan hmânlai ngaih dânah kha chuan mipa tân nula ngaih kha mitthi kalkawnga Pâwla sai pumpelh theihna anga kan inzirtir avangin mipate khân nula (hmeichhia) ngaih kha thil ṭha lo a nihna kan lo hre lo a ni mahna. Tûnah erawh chuan kan sakhaw thar hian inngaih hmangte chuan kan tum VANRAM an chan loh tûrzia min hrilh chiang hlê mai. Chuti chung chuan kan hmânlai ngaihdân kan la chhawm emaw tih tûr khawpin kan khawsa si a, kan tho â nasa a ni.

Tukhaw huatthu ni lul suh sela, a mi nazawng leh zuin mite hi chu sawi lovah pawh lo in lum ta ila, Bible leh hlabu khâl ve hoh hoh va, Pulpit hial

pawh nêl ve phâkte zīngah ngei pawh hetiang tih chīng leh pawisa miah lo zuk tam a maw le! A zahthlâk chauh pawh ni lovin, a rapin a râp thlâk tak zet a ni. Kohhrante pawh hi han chak zia kan ni tawh lo. Khawngaihna huna chêng kan nih avâng hian chawp leh chilh a Pathian rorêlna kan chungah lo thleng kher lo mahsela, Kohhran leh khawtlâng nun hian a tuar nasa ṭhin si a, a pawi teh zawng anih hi. Pathian mit hmuhah phei chuan a tenawm hlê ang. In siam ṭhat tûr hlirin kan kuh ṭel ṭul mai zawng a lo nih tawh hi.

Mi tam takina kan khawlai nun kan hman dân pawh hi a pawlawhin a dâwn tawi thlâk lam chu a ni ta. Khawlai ualau leh mi tamna lai laia kan hmeichhiate zah derna rêng nei lova kan han chhawnchhaih a, kan han fiam nawnnah leh nghal a, kan han khuaikhem thla zente leh kan han pawt phar dâwr dâwr mai ṭhinte hi zawng a rang a rang-a sim vat chi a ni e. Hnam dangte hmuh atân chauh pawh ni lovin keimahni ho ngei mit hmuh atân pawh hian thil mawi lo tak a tling a ni. Tī ti bawthhlawh leh zahmawh buru pui pui kan han sawi khum a, kan han nuih thlêr khum duar duar ṭhinte hi zawng a zia lo tak tak a ni. Kan hmân-lai Mizo nun zīnga chhawm zêl tlâk loh pâwl aml a ni e.

Hetiang rêng rênga kan hmeichhia te kan en-kawl ṭhin anih si chuan khawilamah teh lul nge nungchang mawi leh zahawm te chu anmahni aṭang hian kan beisei theih teh ngawt ang le? Keimahni

ngei hian thil ṭhalo kan kawlhhmuhin kan hruaisual ṭhin a ni lo vem ni? Mizote anga khawlai lênna a hmeichhe khuaikhem zoh zoh leh pawtbuai chung chung ṭhin hnam hi khawvêlah awm ve amawi pawh an ni hial lo ve. Hmeichhia mah ni sela, an nungchang mawi lo leh ṭho lote hian hnam nun a ti hmêl hemin a khawih khawlo phâk si ṭhin a. An dinhmun lah kan tih harsat sak nasa mai bawk si a, an tân khawsak ngaihna pawh a vâng viau ta ve ang. Chuvângin mipa hote hi kan hmeichhiate chunga kan nun leh khawsak dân chungchângah hian inngaihtuah ngun hle tûr kan ni e.

Han chhui thui zêl lâkah phei chuan kan hnam nun timualpho khawp hiala kan hmeichhe awm khawlo ṭhinte pawh hi keimahni mipa hotena dâwn tawi tak leh lainatna nei bal sak lova kan lo khawih khawloh leh sualna kawng kan lo zirtir hmasak hnu an ni duh khawp mai. Kan khawih khawlo tê tê a, a vâwitâwpa an rawn mualpho chhuah leh hnu si chuan lo lainat tak aruangin kan lo endawngin kan lo hmusit zui leh ngawt tawh si ṭhin a, kan thiam nameuh emaw chu? Tûnlaia kan khawsak dânah ngat hi chuan mipa hote hian kan hmeichhiate chunga kan tih tur dik tak leh mawhphurhna hi kan hlen zo lo nasa hlê zâwk a ni.

Keimahni rgei pawhina zahderna leh lainatna kan neih si loh chuan tu fâte hian nge maw min rawn zahsakin min rawn lainatsak se kan han tih tehrawk le? A dâwn tawi zual deuhte phei chuan thil ho tak leh therhlo ûm avâng mai maiin kan nulate hi hnam-

dangte kan sihhmuhin an hnênah kan phalna ṭhin a ni hial âwm e. A zahthlâkin a lungchhiatthlâk lutuk a ni. Keimahni ngei hian lainat hlawm thin ila, khawngaihin zah thiam hawk thin ila, tunge min rawn palzûtsak ngam teh ang ni? Humhim an ṭûlna kan leh puih an ngaihna hmunahte hian puiin humhim ṭhin ila chuan, zîlh ngaih an lo khawsak chângte pawhin zilh tlemtu dinhmun dik takah kan ding zawk ngei ang. Kawng tam tak ngaihtuah kan Mizo hmeichhiate hi an fel a, an chhuanawm tehlul hiawm nên, kan khawtlâng invawndân dik loh leh mipalo kan dâwn tawi avâng maia hetiang dinhmuna an han ding ṭhin hi ziwng an lain thawm thlâwt a nih hi le. I inng ilhtuah nawn ṭ enh ang u.

Heti taka kan khawtlâng nun humal nei baksak lova kan thlah zalênna hian engti ang chhuaksin nge kan hnam nun min khawih khawloh dân hi i hriat chhût kauh teh ang. A hmasa berah chuan chin tâwk nei lo lêka kan khawsak zalênna hian nupat hmeichhiat kawnga inhman tawnna dik lo tak a thlen a, inngaih satliah mai mante phei chu sualah pawh chhiar hleihtheih a ni tawh mang lo. Sâwn pai te, fa tihthlâk te leh a hun hmaa nupui pasal inneih te a pung nasa a, kan hnam nun a khawih pawiin a hnûkhniam nasa ta hlê a ni. Nula tlangvâlte chang pawh ni lovin nupa kârah tepawh hetlang avânga inṭhenna leh thubuai a pung sâwt ta hlê bawk. Sual tenawm bera Mizoten kan lo neih kumkhua ṭhin, uirêna takngial pawh hian kan tûnlai Mizo nunah hian sual hmêl pawh a pu hlei thei ta

meuh lo zawng a ni e. Kan va mak ngai ta ve le!

A dik takin kan hnam hmelma lian bera Zû kan chhâl tâkna chhan pawh hi keimahnin kan hman thiam loh leh zalên lutuka kan hman tâk vâng hi a ni mah mah zâwk. Pi-pu chenah Mizo nun phung leh khawsaknaah khân zû hi kawng tinrêng tih theihah a lo tel kumkhua ṭhin a. Nimahsela, mumal tak leh bichin fel tak neia kan lo hman ṭhin avângin thil hnawksak leh ṭha lovah kan ngai ngai rêng rêng lo. Chuti ahnehin kawngro ṭha sutu leh ṭhenrual laina siamna hmanruaah kan lo ngai ṭhin zâwk a sia! Kût ni vângthla, sechhun khuang chawi nikhua leh ṭhenrual khâwmna tiarengah tel lo thei lova neih a ni a. Zû a tel loh chuan kan eng tih mah a nuam thei lo emaw tih tur a ni ṭhin.

Tunlai erawhchuan kan hman dân dik tâk loh avâng pheng hian thil ṭhalo tâwp leh hnam hmêlma ang hialah kan lo ngai ta anih hi. A dik pawh a dik veleh bawk si. Mimal leh chhungkaw nun engzât nge a khawih chhiat tawh a, kan ṭhalai chhuanawm tak tak, nakin lawka hnam hruaitu tûr a kan beiseite zingah ngat pawh hian engzât chauh nge min khawih chhiat sak a, min eihlum sak tawh tih hi hriat phâk pawh a ni ta lo. Heng zawng zawngah pawh hian, a zû hrim hrim hi a ṭha e tihna ni lovin, kan hman thiam lohna hian a lêt tam takin min khawih pawi thui anih hi. Chuvangin kan khawtlâng nun invawn dân tûr mumal fel tak hi kan zam chhuak leh ngei tûr a ni. Hê thil hi sorkâr mawh liau a ni a, kan M.L.A. rualte hian min zam chhuah sak ngei tur a ni.

A pahnihnaah chuan naupang rilru leh nun a khawihchhe thui hlê a ni. Puitlingho khawsak dân chuan an rilru leh ngaihtuahna te, an nungchang thlengin a kângkai tawh a ni. Naupang sual leh kawhmawh bâwl ching an pung tual tual a, aia upa te chauh pawh ni lovin, nu leh pate ngei thu awihlo pawh an pung sâwt ta hlê. Nu leh pate hmusit leh tiduhdah hialte pawh an lo tam ta hlê a nih hi. Hmâalai angin kan khawtlâng nunah kaihruaitu leh thununtu tak tak an awm tawh lova, anmahni tâl tâlin a an tâl ta nawk nawk mai zawng a nih hi. Thil sual leh ṭhalo pawh ching sela, 'Mi tihdân alâwm' tih leh 'Mi pawhin an ti ve tho' tih chu an thu rolum a ni ta a, a pawi teh a nih hi.

School thununna leh chhûngkaw inkhuahkhirhna pawhin a vawng ṭha zo tawh lo. Naupang sualna nia mawi lo, thil ṭha lo chi hrang hrang an rawn chingchhuak a, nu leh pa tam tak chu fate phurrit hruaiah kan tûm ta takzet a nih hi. Naupan lai aṭanga nun kawngbo leh kawng dik zawh lo napui chu an lo puitlin pawhin chhûngkaw chawkbuaitu, khawtlâng leh ram tân pawha mi hnawksak leh chimawm an rawn ni deuh nge nge a, a hnam pumin kan mualpho chu a nih tâk ber hi maw, Aw, kan khawtlâng nun siamṭha tûr hian VANAPA te, TAITESENA te leh KHUANGCHERA te ho kha an va ngaihawm ta êm!

Kan khawtlâng nun kawngbo chuan a hnam pum maiin min chhiah chhe zo tawh a, kan thiltih a enga mah hi dik tluantling a awm thei ta lo ve.

Kan engkim hi a kehchhe zo ta a ni ber e. Mimal nun kehchhia kan lo pung zêl a, chhûngkaw nun a kangkai a, Chhûngkaw nun leh invawn dâu a han kehchhe leh a. Kan khawtlâng nun a rawn nghawng chho va, khawtlâng nun a han kehchhe leh a. Chu chuan kan School invawnna leh Kohhran nun a rawn nghawng lehchhâwng a, kan vai kehchhiat a ni ta ber mai e. A ram pum maiin kan mangang a, a dan.dawi zawngin kan buai ta luai luai a nih hi.

Damdawi kan zawnna kawngah lah chuan ma'-ni nun inbih nachang hre hawt lovin midangte nun aṭanga herh dik tumin kan buai a, kan hmu tak tak thei lo a ni. Zâwlnei Isaia te hun laia Israel fate ang mai khân a hnam pum natin kan na a, kan kelêr aṭanga kan chhīp chhuakin dam lai rêng kan awm ta love. Damlo na tak mai, mahni awm-dân pawh hre hleithei tawh lo khawpa nachhia ang chiah kan lo ni ta a nih hi. Kan hnam DAMNA TUIKHUR Lalpa chu kal sanin TUIKHUAH KHI, tui tling thei lo kherin kan buai kan buai mai zawng a ni e.

Hetiang khawpa kan kehchhe tawh chung pawh a tih tak hmai pû a in siam ṭhatna kawng (Social Reform) ngaihtuah tum reng kan la awm hleithei lote hi a pawi ngawih ngawih mai. Hetiang lam-hawi thu han sawi nikhua te pawh hian mi ṭhen-khat chuan kan beng chhe lam kan dawh mai ṭhin niin a lang a, a mangan thlâk hlê ṭhin mai. Mi ṭhenkhat lahin beidawnna khur aṭangin, 'A, khawvêl

a ni a, Pathian Thu pawhin hun hnuhnunga thil awm ṭûra a lo sawi a ni a, a tih tak tak theih loh a ni. Kan intawngkûl mai mai a ni' te kan han ti thla rawk a, kan thatchhiat vâng chauh a ni. Kan ram ang êm êm hi chuan ram tam tak hi an awm lo asin! Pathian awm ringlo Communist ho ramah pawh kan rama kan buaipui ang sual tam tak hi chu a awm ve mang lo. Keini Pathian nung be zâwk zâwk, Kristian rama heti êm êma nun sual a tam hi zawng kan Pathian pawhin min dem ve ngeiin a rinawm a ni.

A sawi chang hian kan sawi luai luai a, Chanchinbu lamah te kan chhuah phutdup chang a insiam ṭhatna tûra kawng ṭha relchhuah tum tak tak kan awm hleithei si lo. A mangantlâk a ni. Kan hnam rêlfelna tûr dân min siamsak tûra kan thlan M.L.A. leh Minister, mi fel tak takte kha khawiahnge maw an awm zawh tâk a, eng hi nge maw an thawh ṭhin ni ngai ang le? Thenkhat phei chuan tamzo kan la sa lo emaw tih hial tlâkin a hmna zawng pawha nungchang mawi, zu rim pawh hre ngai hlei lo khân, a hmingin hruaitu chan kan han chang dêk dêk a, a nih loh leh sawrkâr zâr zovin kâm chhetê kan han nei ve a, zû hi in loh theih lohva ngai ang hrimin zû nena nuam tâwl kan ṭan leh mai ṭhin. Kan hnam min dintu leh hruaitu, Talent ropui taka min thuamtu kan Pathian rilru chu a va na dâwn êm! Hetiang mai maia hnam khawlo leh kawngbo tûr ringawt hi zawngin min din lovang.

Natna khirh tak, Doctor zai ngai chite hi chu

pâwnlânga damdawi hnawiha dam chi a ni lo. Thih huam tak meuhva Doctor hnêna inpumpêk a ţûl tawh zâwk ţhin. Annin a ţuldân ang zêla taksa an lo zaihawn a, a nalai an siamţhat a ngai ţhin a ni. A ţul a nih phei chuan taksa peng ţhalo chu an paih daih a ngai a ni. Kan khawtlâng nun kalsual nasa lutuk tawh pawh hi chutiang deuhva siam chi chauh chu a ni tawh. Kan ZONUN MAWI kha tivul leh a kan hnam damna thlen tûr chuan keimahni ţheuh hi kan inphal a ţul tawh a. Kan thil ngainat leh duhzâwng te pawh hi ram leh hnam tâna ţha lo leh chhiatna thlentu a nih ai chuan kan tlânsanin kan malmâk ţhak ngam tûr a ni. Chuti meuh lo chuan han insiamţha rual kan ni tawh lo ve.

Thil awlai leh nuam a ni kher lovang. Thil harsa leh huphurhawm tak a ni zâwk a, nimahsela theih loh hulhual zawng a la ni lo ve. Mizote phei hi chu engemaw tak kan ti lawi a, hnam hruai nuam tak kan ni a, tih tak tak râlah chuan kan huphurh ai daih hian kan awlsam phian mai thei asin. Mi hnamte pawh hi an lo ţha reng sêng bik hauh lo asin. Hmân deuh lai khân America (USA) pawh khû zû leh sa hmun leh nuam tâwlnain a tibuai êm êm a. Pa pakhat phei chuan a chhûngkua a lengdarh phah vek a. A nupui mangang chuan amah chauhvin Zu Dâwra kalin, 'Râlkâp anga kalin Pathian mite u' tih hla sa chungin a theih ang tâwka tam zu ùm a chhukeh vak mai a. Dâwr neituten an lo vawthlu ve chawpchilh mai bawk a. Nimahsela, chu nu tumruhna chuan a ţulzia a ram pum a hriattir a, sawr-

kâr leh mipui an lo harh a, insiamthatna ropui a lo thlen phah ta nghe nghe a ni. Engah tehlul nge Mizo kan nih avânga hnam siamṭhat hi kan theih loh ngawt bik ang ni?

Hnam vânnei chuan a hnam puma hetiang chhiatna kotlânga an din hian HNAM SIAMTHATU (Reformers) huaisen leh ropui tak tak an nei ṭhin. An awhawm ngawt mai. Chungho inpêk zawhna leh tumruhna avâng chuan an in siam ṭha leh ṭhin a, Chhandamin an awm leh ṭhin a ni. Heti khawpa kan khawtiang nun a keh chhiat tawh hnu leh a hnam pumpui pawh mualpho taka chhiatna kotlânga kan din hnu meuh pawh a HNAM SIAMTHATU takzet kan nei ve thei lo hi chu kan vânduai thlâwt a ni. Heti khawpa hnam nunze fel leh Talent nei ropui chung si hian in siamṭha hlei thei lovin hnam vânduai berah kan chang mai dâwn em ni ang? Hnai love. Ngaihtuah chhin mai pawhin hnuk a ulh thei dâwn a lâwm. Kan in siam ṭha ngei ngei tûr a ni.

Engemaw chenah zawng insiam ṭhat tum lo hul hual chu kan ni bik lo. Amaherawhchu kan tum dân hi a khingbai deuh ṭhin a, a hnam pum huap zawnga Dân ṭha siam a, chumi lekkawhtu Department tih chak chu a ngai a ni. Village Council dinhmunte pawh hi anmahni khawchhung vawng thei ngei tura thu neihna zau zâwk pêk a ṭul bawk a ni. Dân leh thu pêk kengkawhtu Department Police lam pawh siam ṭhat deuh a ṭûl ang. Recruiment aṭanga fimkhur taka tih a ṭha ang, Chumi

hnuah zû leh ruih theih thil dang aṭanga inthiar fihlim tlr a, khauh taka vawn an ṭul a ni. Tuna kan awm dân hi chuan 'A mantu rui bawk, a man a rui bawk, a lo Examtu rui bawk' tih angte pawh hi thil awm thei a ni tak tak mai âwm a nia!

Kan khawtlâng nun min ei chhetu zawng zawng te hi kan tih bo loh chuan tûn ang ngawta kal zêl hi a ngamawm ta lo. Chhûng lam leh pâwn lama Corruption awm ṭhin, kan hmasawnna dâltu leh hnam ti mualphotu, kan ZO NUNMAWI tikhawlotu hi kan zing ata kan hnawt bo ngei ngei tûr a ni. Tin, mi tam tak nunna suattu leh chhûngkaw tam tak DAMLAI HREMHMUN a hnûk liamtu, ṭhalai chhiarsen lohte ti khawlo va, mihring tling lova min siam saktu Zû pawh hi kan nuai bo ngei ngei tur a ni. Kan nuai bo ṭhak thei lo anih pawhin kan zinga pawi tawk tam lo tur tal chuan kan khuah khirh ngei ngei tur a ni. Chu mai pawh a la ni lo. Mi tam takte nun ti khawlotu Drugs leh pawisa khelhna Gambling chi zawng zawngte pawh hi theih patâwpin kan nuai bo ngei tûr a ni.

Tûnah chuan kan khawtlâng invawn dân leh dinhmun pawh kan lo thlir zo leh ta. A ENG lam aṭanga han inthlir chuan kan la ṭha viau emaw tih tur zawng kan ni tehmeuh mai. Thangduang tak leh chhuanawm tak niin kan lang, engemaw chenah chuan dik pawh a dik tho bawk. A thim lam aṭanga han inthlir thung erawh chuan lâktlâk abar kan awm meuh lo emaw tihtûr a ni thung a, hnam mak ṭak kan ni. Pathian Talent min pêk nasat dân

aṭanga inteh ngat phei chuan India ram chauh pawh ni lovin khawvêla thang hat hat tûr kan ni hial zâwk a. Kan nih tûr ang hi nasa takin kan pha lo a ni. Tûnlai taka kan nu chhuanvâwr awmchhunte hi chu kan khawtlâng nun chhiain a eichhiat zawh loh khawpa mi tumtuh leh an Talent hmang ṭhate an ni chauh mai. Kan Talent hi zawng hmangṭha ila tûn aia a lêt engemaw ti hi mi chungchuang kan nei khep khup ta ve ang. Chuvângin insiamṭhatna kawng kan dapchhuah hi a hunin a hun ngawih ngawih tawh a ni.

Insiamṭha tûr hian kawng ṭha a tam thei hlê ang. Ngaihdân leh duhdân kawng hrang hrang pawh a awm bawk ang. A tithei apiangin an la rawn tibhlawhtlin atân rawtna angin kawng hnih khat chauh i han siam teh ang. A hmasa berah chuan kan khawtlâng nun phuarkhâwm leh luan-khawmtir theitu kan mamawh ta a ni. Chumi atân chuan khaw tinah ZAWLBUK kan sa leh tûr a ni. A sakdân leh enkawl dân erawh chu kan tûnlai khawsak dân mil tûr zâwnga siamrem a ṭûl tawh ang. Zawlbûk tih awmzia hi Community Hall tih nên thuhmun a nih avângin keimahni Mizo hming neihsa hi a thlanawm zâwk a ni. A dik chauhvin tûnlaia Community Hall kan sak dân hi chu a ṭha tâwk lo hlê. Khaw tam takah phei chuan a chuang tlai angreng hlê. Engemaw chânga Public Meeting neihna ang chauh a ni a, a ṭangkai teh chiam lo.

Tangkai zâwka hman a nih theihna tûrin a sak-

dân hetiang hian han duang chhin ta ila a ţha ang. a hall zaulai ber hi Indoor Stadium atân Badminton khelh theih tûrin buatsaih ni sela, a dawhsân chín-ah hian Indoor Games chi hrang hrang khelhna buatsaih bawk ila. Public Meeting neih hun pawhin a hman a remchâng tho bawk ang a. A dawhsân chin chungah hian pindan pahnih siam ila, pakhat zâwk chu Village Library ni sela, a pakhat chu V.C leh Y.M.A committee nân hman ni ţhin sela, a remchâng hlê ang. A enkawl tur hian sawrkarin Chowkidar pakhat min pe sela, chumi chu Tlângau atân hman nghal ni ta sela a ţha ngawt ang. Mike system vuah vek ila, rikrum thilah leh khawtlâng pawimawh au nân a remchângin a awlsam êm êm bawk dâwn a ni. Tichuan kan Zawlbûk chu RENTIN DAIH RUNPUI (Multi-purpose Hall) a lo ni mai dâwn a ni.

Chutichuan kan khawtlâng nun chu Zâwlbûk chuan min ţhuikhâwm nghet tlat tawh ang a, mipui rilru leh thinlung pawhin innghahna bul fûk a nei thei tawh ang. Mangan nikhua leh rikrum thilah pawh inkohkhâwm a awlsam ngawt tawh bawk ang. Kan ţhalai rualte pawh khawtlâng V.C. te leh Y.M.A hruaitute kaihhruainain mumal tak leh hlim tlâng takin an in fiam ho dial dial tawh ang a, Indoor Games chi hrang hrangte pawh a ţha zâwngin kan hmang tawh ang a, hma pawh kan sâwn ţha tawh ang. Khawtlâng in pun khâwm châng pawhin a rem phian ang. Village Council rorêl pawh a lo zahawm tawh anga, a lo ûp zâwk tawh bawk ang. Library aţang chuan mipui vantlângin hriatna ţha

leh zau zâwk an nei thei tawh ang a, mipui kan changkâng sawt dâwn a ni.

A dawtah chuan kan YMA kal phung hi siam danglam ni bawk sela, a ṭhat zâwk a rinawm a ni. YMA hi pâwl tangkai leh thianghlim tak, pâwl lianpui a ni a. Tûnah tak hi chuan a hming pawh a la chhe lêm lo. Chuvângin heti anga siam danglam han rawt mai pawh hi a inthlahrun awm hle a, mahse kan ram leh hnam tânа ṭha zâwk tûra ngaih anih miin chuan a ngaih dân kan inthiam thâng a ni ang chu. A thu hrimah hêng rawtnate hi YMA sawisêlna hrim hrim a ni lova, a ṭha ngei ang tih pawh a ni bawk lova. A lo ṭhat zâwk phian tâk dahin tih thu hlâ a, ṭhahnem ngaihna thil a ni a, tu huat thu êm kan sawi lovang chu maw.

Ngun taka han ngaihtuah vang vang hi chuan tûnlaia kan YMA kal dân hi chu a sorkâr lu lam deuh ta niin a lang. Pâwl lianpui a ni a, ram pum kan awi chhuak a, Central-ah ng'het takin kan in thlung khâwm leh a, Democracy dân angin hotu tûr kan in thlang ṭhin a, Group leh Branch chenin inthlan vek a ni a. Hotu nih châk leh duhna rilru chhiate hian kan zîngah hmun an nei palh ang tih pawh a hlauhawm lhel lova. Tin, pâwl chak tak kan nih avâng hian Political Party emaw sorkar ngei pawh hian a ni lo, zâwngin hotute hmang hian hmanruaah min hmang ang tihte pawh a hlauhawm bawk. Keimahni ngei pawh hian ṭhahnem ngaihluat avângin kan kuang lo kan nawr vak vak ang tih pawh thil awm thei a ni. Fimkhur a ngai hle a ni.

Min lo dinsaktu Sâp hote leh hruaitu hmasate an zahawm hlê tak na'nga, tûna a kalphung hi chu Mizo khawtlâng nun kaldân nên a inrem lêm lo a ni. Kan khawtlâng nun invawnfel zia hre lovin, anmahni Sâpho nun rem tûra duan a ni zâwkin a lang. Membership Fee kan nei te hian awmzia a nei tak tak lo. A nihdân tûr takah chuan membership fee pe lote hi chu Y.M.A. ni ve lo tûr an ni a, mahse ataka kan hman dân chuan ṭhalai zawng zawng kan inhuap leh si. Membership fee kan nei dawn a nih rau rau chuan BOYS SCOUT ang bawk hian a duh leh peih apiang chauh inpe ila, a thianghlim zâwk ang. Tûnah hi chuan kan thil tum tihlawhtlingtu nge tam ang a tihlawhchhama tihmingchhetu tih hi keimahni zīngah ngei pawh inbihchian ngam a har khawp mai. Kan hmânlai khawtlâng nunah kha chuan a kum bi thliahin abo abâng awm lovin ṭhalai zawng zawng kan inhuamtir a. Hotu pawh vântlâng thlan ni lovin an nunphung leh nihna thlirin khaw hotuten an ruat mai a, inthunun a awl zâwk a ni.

A hmingah pawh hian Sâp Tawng kher hmang lo hian MIZO THALAI PAWL ti mai ila, membership fee nei lo hian khawtlângah abo abang awm lovin THALAI zawng zawng chu member ni vek nghâl ila, Mizo zia leh khawtlâng nun chu a rem zâwk ang. Centrala inthlungkhâwm pût lo hian Village Levelah V.C-te hnuaiah awm vek ila, V.C. nêna ṭhawhho dân tûr sawrkârin duangfel sela. A thlungkhâwmtu atân Sawrkâr aiawhtu Youth Co-

ordinator hi awm chauh sela, hnathawh a tluang zâwk in a rinawm. Vote laa inthlang lo hian V.C. leh khawtlâng hotuten a mihring khawsak dân leh nihphung enin hotu tûr min ruatsak mai sela, a fel zâwk mah ang. Tin, naupang pual atân hian Y.M.A. CHHANG ti lovin MIZO NAUPANG PAWL ti leh mai ila, an hotu atân pawh tleirâwl fel deuh ruatsak mai ila, a fel zâwk lawng maw? V.C te nêna an thuneihna leh chanpual tûr chin hi sawrkâr hian fel takin dân mumal siam sela, tichuan mahni mawh phurhna chin theuh kan hriechiang ang a, khawtlâng invawndân a fel deuh aing. Tûnah hi chuan khaw thenkhat, vanduai deuhvah te phei chuan V.C leh Y.M.A te inkhak buan a a awm lek lek thin a, a pawi êm êm a ni.

Chuti ang a lo nih chuan hmânlai ang bawkin kan khawtlâng chu thureihna chhâwng thum, hichin fel tak neiin kan lo khawsa leh ang a, khawtlâng nun a fel deuh zâwk ang. Tûna kan awmdân ang hi chuan Y,M.A hi Voluntary Organization a ni a, tumah zawmpui a rei lova, thuneihna lah tuman an pe bawk si lava, a zik a hûl tlat a ni. Kan sawi tawh ang hlân heng thute hi Y.M.A sawisêlna hrim hrim a ni lova, kan khawtlâng invawndân a lo felzâwk theihna tûra hmanraw tangkai lehzual a nih beiseina avânga sawi kan ni a. Chhiartuten a ngaihdân min lo thiansak ka duhin ka ngên bawk a ni.

A dawt lehah chuan hêng zawng zawng khaikhâwm a, vawngfel zo ngei tûr hian Village Council dinhmun hi sianthain an thuneihna pawh tihsân

ni sela a ţha ang. Kan Mizo Hnam Dân siamţhat chunga thuneihna sâng tak pêk ni sela, khawchhûng vawnna tûra Dân Tesêp siam ve theihna thlengin thu nei sela, khawtlâng an vawngfel deuh ngei ang. Tin, an hlawh hi tûn ai êm hi chuan sâng sela, a chhe berah Muster Roll Labour hlawh angte tal hi chu President-te hi chuan hlawh sela, mi fel leh ţha an inpe duh ang a, khawtlângin kan chhawr deuh ngei ang. A inthlan dân hi sian ţha bawk ila a dik ang. America (USA) President thlandân ang khuan tih ni ve sela, tûna kan buaina tam tak hi chu a reh ngei ang. Pâwl tinin President leh a thawhpui tûr Candidate siam ni sela, President chauh thlang ta ila, a tling aplang chu an thawhpui te tling nghâl vek bawk sela, Nominated Seat-in min tihbuai fo hi kan pumpelh thei ang. Tûna kan tihdân ang hi chuan mipui tam ber thlan loh angin khawtlâng rorêlna a kal fo va, a buaithlâkna lai a awm ţhin a ni.

Thil ţha tak pakhat leh chu kan Mizo Kût zawng zawng kha kan Kristian sakhuaa thuam danglamin hmang leh vek ila, kan hnam kawng kan zawhdik zâwkin a rinawm. Khawvêl pumpuiah hian hnam tinin anmahni hnam pual bîk National Day an nei ţheuh va, keini Mizote chauh hi he NI nei lova INTHLANG KAWT awm chhun kan ni. A zahthlâk ngawt mai, Tuman min paihsak a ni lova, keimahni duhthu ngeia hetianga awm ta hi kan ni. Chuvângin kan khawtlâng leh hnam nun dinthar a, siamţha leh tûr hian kan KUT-te kha kan tharthawh kim leh vek tûr a ni. Pathian hnam thlan Israel

fate ang bawkin Mizote pawhin Kût pathum, awmze nei hrang ṭhah kan nei a. Chûngte chu CHAP-CHAR KUT, MIM KUT leh PAWL KUT-te an ni.

A ropui leh an ngaihsan ber chu Chapchâr Kût hi a ni. Kan kûtte kha an nih dân dik takah chuan sakhaw biakna an ni a, Tin, rampum huap leh kan khawtlang nun (Social life) leh hnam zia râng (Culture) nên in zawm tlat an ni. Thil lawm-awm tak mah nisela, tûnlaia kan han hman thar leh dân hi chuan Kût nihna a kâwk pha lova, Cultural Show a ni satliah mai a ni. Chapchâr Kût dâwn chuan a hma ni 7 velah a khawtlâng tâna malsawm dil nân kawngpui siam an nei ngei ngei tûr a ni a, kawngpui siam hmasa zet lo chuan Chapchâr Kût hman a thiang ngai lo. Kawngpui siam lai hian mi zawng zawng khuaah an awm kim ngei ngei tûr a ni bawk. Rokhawlhna avânga mi khuaa an awm lohva an lo siam san chuan, 'In khuaa awmah min duh ve lo anih hi' tiin an pêm mai ṭhin a. Khaw-tlâng malsawm dawn ve theihna ngei tûr, kawngpui la siam lohna khua ngeiah an pêm ṭhin a ni. Chu-tiang deuh bawkin mi ama duh thu a a thangbo luih chuan Lalin, 'Kan khuaa awm i duh lo a nih hi' tiin a hnawtchhuak mai bawk ṭhin a ni. Chu-tiang tak chuan kan pi leh pute khân an lo ngai thupui a ni.

Kawngpui siam aṭanga kâr khat vêlah chuan a khawtlângin chu Kût ropui tak chu an hmang ta ṭhin a ni. Vawkpa sût nghâk an talh a, chhung tin-

in mahni chhûngkaw sakhua an bia a, Lusei vawk talh hun leh Lutawi vawk talh hunte nên lam an lo nei hrang ṭhin a ni. Mualah nulâ tlangvâl leh nu leh pa valâi deuhte inkaihkuah kualin an chai ta dûm dûm ṭhin a ni. Dân naranin nihnih rithum an awh ber ṭhin. A ram pumin khaw tinah heng kûtte hi an hmang vek ṭhin a, mahse a hun leh ni erawh-chu tûnlâia Krismas ang hian a rual vek lêm lo. Mahni khawtlâng remchân ang zêlin an hmang zâwk ṭhin a ni. Chapchâr kût hi Mizote kût zingah a ropui ber a, Chuvângin kan sorkârte hian CHAPCHAR KUT HI kan hnam niserh, National Day-ah puang leh sela, khawtinin hmang ṭheuh ila, a ṭha ang.

Kan hmandân tûrah chuan, Zawlbûk chungchang kan sawi tâk ang bawk khân, kan Kristian sakhua rêna inrem tûrin kan siamrem a ṭûl ang. A hma nihnih vêl aṭangin Dry Day puan ni sela, mahni khawtlâng ṭheuhvah Zû leh ruihtheih thil dang zawng zawng kan dapfai vek ang a, hemi ni hian tumah ruih phal loh ni sela a thianghlim duh hlê ang. Mi tam takin Kût tih avânga hmânlai kan pi leh pûte hun anga zû telh lher tûr emaw tih thinlung an pu ṭhin a, thil an chhûtchiang lova, an ngaisual palh a ni. Zû kha an Kût kentel a ni lova, an khawtlâng nun kentel zâwk a ni a, Kristiante zîngah chuan hmun a nei tawh tûr a ni lo. A dâwn zânah hian kawngpui siam aiah khân Kohhran tinin mahni Biak In ṭheuhvah ram leh hnam tâna ṭawngṭai rualna In-lhâwm urhsun takin nei ila a inhmeh hlê ang.

A programme hi V. C te, Kohhran hruaitute leh Y.M.A hotuten a fel thei ang berin an duang ang a. Kristian sakhua nêna inrem lo chi chu kan bân fai vek tûr a ni ang. Zing aṭangin apui anawiin mual remchâng berah kaik â mun nulê ngiu inthlhlumna chi hrang hrang kan nei ang a, zaithiam zaina hun te, fianrithu thianghlim thianite chat hun te kan ruat ang a. Naupang aṭanga pitar putar thlenga intihsiakna kan siam bawk ang a. Kemahni thawhlâwm hmangin tlaiah a khawtlâng tak meuhvin hlim takin ruai kan kilho ang a, a nuam kan ti nasa mai ang. Duh leh, 'Hetiang hian kan ânlai kan pin ute chuan an lo hmang ṭhin' tiin Show ang lekin Chai te,Khual lâm te leh Cheraw Kân te kan entir ang a, a sual lêm lovang. Tichuan hêng ang kan Lâm chi hrang hrangte hi khaw tinin kan thiam leh vek bawk ang a, a remchâng ngawt ang. Tùn ai chuan kan MIZO leh deuh ngei ang.

Zân lamah Public Meeting kan nei leh ang a, Pathian hnêna inhlanna neih hnuah kan hnam HLA sain kan zai dup dup ang a, fianrithu leh Malzaiin kan inawi hlim ang a. Kohhran hotuten, 'Kristian nun dik a pawimawhzia leh kan tlâkchhamzia' sawiin min fuih ang a. V.C hoten "Khua leh tui ṭha nih a pawimawhzia," min fah bawk ang a, Y.M.A hruaituten tlâwmngaihna leh nungchang ṭha kawngah Thalaite an fuih bawk ang a. Zan khat chu hlim takin kan hmangral leh mai ang. Khawtlânga tlâwmngai fâl leh huaisen bikte hnênah TAWLHLOH PUAN, chawimawi rân hlân ila, an nin an dawn

chhan ang ngeia nunchhuahpui tum sela. Hetiang ni leh ni bik chauhvah sin chhuak ṭhin sela, a inhmeh ngawt ang. Han ngaihtuah vang vang hian kan Kristianna nêna a inrem lohna âwm rêng a awm lova, kan hnam nun dik taka kan Kristian theihna kawng a kâwk zâwk a ni. Aw, a va nghahhlelhawm tak êm!

Hetiang bawk hian MIMKUT leh PAWL KUT pawh a herrem theih tho mai. MIM KUT hi mitthi pual a nih ṭhin avângin kum khat chhûnga khawtlânga mitthite pualah kan hmang leh mai ang. Kohhran tinin a dâwn zanah mahni Biak in ṭheuhvah Pathian hruaina leh venna dilin ṭawngṭai ruaina nei ila, mitthi chhûngte tâna ṭawngṭaisakna bik nei nghâl bawk ila. A tûkah ṭhalai hoten Thlânmual sâmfai hna thawk ila, thlân zawng zawngte kan cheimawi nghâl bawk ang a. Chhûngte hriatrengna atana sum pe thei apiangin V.C. kutah an pe ang a, chûng chu Thlânmual chei vêl nân kan hmang mai ang. A khawtlânga awmni kham leh inuhhlimna lam erawh chu kan nei lovang a, duh leh khawhar chhûngte, laina leh ṭhenrual ṭhaten kan lênpui ang a, tûna kan awmdân ngawt ai hi chuan chhûngkaw inhmangaihna leh inhriatrengna pawh kan nei ṭha thei zâwk ang.

PAWL KUT pawh Pathian hnêna Thlâi leh BUH THAR hlanna Kût a ân kan hmang leh mai ang. Kohhran tinin mahni Biak in ṭheuhvah Pathian hnêna lâwmthu sawia inkhâwmna kan nei ang a. Zaikhâwmna pawh siamin thingpui leh chhang ruai

kan buatsaih ang a. Kohhran hoten hlim takin kan hmang thei ngei ngei ang. Tûnah hi chuan hetiang lam hawi deuh hunbik chu kan siam tak na a, a rualtlâng lova, a puithû tâwk lo bawk a ni. Hêng kan han sawi ang ngat hi chuan hmang leh thei ila kan hnam nun kawng chu kan zawh dik leh deuhvin a rinawm. Amaherawhchu, tawng pâwug nghahhleih a, pal chhoh buan buan chi a ni lova, ngaihdân thlâk hret hret a, zawi zawia a dam thei ang bera kalpui chi zawng a ni e. Hêng pawh hi ngaihdân zau/âwk min neihtirtu atân hmang rih ila, a la tâwk mai thei e.

Adik chauhvin kan hnam kal a dik theih lohna leh kawng tinrênga kan khawloh zawh tâkna chhan pawh hi kan khawtlâng nun kawng bovin a hrin-chhuah deuh vek hi a ni. Ram leh hnam damna ti-in Politics te pawh hi uar viau mah ila kan khaw-tlâng nun kawngbo hi kan herdik si loh chuan sum leh paiah te, chhûngril nunah te kan tluchhe tho tho ang a. Chu chuan hnam boralna min thlen ngei ngei ang tih a rinawm a ni. Sakhua-te pawh hi la uar fu mah ila, khawtlâng nun nghet kan neihloh chuan kan vawndân a derthâwng leh bawk ang a, a tak ram kan thleng pha chuang lovang tih a hlauhawm bawk a ni.

Chuvângin kan khawtlâng nun kawngbo hi kawng dika hruai kir leh tûrin theihtâwp chhuahin ṭan kan la sauh sauh tûr a ni. Chuti lo chuan hnam boral kan nih hun hi a hla lovang tih a hlauhawm ta, Kan ram leh hnam hruaitute leh Koh-

hran hruaitute pawhin he thil hi mut mawh hnar-mawha an neih a ngai tawh a ni. Lalna leh thunciih-na ngawt emaw, sum leh pai damchhung ropuina lem mai mai um a, kan hnam nun bo ţhak khawpa in hruai a hlauh awm êm âma ni. Rilru zau tak nei a ram leh hnam an thlir a pawimawh tawh a, a hnam pumpui hian tih tak taka hetiang lam hi kan ngaihtuah a ţul tak zet tawh a ni.

2. STATE CAPITAL

A dawt leha kan thlir tur chu kan khawpui State Capital chungchâng thu a ni leh ta. Mi tam tak chuan kan ngaihtuah tehchiam ngai lo pawh a ni ang a, thil pawimawh leh sawi ţûl vakah pawh kan ruat kher lo a ni ta ve ang. Nimahsela a ţûl tlat. Hmâsâng aţanga vawiin thleng hian khawpui nihna leh khawsak dân hian a ram pum mihringte rilru leh ngaihtuahna, an khawsak dân thlengin a hruai thei nasa mai a lo ni. Zoram khawpui ding hmasa ber SELESIH SANGSARIH an tih pawh tun thlenga hrilfâk a la ni a. Kan chhak lam unau Pawih hote lakah a vêng him a, chu bakah chuan vawiin thlenga Mizo hnam dân kan hman tam ber hi Selesih awm laia Pu Kawlha hova an siam a ni a, a pawimawh hle a ni. Chutiang bawkin lal hming-thang Vanhnuailiana Tualte vânglai pawh kha ti ti tui a la ni a, a pasalţlа tualte pawh hman hming a dai ngai tawh dâwn lo. Mizo hnam awm chhûng chuan hêng khaw pahnih hi kan sawi reh thei tawh ngai lovang.

Khawvêl hmun dang leh hnam dangte zingah

pawh chutiang bawk chu a ni tho. Khaw ropui bîk te, khaw mawi leh thianghlim bîk te hian mihring chengte awmdân leh khawsak dân a hruai thui êm êm ṭhin a ni. Ropuina lamah chuan Babulon chu tehkhin bera hman a ni kum khua tawh dâwn a, mawi lamah pawh Naples khua chu a hmingthang reng tawh bawk ang. Sappui miril hote meuh pawhin, Naples khua i hmuh chuan thi tawh mah la a pawi love' (See Naples and die) an lo ti thlâwt mai zu nia. Chu lovah chuan a ram khawpui bera mi chêngte khawsak dân leh nungphung hian ram pum nun a hruai ṭhin a ni. Rome ram vânglaia Rome khawpui an ngaihsân zia chu, 'Kawng zawng zawngin Rome a chhun' an lo ti hial a, Rome khuaah chuan Rome mite tih dân dânin awm ve rawh' an lo ti bawk a ni. Mahse chu Rome khawpui lo ropui luat leh sân bîkna ngei chuan a mi chengte khawsak leh nunphung chu a khawih chhe ta a, a ram pumpui nun a eichhe zova. Chu ram ropui leh nghet tak chu a lo darhsarh phah ta a ni.

Chuvângin khawpui dinhmun leh khawsak phung hi a ram pumpui tân pawh a pawimawh pha a, ngaihthah ngawt chi a ni lo. Khawpui mawi leh nuam neihte hi a hlû a, mahse chutiang nei tûr chuan a tir aṭanga duan fel a pawimawh a. A vawn zui dân fel a pawimawh bawk a ni. Khawpui liàn leh ropui nei pawh a ṭhat rual rualin a mi chengte nunphung leh khawsak zia a pawimawh tel tho bawk a ni. Hetiang lamah hian Mizote hi

kan la hniam hle a, kan khawpui neihchhunte pawh hi kan enkawl thiam rih lo hle niin a lang.

Tûnlaia kan ram khawpui ber, State Capital anga kan neih chu Aizawl a ni a. Chuvângin a nihna leh mihring khawsak phung thlenga kan thlir hmasak a ţûl ang. A mihring chêngte nun phung leh khawsak dân hian a chhe lam leh ţha lamah ram pum a luanchhuah ţhin avângin Aizawl khawpuia mi chêngte hian mawh an phur thui êm êm a ni. Mihring nunphung leh khawsak dân hrim hrim kan thlir chuan a tlângpuiin Aizawl khuaa mi chêngte nun hi a la ţha viau kan ti thei âwm e. Thalai ţhenkhatte han mualpho deuh ţhin mahsela chhiatni ţhat ni angah te chuan thingtlâng lam ai mahin khawpui nun hi a mawi zâwk emaw tih tûr a la ni. A tawi zâwngin sawi ta ila, kan Mizo nun mawi ber leh chhe ber hi Aizawlah hian a awm ve ve kan ti thei ang.

Tunah hi chuan a lo ţhanglian ve ta viau va, mihring chêng pawh kan ţhahnem ve ta fû mai. India hmârchhak bialah chuan khawpui ţhangchak ber a ni hial âwm e. Union Territorry kan nih hnu aţang phei kha chuan insak dân phung pawhin hma a sâwn nasa a. In lian leh mawi fû fû, mi ram in angte pawh a awm ve ta nual a, a lâwmawm tih loh rual a ni lo. State kan nih hnu phei chuan sum a lût tam lehzual a, ţhan pawh a ţhang nasa zual ngei bawk ang: Khawlai Sign Board ţhenkhat kan en chuan; 'Kan khawpui hi kan ngaisâng tûr a ni' (We must be proud of our capital) tih mawihnai

taka lo intâr te kan hmu a, a ṭha khawp mai. Kan khawpui neihchhun a ni miau rih a, kan zahpuiin kan endawng ngawt tûr a ni lo rêng a ni. Amaherawhchu ngun zâwk leh chîk taka han ngaihtuah chet chet chuan tuna State Capital atâna kan hman mêk, duat taka ZAWL KHAWPUI ti meuhva kan koh ṭhin Aizâwl khua hian lung a dum lo nasa a nih hi.

Ram hruaitu zahawm tak tak te, kan mi lian leh hausa, kan hnam hruaitu hote lah hian khawpui thar mawi leh nuam zâwk din tumna thinlung an pu pawhin a lang mang lova, a lungchhiatthlâk ngawt mai. District Council hun engtik lai emaw kha chuan Council Hall-ah meuh khân KHAWPUI THAR din rawtna a awm a, mahse vanduaithlâk takin mumal awm mang lovin a thisâwn leh ta mai a, a pawi hlê. Engemaw zâwng taka han inthlir pelhsawlh deuh châng hi chuan kan hruaitute pawh hian ram pum ṭhatna ai hian anmahni hmakhua chauh an thlir emaw tih a awl hlê ṭhin. Kan Zâwlkhawpui hi Rome khawpui ang dâwna ngaiin a theih loh chung chung pawha engtin tin emaw chei chhoh va, khawpui ṭawp leh thianghlim lo zeta min khungkhâwm rengte hi pawi tihna an nei lo emaw tih a awl ta ngawt mai. Kawng hrang hranga mipui mamawh ang sawrkârin min tihsak hleihtheih lohna chhan pawh hi a awmna hmun zir loh leh kan lo cheibâwl chhoh dikloh vâng hi a ni a, a manganthlâk hlê a ni. Chuvângin khawpui thar, mawi leh nuam zâwk, hmun danga din hi kan hmaa tihmâk-

mawh leh loh theih loh thil a ni tlat tawh a ni.

Aizâwl khawpui awmna hmunn dik tâwk loh dân te, kan tih chingpen nasat tawhzia te leh chûng avânga thil harsa kan neih zawng zawngte hi sawi sên a ni lovang a, kawng hnih khat chauh chhût ila a ţha ang. A hmasa berah chuan a awmna hmun hian a zir lova, State Capital meuh han hûn lân chuan a ţha tâwk lo a ni. A dintute khân atir a-ţang chuan rilru thui deuh neiin ruahmanna fel tak lo nei sela zawng a ziaawm deuh mahna. Kan ram pum an hriat chian hmain an hmuh china remchâng ber nia an ngaihah a ţûlna avângin an din mai a ni a. A hun ngaihtuahin âwm viau mah sela, tûn hnûte hi chuan keimahni tal chuan rilru thar neih âwm tak zawng a ni.

A dintu ngei pawh khân tûnah hian rawn hmu ve leh ngat sela chuan, 'Engatinge tûn thleng pawha in State Capital hi hmun remchâng zâwka athara in lo la din loh fo le? Aizâwl hi chu District Head-quarter atân chauhva kan tih a nih kha? En reng rengin a hmun hma nên pawh a inchawih mawlh tawh loh hi, hre ta che u. Hetiang mai mai hian in rawn khawsa chhovang tihte lo hre lâwk phei ila chuan keimahni ngeiin kan rawn sihhmuh tûr che u lah ni? Sawnna tûr hmun remchâng dang ngaihtuah hmanhmawh rawh u,' min ti ngeiin a rinawm a ni.

Mihring chêng kan pung zêl a, a khawthlêng lah a zau zêl lo thei bawk lo. Hmun hma remin min daih tâk si lovah chuan awihpang pawh pawisa thei kan ni si lova, Sathâr pa ang maiin khâm ko-

vah pa kan bawk lawr ta fer fur mai zawng a nih hi. Thingtlâng pa pakhat phei chuan, 'Aizâwlho chu insak an huai hlê mai. Khâm pangah pawh in an sa ngam zêl a, Aizâwl chu SAHUAI KHAWPUI a nih ngawt hi le' a ti a, a dik hlê a ni. Tlângdung pakhatah kawngpui a kal zawi zawi a, kan zawhbel hluau va. A liam lam chu a tawn tawnin Pu Mana (RIP) Sana an sawi ang mai, 'Chuti hlauh chu' a ni ringawt! A manganthlâk teh zawh a nih hi. Kan la mangang dâwn chauh nghê nghê ang.

A kâwn remchâng khân ṭhalai laiah LIAM-KAWN kan thlâk a, kan liam bel tak hen hun a, a zialo hlê a ni. Kâwnah hian ramhuai chang an lo liam ta lo ve, kan khawpui mite rêngin khân an thlâk bel nasa ta e! Zâwlkhawpui hi kan khawpui neihchhun a ni si a, han fakmawi teh pawh tum ila, a mawi zo ngang lo a ni ber mai. A nihdân tak hi a tawi thei ang bera sawi dâwn chuan, 'A fahrah puan hlai duai' a ni mai e. Mi khawpuite anga chei mawi tum pawh hian bei sasâwi teh mah ila pawl-sa sên thlawnna lekfang a ni. Khawlai kawng thlûr tin hi siam ṭha tak tak tûr chuan a kopang zawng zawng hi Jeriko kulh tluk dâwn dâwna lungrem zui a ngai phawt ang a, khâm inchherchhuan kan siam a ni hrim ang. Fûr lai chuan VANDUAI FAL a tam duh ngawt ang. A kawng chhuat tak tak kha chei a han ṭûl leh ang a, pawisa a ngai nasa duh viau ang. Chuti meuh pawh chuan han bei mah ila mi khawpui ang chuan a mawiin a nuam chuang hlei lovang e. SUMTHUNI NU kan kawl a ni

hmunli hmunnga laiah siam tum a ni tawh a, tûn thleng pawhin a enga mah ṭha zo tak tak a la awm lo chu a nih hi. Kan ṭhalâi TALENT nei hote pawhin in tual briamna hmun ṭha tun thlenga an la nei thei lote hi a va hrilhhai thlâk ngai êm? In-buatsaihna hmun ṭha an neih loh avâng maia an talent neih ropui tak takte an han tui êk khawlo zo ṭhin hi chu a lungchhiat thlâk ngawt anih hi. Thin thin tepawh a rim dâwn a lâwm le.

Tuihâwk luankawr (Drainage System) tepawh hi a siam fel theih tak tak tawh lohva, kan tuihâwk tepawhin kawng an bo kumtluan zak zak mai a nih hi le. Kan han siam chhun tepawh a mumal hlei thei lova, tuihâwkte chuan kawngpui dung an suar-tluan hum hum mai ṭhin a nih hi. Luankawr ṭha kan neih ve chhunte pawh a tlenfaina tui kan neih leh si loh avângin a ṭawpin a tenawm êm êm hlawm a. Kan kawmkâr te hi en ngam loh khawpin a hing ṭiau ṭuau mai zawng a nih hi. Heti chung pawha khawpui vawn thianghlimna DAN fel kan nei lo te leh kan neihchhun tak ngial pawh keng-kawh zo khawp thawktu sorkârin an chhawr thei lote hi a thawven thlâk lo leh zêl anih hi. Kan sawi tawh ang khân khawpui ningkhâwng hi a ram pum entawn a ni si a, kan thingtlâng khua zawng zawng pawhin a ṭawp phah zo tawh a ni. A pawi ngawt mai.

Thâl laia kan khawlai khûkzia pawh hi sawi tham a tling a ni. A khu zual lalahte phei chuan kan khawlai lêng leh office kai haw tepawhin hri-

tlânna tham vaivut khu kan hĭp hman a ni. Kan khawlai VAIVUT te hi ZOVUT tih zâwk tawh hial tlâk a ni. Tuifur a han tla leh thung a, a diakin a diak kawi leh nasa thung a. Khawimaw lai te phei chu buh phun nghâl nâna itawm khawp hial te a ni ţhin. Khua a han chên rei deuh va, ruah a sûr tam deuh chång phei chuan lei mun leh in chim report kan dawng zûr zut mai a nih hi. A vânduai zual chhûngkuate phei chuan tumlâwk pawh awm hman lêk lovin kawmthlangte kan fin thla râwk rawk mai ţhin a nih hi. A manganthlâk takzet a ni, Kan insak dânte hi a rit zâwngin kan ţhang zêl si a, engtik hunah emaw chuan a mual mual tepawh hian kan la tawlh dual dual ta ve ang. A Lungngaihthlâk ngawt a ni.

A theih loh chung chung hian a ţûl miau si avângin kan chei lo thei lawi si lova, keimahni sum leh pai thawhchhuah pawh ni hawt lo, Central sawrkâr min puihna te chu a tam a hlel hlel ti ni âwm fahranin thingtlâng lam hnuchhawn phah ţhak khawpin kan bel tak lêk lûk a, a hautak ngawt a ni. A hmunhma in a zir lul si lova kum hnih khat lekah lungrem chim a hnawk niai nuai a, Thlohpui rorêla, a bula sum tam tak sênga ţan a ngai leh ţhin a ni, Burma lal SAI VAR khawi an sawi ang deuhvin kan Zâwl. khawpui hian sawrkâr sum zawng a heh teh a nih hi. Thingtlâng mipui tam berte kutbenga an ţhut ţhiap ţhuap laiin, a belin kan bel mawlh mawlh mai zawng a ni e. Zâwlkhawpui hi State Capital atâna kan hmang zui zêl a nih ngat hi chuan kan fateho

chu mi fâte tual lênna anga mawi leh nuamah an lêng ve dâwn rêng rêng lo tihna a ni. Thangthar rawn lian zelte chuan ânchhia min la rawn lawh ma theilo ringawt mai a ni.

A dik takin tûna hetiang thu kan han sawi mai pawh hi lo ngaihaw tâwk kan awm ang tih pawh a hlauhawm rum rum a ni. Nimahsela kan tû leh fâte chuan an la rawn ngainêp hauh lovang tih a chiang mai. Hemi chungchângah kher kher hi chuan kan ram hruaitute pawh hi an rilru leh ngaihtuahna a hniam lû deuh niin a hriat theih rum rum ṭhin. Anmahnin In leh lo nghet pui pui an neih tawh hlawm avâng hian ram leh hnam hmâkhua hi an thlir chang lo a ang rum rum a ni. Mi hruaitute chuan ram leh hnam hmakhua an thlir hmasa zâwk ṭhin asin!

Arunachalese ho, kan pi leh pûte hovina 'Zang kawltukho' an lo tihte ngiang pawh khuan Union Territorry kan neih rual chiah khân khawpui thar din nachâng zuk hre bik a mawle! Assamese ho pawh khân Shillong khawpui an chhuahsan rual khân khawpui thar din nachâng zuk hre leh bawk a! Gauhati khawpui lian leh hmun rem an neisa chungin rinnghâl rêng an tum lo. Mi hnamte chuan hun remchâng chuh an lo thlam ngawt bik mai. Khasi ho tak ngial pawh khuan Shillong hmun aia remchâng chu nei ngat sela an sawn vur vur ta ve ang. Keini anga hnam ngaihsam, ram leh hnam thil aia mahni mimal thil dah hmasak ching hi khawvêlah hian an tam teh chiam lo mai thei a ni.

Aw, keini Zofâte, fingvâr leh rualpâwl inti zâwk-

te hian Union Territorry kan neihtirh lai te khân engtiziange maw Central sawrkâr hausakna hmanga khawpui thar nuam leh mawi zâwk din tumna rêng kan lo neih ve loh le aw? A eng kher kher khân nge maw min lo mawlh bik ni ang a, hetia ṭhang-thar rawn lian zêl tûrte ânchhe dawn hmabâk ri-ngawta kan lo awm bik teh ngawt le? Dik takin keimahni ngeiina tum nachâng kan hriat lohva kan awm mai chhûng hi chuan tu fâte mah hian min rawn nawrlui dâwn awzâwng lo a nia. Aidu bûk mai maiah pawh khawsa kumkhua dâwn ila keimah-ni berin pawi kan tih loh chhûng hi chuan tu dang mah hian pawi min tihsak dâwn rêng rêng bawk lo. Chuvângin kan zavai hian mawh kan phur a ni tih i hrechiang ṭheuh ang u. State dinhmuna kan din hnû tal hi chuan ngaihtuahna zau zâwk neia harh-chhuah i tum teh ang u khai.

Zâwlkhawpui chungchâng pawh kan sawi thui ta narawh e. Lâk tlâk loh khawpin kan sawi bawrh-bâng lu deuh tepawh a ni mahna. Kan hruaitu fel-tak takte pawh ṭhahnemngaih leh duhthawh avângin dim baksak lovin kan han hmertel ang buan buan a, mi ṭhenkhat phei chuan ngaih pawh min ngai-thiam talo mai awm e. Nimahsela heng thil hi sawi tûr dang hriat loh vâng mai maia sawi kan ni lova, sawisêl tum hrim hrima ti lah kan ni bawk hek lo. Mi tam berina kan ngaih ai daiha a ṭûl leh pawi-mawh avâng zâwka sawichhuak kan ni a, a chhân a lâk min lo thiam a ni ang chu, A dik takin hnam hmakhaw thlirna tlâng aṭang meuhva thlir loh phei

chuan hêng ang thilte hi hmuh fiah tak tak phâk pawh a ni lo rêng a ni.

Zoram khawpui thar din rawtna chungchâng hi BIALKHAT HUAP tlâng aṭang maia thlir chi a ni lova, DISTRICT HUAP tlâng pawh a la hniam lutuk. HNAM HUAP tlâng aṭang daih lo chuan a lang chiang tâwk thei lo a ni. A sawn hrim hrim thu khel hma hauh pawhin a hmun tûr chungchâng ngawtah pawh hian ngaihdân leh duhna hmun a in-persan nasa thei hlê ṭhin. Thenkhatin LENGPUI ṭha bera an hriat laiin a ṭhenin SAITUAL kan lo ti a. Midangin BUALPUI ṭha bera an hriat laiin a dangin TAWI TLANG kan lo ti mêk bawk a, ṭha apui atam mai. Dik chauhvin hêng hmunte hi an zavaiin engemaw chenah chuan an ṭha vek hlawm a, engti kawng emaw tak chuan cheibâwl ve chi pawh an ni rêng mai.

Amaherawhchu HNAM PUM HUAP tlâng aṭanga han thlir vang vang hi chuan tukhaw hnial rual lova hmun ṭha lawr lak, Zoram khawpui thar mawi leh nuam si dinna tur hmun chu THENZAWL Sailo lal hming thang tak BENGKHUAIA khaw hmun pakhat ngei hi a ni tih a chiang êm êm a ni. Hê hmunah hi chuan mi thiam hote chhutdâna khaw-pui dinna tûra thil mamawh zawng zawng Siamtu Pathianin min lo dahsak diam mai a lo ni. Hmun dang kan sawite nêna an duhawm hleih dân ni âwm bera ka hriat chu 'Khawte nula rual zinga khawpui nula hmêlṭa tak lêng ngulh ngulh' ang ni deuh berin ka hrai. A nih loh vêk leh nghate rual lêng sep

sep zinga NGHATHAU BANCHEN lêng zuai zuai ang hi ka teh deuh ber bâwk. Pathianina hê THENZAWL hmun min lo sianısak hi Zofâte vânneihna thuah tam tak zinga a hlu pawl ni hialin ka hria. Chuvângin MIZORAM KHAWPUI THAR, mawi leh nuam elkhên tûr, khawvêl pawha thang hut hut tham chu THENZAWL hmun ngeiah hian kan din tûr a ni.

Chuti a nih chuan kan khawpui thar dinna tûr THENZAWL chu kil hrang hrang aţangin i han tehvêl phawt teh ang aw? Eng ang fakauva ţha len chhenfâkawm nge a nih dâwn tehrêng? Rihu mitthlain tuna kan ZAWLKHAWPUI nên hian khaikhin pah zêl ila, a chiang thei deuh mahna. A hmasa berah chuan Thênzâwl hmun hi a ram pum ngaihtuahin a laili ţha ber a, chhim leh hmar chhak leh thlang zâwnga tehvêl vek pawhin a hnaivêl vek a a ni. Tûnah pl ei chuan kawngpui ţha BRTF kawngin a chhun tlang tawh a, khawilam atang pawhin a pan a remchâng êm êm a ni. A bul lawk MAT luiruam ţha tak maiah hian khawpui châwnna tham thlai engkim a ţha duh êm êm a, a vêl khuate tân eizawnna ţha tak a awm nghâl dâwn bawk a ni.

A hmunhma zau lamah pawh fimkhur taka ruahman chuan tuna Aizâwl khawpuia chêng lêthnih chu thâwl nuam takin kan leng thei ang. A chhim tâwp Buangpui vêl aţanga a hmâr tâwp Sathiûr tlâng thleng hian Km 15 vêl zet a tling a,a vânglam pawh a zau laiah Km 7 vêl, a zim laiah Km 3

vêl a ni ang. A hmunhma a rem avângin atir tê aṭanga fimkhur taka ruahman chuan khawvêla khawpui mawi leh nuam ber pâwl kan duangchhuak thei ang. Tûna Aizâwl khawpuia kan mamawh leh rualawhna zawng zawngte pawh hi a chikimin kan nei thei ang a, kan tu leh fâte pawh mi fâte tual 'lênna angah kan lêntir thei tawh bawk ang. Chûng kan mamawh te chu eng angin nge kan buatsaih ang tih lam thlengin i han sawi kâi zêl teh ang.

A kiang lawk VANVA luia VANTAWNG KHAWHTHLA hmingthang tak aṭang sâwn kâwlphetha tam tâwk kan siamchhuak thei ang a, kan mamawh kawng tinrêng atân kan chhawr thei ang. Kan êng tepawhin THIMTHUT hri a vei tawh lovang a, meiling khai ang maia DE RE RE a awm tawh bawk hek lovang. Chhûn zân zawm pawhin chhl mah ila daih loh tih a awm tawh hek lovang a, 'Chatuanin a êng reng tawh ang' tih hla kha he khawvêlah hian a hringhrânin kan chang chhin pang mai dâwn a ni. A tuikhawhthla hrin hrin pawh engtin tin emaw kan han chelmawi bawk ang a, khawpui hnaia tuikhawhthla nei ṭha ber kan ni mai ang a, ramdang aṭanga khualzin hiptu leh sum hnâr ṭha tak a ni bawk ang.

Vânva lui saw chhak deuh hlekah kan khuap ang a, khawpui khawlaiah DIL zau nuam tak kan siam thei ang. Kawtthlêr inkalpawhna atân LEI mawi tak tak kan dawhkai ang a, a mawi duh hlê ta ve ang. Kan khawlaiah LAWNGLENG nalh tak

takin kan tleng zer zer mai dâwn asin! Kan ṭhalai hote pawhin DARKAWLCHHUNCHHEKA ang maiin an duh chen chen an hleuh kawi zawr zawr tawh ang a, chhûn zâa zawmin infiam nân an hmang thei tawh dawn a ni. Hun rei loteah khawvêl intlh-siaknaah an tel ngam mai dâwn a ni. Sangha tam tak kan han khawi ang a, duh hun hunah sangha hring kan el ṭelh ṭelh mai dawn asin. Aw, ava nghahhlelhawm tawh tak êm!

Chu tuikhuah aṭang chuan khawpui chhawmna tûr tui chu kan siakchhuak ang a, a thlitfimna khâwl hmangin kan thlifim ang a, in tinah duh tâwk tâwk a hman tûrin kan pelût tawh mai dâwn a ni. Chu tih hunah zet chuan engtik khawtikah mah tuihâl dangchârin kan awm tawh ngai lovang. Kan khaw-lai leh kawmkâr thil bawlhhlawh tlenfaina tûr pawh-in a luanin an luang huau huau tawh ang a, THAL VAEKCHAR a awm tawh bawk lovang. Khawpui tihthianghlim a awlsam tawh dâwn avângin hotuten an rêl thiam phawt chuan khawvêla khaw thlang-hlim ber pawh kan nei ve mai ta lawng.

Infiamna chi tin atân pawh duhna lai laiah Field chikim kan siam ang a, kan ṭhalaite rualawh-na ber pawh kan phuhrûk hneh hlê ta ve ang. Mi fâte el tûra intuaihriam an duh hun pawhin anmah-ni peih leh peih loh athu mai a ni tawh ang a, tu phalna mah lâk a ngai tawh lovang. Kâr lovah mi fâte aia sâng an lo ni ang a, All India-ah hian kan thang luai luai tawh mai dâwn a ni. Indoor Sta-

dium te lek lek chu duhna lai laiah kan hûng fer fur mai ang a, Cutdcor Stadium pawh kan duh ang thlapa mawi leh nuamin kan siam mai ta lâwng? Tu tehlulin nge min khap thei rawk bik ang? Kan duh a nih phei chuan a hmingah pawh Mizo chak hmingthang Sâizahâwla hming chawiin SAIZAHAWL STADIUM kan ti kuau mai ang chu. Chutih hunah zet chuan All India Level Competition pawh kan thleng zuam zek zek tawh mai ang. Aw, ka va nghâkhlel tak êm!

A chhak lawk Lungrâng tlangdungah hian Thlawhna Tumhmun ṭha tâwk tak kan siam thei ang a, India ram chang ni lovin khawvêl hmun dang atang pawhin khualzin an lo lût noh noh ang a, sum hnâr ṭha tak a ni ngêl bawk ang. Kan ṭhalai hote pawh ramdanga thlamna zir tûrin an thlâwk-chhuak noh noh bawk tawh ang a, hnam tin tih theih kan ṭhenawm khawveng phâk ve tawh ang a, a hnam pumin kan hawiher a zau sawt tawh bawk ang. A puallawi vêlah hian BOTANICAL GARDEN mawi lutuk kan siam leh ang a, pâr tinrêng an vul chuai tawh mai bawk ang. Hmun remchâng laiah SA HUAN zau ṭha tak kan siam ang a, Zoram hmun tin aṭangin mi rama kal ngai lovin kan pan huai hual tawh ang a, a remchâng êm êm dâwn a ni.

Kawtthlêr te pawh zau nuam tak leh ngil nalh fahranin kan ruahman ang a, lirthei chi tin leh kea kal mihringte pawh fel takin kan inpêl zung zung

tawh ang a, Traffic Jam a awm mang mang tawh lovang. Lirthei kalvêl pawh ENG hmanga thunun a ni ang a, mihring nun a him zâwk tawh bawk ang. A sîr tuakah thing buk mawi leh pâr rimtui chi kan phun tlar ţhut ang a Naubân chitin kan hun khawl bawk ang a, Pârmawi leh Rimtui lênvêlna khawpui a lo ni mai dâwn a ni. Hmun mawi leh nuam tur hrim hrim, mi fâten 'PARK' an lo tih ţhin tepawh chu a khât mawi tawkin kan siam ve ang a, kan ţhalai hote chuan ni tla tùr hmâwl êng lâwnin DAMLAI PIALRAL an chen Leuh heuh l lawm tawh mai dâwn a ni.

Sorkâr office leh Quarter tûr zawng zawngte pawh ngunthlûk leh uluk takin an hmunhmun kan siamsak vek ang a, kan sawrkâr SIGN BOARD te pawhin an hmun tûr dik tak an lo luah thei ang a, an lo zahawmin an lo mawi lehzual tawh bawk ang. Hotel nuam leh ropui tak tak kan sa ang a, khualzin hote chu Car rah tak takin an tleng lût zêl zêl tawh mai dâwn a ni. Mi tin mainn a chanchin sawi kan châk ang a, 'Kan THENZAWL khawpui tak hi chu aw, a nuam si, a mawi si, a thianghlim si, a rimtui si, a êng si - A! si hlir, si hlir a ni ringawt' tiin hahipin kan sep tawh mai dâwn a ni. Chutih hunah zet chuan, 'India ram khawpui mawi ber engnge ni?' tih zawhna a lo awm pah a nih pawhin, hniak phawi map lova, 'THENZAWL - CAPITAL OF MIZORAM' tih chu a chhanna dik tak a ni ngei ang le!

Chutiang tak maia mawi leh nuam khawpui chu

khawvêl hmun tia aţangin an rawn tlawh zut zut ang a, hnamdangte chuan a hming lem an phuah kûr ngiai nguai ang a. Thenkhatin, 'NAPLES OF THE EAST' an tih laiin ţhenkhatin, 'EASTERN PARADISE' an lo ti mawh lo bawk ang. Nimah-sela keini a neitu ZOFATE chuan kan pawm mai tûr a ni lovang, 'THENZAWL * BEAUTIFUL CAPITAL OF MIZORAM' kan ti kumkhua zâwk dâwn nia! Aw, a va nghahhlelhawm tak êm! Insûm lo deuh phei ila chuan, Aw, a va nuam dâwn êm, Aw, a va hlimawm dâwn êm" tih hla thlan tak a nia ka duh hial ni!

Khai le, tûnah chuan kan State Capital chung-châng pawh kan lo sawithui leh ta hlê. Kan Zâwl-khawpui kan hmuhdân leh kan ngaihdân te, kan rualawhna min phuhrûk zawh lohzia te leh khawpui thar mawi leh nuam zâwk din a ţûlzia te, a dinna tûr hmun remchâng leh ţha bera kan ngaih Thênzâwl chanchinte thlengin kan lo thlir zo leh ta. Dik takin hêng ang thute hi mi tamtak chuan a ţulna leh pawimawhna hi kan chhût ngai lêm âwm lo ve. Mi hnamtena an khawpui an ngaih pawimawh tluk zet chuan kan hruaitute hian lo ngai pawimawhin lo engto ve ţhin phei chu ni sela sawi ngai vak pawh a ni rêng lovang. Heti ang meuhva auchhuahpui a han ţul ringawt pawh hi a hnam zah hian a zah-thlâk zâwk hial a ni.

Tûnlai ngei pawh hian Ramdang mite chu sawi thu an chêng lo, India ram chhûnga kan Khuallian hote lo kal châng takngial pawhin an thlen in tûr

chungchângah kan mangang ţhin a ni lâwm ni? Mikhual thlenna tûr in ngawt pawh mawihnai leh nuam deuh tûn thleng thlenga kan han nei ţhin lo te hi zawng a hnam pum mualphona a ni ngawih ngawih tak meuh a nih hi. Heti ngawta kan kal zêl a nih ngat hi chuan a zahthlâk tawlh tawlh ringawt mai dâwn a ni. Chuvângin hnam rilru tak meuhvin hêng thilte hi ngaihtuah nachâng hre tawh hlawm ila, kan inchhir rêng rêng lovang. Kan hruaitu duhawm tak takte pawh hian an rilru leh ngaihtuahna hi Aizâwl khawpui ngawta khungbing tlat reng lo hian kan ram leh hnam hi thlir chiang deuh tawh ţhin sela, an khaw hmuh a chiangin hêng thilte pawh hi an hmufiah deuh ngei ang.

Heti tak maia harsa kan tihna leh kan huphurhna te pawh hi kan ch'hût chian tawk loh leh kan thlirna tlâng a hniam luat vâng hi a ni chiah mai. Tûna Aizâwl khawpuia kan in leh lo dinsa zawng zawngte hi karphawngin kan insuan bawr phei luai luai dâwn azeng a ni lo va, kan Zâwlkhawpui hian a chhiatphah dâwn chuang azeng lah a ni hek lo. A luahtu tûr hian kan thlanglam unau Bengali leh Punjabi hote an rawn tlehlût hum hum dâwn a ni lova, thingtlâng lam unaute lah tûna Aizâwl mi lian leh hausate ep tûr hian an pêmlût zung zung dâwn bawk si lova. A eng ber hi nge maw hloh dâwna kan inhriat a, heti êm êm a khawpui thar mawi leh nuam zâwk din hi kan han harsat bik ni ngai le aw? Kan Pathian thuin, "Hria sela ropuina lal chu an khengbet lovang' a tih ang

deuh khan hria sela zawng an harsat bik hauh lovang le. Nimahsela an hre lo a tin a ni.

Engmah hloh leh chân tûr rêng kan nei lova, hlêpna leh hlâwkna hlirin kan khat zawk dâwn asin! Aizâwla kan mi lian leh hausa hote lek phei hi chuan châk ngawih ngawih tûr an ni zâwk. Tûna an in leh lo dinsa aia nuam leh mawi hi an neihbelh dâwn tihna chauh a ni zâwk. Chu bâkah pawh a hnam pum hian khawpui mawi leh nuam hmingthang kan han hlêp dâwn a ni a, ṭhangthar lo awm zêl tûr kan tû leh kan fâte ânchhia pawh kan pumpelh dâwn tihna a ni nghâl bawk asin! A hmalama kan sawi tawh ang khân keimahni ngeiin tih kan tum loh chhûng hi chuan tu fâte mahin min rawn nawrlui dâwn hauh lova, min rawn dansak bawk hahek lovang.

Chuvângin kan zavai hian inngaihtuah nawn ṭheuh ila, kan ram hruaitu leh kan Politician fel tak takte pawh hian an thlirna tlâng sawn te pawh hi tum ve êm êm tawh sela a va lâwmawm dâwn êm! Kan ram leh hnam hming a lo thanmawi ve theihna tûr te, kan fateho rualawhna zawng zawng kan lo phuhrûk theihna tûrte leh khawvêl hnamte intlânsiakna kawnga chak taka kan tlân ve theih tawhna tûr hian kan STATE CAPITAL THAR, nuam leh mawi tûr chu THENZAWL hmun ngeiah hian khua kan tlai luat hmâin a bu ang thlapin i din thuai teh ang u khai.

BUNG 4

1. THABA SUT TUR KAN NEI

Zoram Thlirna chu kan lo nei fiah thawkhat ta hlê mai a, tûnlai tikin kan dinhmun te pawn kawng hrang hrangin kan lo thlirkual zo leh ta a, kan thleng thui hle tawh mai. Kan ZORAM X-RAY thlalâk pawh kan tichhuak thei ţep a ni ta. Kan thlalak tihchhuah hmain kan hnu la chhui deuh zâwk i han thlirkir leh lawk teh ang, kan thutâwp siamna tûr atân a ţangkai phian mahna. Kan pi leh pûteho thil lo tihdân leh thlirdân aţangte hian zirtûr engemaw tal kan pawchhuak mial mahna.

Mizote hi hnam naupang leh mâwl tak, hnam tlêm leh chênna hmun kil khâwr tak mai kan ni a. Kan hnam History pawh hi thui tak chhui hleih theih a ni mang lo. Nimahsela chuti chung chuan kan pi leh pûte khân chanchin ngaihnawm tak tak leh hnam rohlu tak tak min lo hnutchhiah thei tlat mai a, a mak tih loh rual a ni lo. Pathianina kan hham min lo duandân hrim hrim tepawh hi a mak viau a ni. Kan ţawng te hi a thumal tlêm teh lul nên a fiah êm êm a, khawvel hnam upa leh finna sâng zâwkte ţawng ai mah hian kawng ţhenkhatah phei chuan a lo ţhain a mawi zawk mah a lo ni. Sâp ţawnga thu mawi ber berte pawh hi a thiam fa chuan a tlukpui emaw, a châng phei chuan a ain mawi zâwk mah tepawhin an let thei tlat zuk nia!

Double Adverb an tih ang chi-ah ngat phei h chuan khawvêla ţawng hausa ber kan ni hial ta ve

ang. Kan LEHTAWNG chi hrang hrangte' pawh hi inzirtir thiam lehin han hmang tak tak ila chuan thurûk in hrilh chhâwn nân a ţha thlâwt ang le. Chuvangin Mizo ţawng hi khawvêla ţawng ţha leh mak ber pâwl anih chu rinhlelh chi rual a ni lo. Heti ang khawpa ţawng ţha leh mak Pathianin kan pi leh pute a lo pe hi a lâwmâwm êm êm a. Thangtharte hian a tih hausak leh tihhmasâwn lamah kan mawhphurhna hlenchhuah ve i tum ang u.

Kan pi leh pute kha anmahni tâwkah chuan hriatna zau tak an lo ni a, mi tam takina mi mawl leh hriatna zim anga kan ngai ngawt hi kan tidik lêm lo. An kalna rama an thil va tawn leh hmuh apiang kha chik tak leh ngunthlûk takin an lo zir zêl ţhin a, chuvângin rindân leh ngaihdân thuk tak tak an lo nei tam hle a ni. An ngaihdan ţhenkhatte erawh chu tûnlai finna nêna teh râlah chuan dik tâwk lote chu a awm teh meuh mai a, mahse an phâk tawk tâwkah chuan finna thûk tak an lo nei nameuh a ni tih a chiang hle. Chuvângin an hnên aţang hian keini ţhangtharte hian zir tur kan ngah êm êm a, kan ram leh hnam kal zêlna kawngah hian kan pi leh pute kha entawn atân hmang ila a ţhain a rinawm a ni.

Khawvêla thawnthu mak ber Chemtâtrâwta thawnthu an lo phuah chhuak thiam te hi a mak ngwt asin! A bul inţanna chiahah zuk tâwp leh chaih mai a! Thilnung tê ber aţanga a lian ber thlengin an telkim a, an V.C te lah chuan Court-ah

an ko thleng zung zung mai bawk. Thu dik an hmukchhuah veleh tumah bail ngai lovin an chhuah zar zar a, a tâwpah a tisualtu dik tak an man chaih mai asin! Thilnung chanchin te pawh an lo zir ngunin an lo Scientist ve ngawt hlawm mai. Ruah sûr dâwna Perhpâwngin vûng a chhuah ţhin dân te, Puvanasaihlum inhumhim nâna a inzialmum ţhin dânte pawh an lo hrechhuak vek a, an lo fing ngawt a ni.

Rannung te tak têtê, Fachhawng an tihte in lam pana an vah chuan kum a ţhain buh leh bâlah an hmuingil dâwn tih an hre ţhin a, Favû a en ţhat kalh pawhin hausak kum a thleng dâwn tih an lo hre ţhin a, thil an lo chik hle a ni. Ar-in khuan hunbi fel tak an nei tih an hria chauh pawh ni lovin, an zanlam hun vawndikna hmanruaa hman nachâng thlengin an lo hria asin! Hmun hrisêl lo leh ţha lovah chuan zingah an khuang ţha duh lo tihte lam an lo hria a, hmun ţha leh ţha lo fiah nân an lo hmang ngat ţhin zuk nia! Kan pi leh pute hian thil zawng an lo chik nangiang e.

Thil hming phuah dân an lo thiam êm êm mai te hi a mak ngawt bawk mai. Ramsa têdeuh, luhlul zet, mi leh sa a engamah hlau lo an han hmu a, SAHUAI an han vuah chat mai a. Ni en duh hauh lova a kun tlat chhan an lo puhte pawh hi a dik leh dik loh tu fâte mah hian an sawi thei bik na emaw chu? Ramsa lian leh pian maksak deuh an han hmu leh a, SAMAK an han vuah leh chat mai a. A pian hmang leh nungchang rêng rêng pawh hian a hming hi a keng dik ngawt a ni. Engemaw ni mûm

deuh tel tul, lung ang deuh kal boh boh an hmu a. Lung emaw tiin an han la a, sa a lo tel si a, SATEL a nih hi an han ti leh mai a, hming vuah chawp dan pawh hi an lo thiam zozai ngawt a ni. Sawi sen pawh a ni lo hial zâwk mai. Thir Sakawr, Lunglehkha, Lungpencil, Pheikhawk, Banbun, Bengbeh tih leh thildang tam tak a la awm. Tûnlai pawh hian thilthar eng engemaw hi Mizo hming vuah ching lla, kan hnam tân pawh a ṭha zâwkin a rinawm a ni.

Khawvêl thilsiam leh ramsa, rannung leh sava awmdân an lo chik êm êm mai te hi a mak tih loh rual a ni lo. Muvanlai hi sava zawng zawnga lalber leh huai ber a ni a, chuvângin Muvanlaiin thinglêra chhâwl a bân hma loh chuan sava dang rêng rêngin bu an chhep ngam lo tihte an lo hre zêl. Ni tlâk hnuin Kêl mit naute a bial ṭhin tih te thlengin an lo hria a, khawchhiat nia tlailam hun hriat nân an lo hmang ṭhin bawk. Calendar pawh nei hauh lova sangha fuan hunbi, a ni nen lama an lo hre ṭhinte phei kha chu mak tak a ni. Vapual nupain no an neihdân leh a puiin no a awplaia apain a châwmdân te an lo hre vek a. Vapual kah thian leh thian lon nunte nên lam an lo nei vek te phei kha chu tûnlai keini ai hian an lo fing daih zâwk tih theih a ni.

A, khawvêl na na na hi zawng an lo hnehsawh ve rîap riap khawp mai. Pathian hunbi ruat te pawh hi an lo hre ve hlê a ni. Kum khat chhûngin thla 13 a awm tih te an lo hria a, a hming nên lam an

lo phuah kim biai mai. Kum khat chhûng hian HUN PUI (Seasons) pali a awm ṭhin tihte an lo chhinchhiah ve vek a, Favâng mawizia leh nawmzia te pawh hla lunglêng tak takin an lo phuah kûr ngiai nguai ṭhin a ni. Thlawhhma nei mi an nih avângin, ruahtui tlâkdân te pawh an lo chhinchhiah ngun hle ṭhin a, a hunbi dik takah thlaite pawh an lo chîngin an lo tuh chat chat ṭhin a ni. Ruah thimpui khalha thlai chi thlâk ṭhat bikdân te pawh hmâna hmânah an lo hrechhuak tawh a, Pathian thil ruatdân nena inmil tûr angin chêt lâk an lo chîng ṭhin a ni. Kan hnam hmahruai, kan pi leh pûtehlo hi an lo duai lo nasa a ni.

Thli leh ruah te pawh hi a lothlâwn mai maiin an lo awmtir phal ngai lova, hna hrang hrang an lo thawhtir kim biai mai zuk nia! Pasawntlung Thli te, Maupa thli te, Kelkaih thli leh sumsuih thli chenin an lo nei vek a. Thlipui na tak, tuifûr tlâk dâwn hnaia tleh ṭhin phei hi chuan Siruk khi a lo lâkbo tir daih thei a, a hmingah pawh SIRUK LA an lo vuah nghê nghê a ni. Ruahthimpui te, Nikir ruah te, Airuah te, Pawldelh ruah leh Thuang ruah te pawh an lo nei kim vek mai. Kan pi leh pute anga thli leh ruah lo hmang daihzâi a, an hming nen lama vuah kim thei hi khawvêlah hnam dang an awm ve lovang tih awl tak a ni. Khawpui rite pawh hna an lo pe zêl ṭhin zuk nia! An duh leh mautuai an nghawr chhuah tir a, a chângin Tai leh Buhpui an nghawr raitir thûl. Bapui leh Banê thleng hian lo zuk nghawrchhuak tir thei a maw le!

Kan pi leh pute hian Pathian thilsiam hi an lo hmang daihzâi ber nge nge e!

Khawvêl chang pawh an lo hnehsawh nêm! Van lam thleng pawh khian an lo hmaih bik chuang lo asin! Ni leh thla leh arsi hote chêt vel dân zawng zawngte pawh khi an lo thlirin an lo zir ngun ve nasa mai a lo ni. Arsi hming tepawh khi an lo phuah ve thliah thluah a, an chanchinte pawh ngaihnawm tak tak an lo hre zêl bawk, SIRUK ti a an lo phuah phei khi chu Sâp hovin Pleiades an tih ve ngawt aiin a lo inhmeh ngawt zâwk lo maw? A dik leh dik loh phei zawng hriat a ni lo na'ng a, 'Siruk khi a tir chuan pasarih an ni a, Sikeisen khian pakhat chu a lo bo daih a ni' an lo tih te pawh hi a rinawm ve ving vêng viau lo maw? Hmar Arsiin awmhmun a sawn ve ngai lo tihte an lo hrechhuak a, a hming atâna SISIL an lo vuah phei hi chu POLE STAR tih ai mahin kei chuan dik zâwk leh inhmeh zawk daihin ka hria a ni.

Arsi nula ho an lo inkawibah tir thûl, a ṭhen puan an lo tah tir bawk nên, thil an lo tithei ngawt a ni. Arsi ṭhenkhatte phei chu Zâwng an lo zim kumtluan tir zak zak mai zuk nia! Zângkhua an lo bungbut tir thei ngat phei hi chu a mak thlâwt a ni! Khawvêl hnam dang zingah hian kan pi pûte tluka Arsi hote lo bâwlzân a, lo chawk kawi hneh hi an vâng hle ta ve ang. America thla lem lo tla tûr mai mai pawh kha khawvêl pumpuiin an buaipui luai luai a nih kha maw? Kan pi leh pûte meuh chuan, 'Thlapui, lo tla rawh, Mampuiin a

awrh nawlh nawlh ang che' ti meuh vin a thla fang tak tak khi an lo cho ngam ţhin zuk nia.

Ni kal vêldân tepawh khi an lo chhinchhiah ngun hlê a, kum khat chhûng hian Ni khi vânah a kirtawn ţhin a ni tih pawh an lo hre ve tlat mai. Scientist ve tak chu an lo ni! Nipui laia chhim lama a kir tûr phei khi chu ruahin thupbo tum tlatin an lo hria a ni chêk ang chu hetih hun laia khawchêng ţhin hi NIKIR RUAH (NIKIR THUP) tiin an lo vuah nghe nghe a ni. Kum khat chhûnga ni rei ber ni te pawh an lo hmaih bik lova, hemi ni hian hna thawh âm nachâng an lo hre tlat a ni. Hmânlai lal hmeithai pakhat Lalmâi ga Nu an tih pawhin hlawh rawih ni atân a lo hmang kher kher ţhin a. Chuvângin hemi ni hi Mizo chuan MANGANU HLAWH RAWIH NI kan lo ti ţhin a ni.

Thla awmdân pawh khi an lo chik nasa mai bawk. A dêt tih laia a awmdân aţangin chumi thla chhûnga ruahtui tlâkdân tûrte pawh an lo hre thei a, engemaw chenah chuan dik pawh a dik viau zêl a ni. Kan pi leh pute hi an chênna ramin lo zirin, hnam fing zâwl te bul hnaiah phei chuan lo khawsa ngat sela chuan khawvêl dêngchhuak hial khawp a hnam ropui leh hmingthang an lo niin, mi hmingthang ţak tak pawh an lo kuh ve ţelţulin a rinawm Dik takin an chênna ram a lo kilkhâwrin, anmahni hruai tûrin hnam fing leh ropui zâwk an kiang hnaiah an lo awm lo chung pawhin an thil lo hriatdânte hi a zahpuiawm bik hauh lo a ni.

Khawtlâng invawndân heti tak maia fela an lo

zamchhuak thiam pawh hi 'A mak e' tih loh rual a ni lo. An lo puithûna kawng tam tak te kha tûnlai mi ţhenkhatte hian, 'Puithûna âtthlâk' tiin kan sawi ţhin tak na'ng a, chhût ngun chiah chuan an ât vâng hrim hrima an tih niin a lang thei lo. Mimal nun atâna ţangkai tûr te, inchhûng khur vawnna tûr te leh khawtlâng nun atâna ţangkai tûr zâwnga nun inzirtirna vek an ni zâwk. A ţhente phei hi chu tûnlai hun atân pawha dik leh hman tlâk tak tak an la ni. A dik tak chuan heti êm êm-a ţhangthar nun a lo danglam a, a lo sual tâkna chhan pakhat pawh hi kan pi leh pute puithûna thil kan zavai hnâwl vek ngawt a, inkaihhruaina fel siam chhuak leh si lova NUN THIANGZAU taka kan inkhalhluh tâk vâng hi a ni ngat mai. Chuvângin kan pi leh pute hun laia an puithûna thil ţhenkhat khatte kha chu ţhangtharte hian inzirtir thar leh ila, thaithawh leh ta ila tûnlaia kan tlat dân ngawt ai hi chuan kan ziaawm ngei ngei ang tih a rinawm.

Kan Pasalţha rual, Vânapa te, Chawngdurra te, Zâmpuimanga te, Khuangchêra te, Pualkhawia te, Taitesena te leh Chawngbawla teho pawh kha hnamdang pasalţhate ala an duai bikna rêng a awm lo. Ram leh khawtlâng chhanin, sa leh râlah an tlân ngai lova, an chhuanawm êm êm vek a ni. Mizo zepui kan chhuan êm êm Tlâwmngaihna chungchângah te nula tlangvâl an hruaihrât hneh êm êm ţhin a ni. Taitesena bulah rêng rêng chuan tuman naupang an tinawmnahin an tir mai mai ngam ngai lova, chuti a hnehin upa hote pawhin an thil duh-

zâwng takngial pawh an sawi ngaih ngai lo a ni. Khuangchêra teho an han chêt tak takna hmanah chuan tuman zilh leh han an ngai rêng rêng lova, nundân tûr niâwm rêngin an nung thlâp vek mai ţhin a ni. Chutiang a nih avâng chuan, 'Parvatui nun, zilh ngai lo' tih ţawngkauchhch te pawh tûn thlengin kan lo rochun ta a nih hi. Kan pi leh pute ho kha an ngaihsânawm em em a, keini ţhangthar ţing leh fel inti hote pawh hian kan ngaihsâm mai mai thei hauh lovang.

Chuvângin kan pi leh puteho khawsak dân leh thil tihdân kha keini ţhangţharte hian ngun takin chhût ila, an hnen aţangin nundân leh khawsak dân tur i zir ang u khai. Kan ram leh ram dinga kan thil hmuh leh hriatte hi ngun taka chhût chungin theihtâwp chhuahin zir ve ila, kan tâna ţha tûr zâwnga lâkluh leh hman thiam i tum ang u. A chhia leh ţha thliar hman lêk lova, hnam dangte tihdân tawngpâwng lâkchhâwn zung zungte hi sim ila, kan pi leh pute ang khân kan tâna ţha tûr lo thliar chungin kan hnam hmasâwnna leh dinchhuahna tûr kawng te hi keimahni ngeiin dapchhuah i tum zâwk ang u. Kei zawng, kan pi leh pu, kan hnam hmahruaitute kha ka ngaisangin ka chhuang a, hetiang khawpa chhuanawm sûlsutu kan nei hi vânnei ngawtin ka inhre ţhin a ni. Min lo thabat nasatzia hi hria ila, kan thaba sût tûrin ţhangtharte hian ţan i la sauh sauh ang u.

2. ENGTINNGE KAN CHHAN VE DAWN ?

Khai le, kan thuchâng a sei ta nâ e, a tlâng i

han kâwm dâwn teh tawh ang. Kim chang lo tak chuan Zoram chu kan lo thlir zo thawkhat ta a, kawng hrang hranga kal kan lo siam tawh dân te, kan siam mêk dante leh kan la siam zêl dân tûr niawma kan ngaihte thlengin kan lo hmu fiah ta hlê bawk. Khawvêl hun inher lah tukhaw chelhdin rual ni hek lo, kan duh emaw duh lo emaw a pângngai tein châwl lovin a kal dâwn a. Chuvângin midangte rual ban pha ve tura ţin chi tinrênga kan ţan sauh sauh a ţul ta a nih hi.

Politics lama kan inthurual hleih theih loh dân te, ei leh bâr kan zawnna kawnga zahthlâk khawpa kan lo tlâkhniam tâk dân te, kan sakhaw biak dân thleng pawha ţan lâk thar a ţûlzia te leh kan khawtlâng nun ina kawng a lo bo thui tawh dân zawng zawng pawh kan lo hrefiah fai zo ta vek mai le. Chuti chauh pawh ni lovin kan pi leh pûte, mâwlmang zâwka kan lo ngaih kumkhuatena an thil hmuh leh hriat aţanga tûma zirtir ngai hauh lova finna thûk tak an lo chherchhuah theihdân te chenin kan lo chhuichhuak a, tûnlai ţhangtharte min lo thabat nasatzia tepawh kan lo hrechhuak zo fai ta vek mai bawk. Kan thleng thui tawh khawp mai e.

Engnge kan la sawi cheu ang a, tu dang nge kan la nghah khawtlai cheu dawn ni ang le? Keimahni leh keimahni intai rêng rêng hian khua kan tlai thlawn mai mai dawn em ni? Mi fate Thopazuana an tlan liam suau suau lai hian keini Mizo Fate ni Khûpsûkin kan su khawtlai mai mai bik ang a, hnungah KAWL-EK kan thal kumkhua mai

dawn em ni ang? Anih loh leh mahni hmasialna khurah hian Khawnglung tlangval hote ang khan thawhhai rawk khawpin kan muhil veng veng ang a, kan vêl hnamdangten, 'Mizo faten thawh in hai e," ti meuhva nain rawn denharh hi kan nghak dawn em ni zawk ang le?

Hnai lo mai chutiang zawng ni lul suh se. Suangtuah chhin ngawt pawhin hnuk a ulh thei dâwn e. Tih êmah chuan hê kan chênna khawvêl kalhmang tilumlet a, kuaiher ţhintute hi mi tam teh chiam an ni hlei nêm. Anmahni lah midangte ai chungchuang an ni bawk hek lo. Mi pangngai ve mai bawk an ni a, mahse khawdang hawi hman lêk lova kawng dik leh ţha nia an hriat tawh chu ATCHILH tlut mai ţhin mi an ni chauh zâwk a sin. Chutiang an nih avâng chuan a tâwp a tâwpah an lo hlawhtling a, chu an hlawhtlinna chu khawvêlin a chhawr ta ţhin a ni. Chuvângin keini Mizo Fa, Talent ropui tak kawltu leh hnam azawnga rilru piangken fel si te hi engah tehlul nge kan han zâm mai ma bik ang ni? Eng ang fakauva ropui leh thil ti thei nge kan nih hi khawvêl pumah hian kan lanchhuah tir ngei ngei tûr a ni.

Engnge kan sawi tak ang le? Khawvêl karbûk ţhintute hmanraw lâkdân hi i han chhui lawk teh ang, an thil tihdân aţang hian engnge zir tûr kan neih teh rêng khati tak khân NOVA khân ât hlawh khawpin tui lêt tûr kha lo hmuakin kum za zet kha lawng lo tuk tlut tlut lo ta sela chuan hê khawvêl aţang hian mihringte hi kan chimit vêk

tawh ang a, vawiinah hian nang leh kei hi kan awm kher lo pawh a ni mai thei a sin! Khati khawp khân COLUMBUS-A khân khawthlang lam aṭanga India ram thlen tum khân âtthlâk takin lo bei lo sela chuan, tûnlaia khawvêl sorkâr chak leh ropui ber United States of America khu a la piang lo mai thei a, khawvêl History pawh hi a danglam daih ta ve ang.

New Orleans khawpuia sal zawrhna Dâwrpuiah khan tlangval pakhat ABRAHAM LINCOLN kha lo zuk kal hlauh lo sela chhan America hote khuan sal neih sual râpthlak zia an la hrechhuak kher lo ang a, ani pawhin sal chhuahna tûr kha a âtchilh hauh lovang a. America sal Negro hote pawh khu tun thleng khuan an la zalên kher lo pawh a ni mah na. Artui awpkeu tum khawp hialin Thomus Alva Edisona khân ât lo so ta lo sela chuan tûnlaia khawvel finna hian a thlen tûr pawh a la thleng pha ngût lo mai thei a sin; America tlangvâl, unau lehnghâl, Wright Brothers an tihte khân sava thlâwk lâi thlir nilên zak zak leh lehkhachaih chaih kha lo âtchilh ta lo sela chuan tûn thleng pawh hian khawvêlin thlawhtheihna hmel hi kan la hmu kher lo pawh a ni mahna.

Kan India HNAM PA hlei hlei a la A lian asin! Mahatma Gandhi kha South Africa-ah khân lo zuk kalin mingo ho khân Rêl pindan aṭang khân lo thehchhuak ta kher lo sela chuan sâp nunchan zir rêng reng khân a khawtlâi ang a, a damchhûng hun kha ho takin a hmang tlingtla dêr mai pawh a

nî theì asin. A tlâkna rêl pindan ah khân a FINNA zawng zawng a hnutchhiah a, ama chipuite leh khawvêla mi hnuaihnungte hmangaihna ATHLO khi pâwnah a chharchhuak tir a nih kha. Khatiang khawp khân Mahatma Gandhi khân ât hlawh khawp hialin mingo hote hmuhsitna zawng zawngte kha lo phur ta lo sela, vawiin thleng pawh hian India ram hian ZALENNA kâwl êng hi kan la hmu kher lo mai thei asin!

Sawi kîm sên rual pawh an ni lo. Eng dang a lo ni lo ve. Khîng kan han sawi tâk hote khi chuan khawvêl mihringte hamţhatna tûr leh an ram leh hnam hmakhaw ţhatna tûr a nih dâwn phawt chuan midang tena MI A tia an hmuhsitna leh endawngna zawng zawngte chu chhel tak leh dawhthei takin an lo tuar fan fan a, an tum ram panin an lo tlân ngat ngat mai ţhin a lo ni. Dân pângngai anga hê kan khawvêl inher chho zêl kârah hian khawvêl kartûkna hmanrua hi an lo chharchhuak thei zêl mai ţhin a lo ni! Midangte chan a ţhat dâwn phawt chuan anmahni tak chuan hrehawm eng anga nasa pawh an lo tuar huam ţhin a lo ni. Midang zawng zawng chuan MI A lailet dêrah pawh ngai dâwn mah sela, an tum ram an hriatchian ţhin êm avângin an thlen hma loh chuan theihtâwp chhuahin an tlân zêl mai ţhin a lo ni e.

Aw, an va ropui êm! An va zahawm hlawm êm! Aw, MI A FING an va tling hlawm tak êm! Khawvêl hun inher erawh chuan an hlutna leh nihna ropui tak maite chu a rawn târchhuak lo thei

thin si lo a rih hi. An va lâwmpuiawm êm! An ATNA zawng zawngte chu thangthar hote hian FINNA tiin kan lo zir ta thin a nih hi! A va mak ngai êm! An damlai nia an hlawh phâk loh chawimawina leh fakna te chuan ni tin vûr belhchhahin an la awm ta zêl zäwk a nih hi!

Aw, engatinge maw Mizo fate hi hetiang lam kawngah hian heti tak maia kan han vânduai bik tehrêing hi ni ngai ang aw? Eng kan ti zo ta nge maw ni dâwn a VERVEKNA TENAWM tak mai leh MAHNI HMASIALNA te pawh FINNA hminglem vuaha a ûma kan ûm tâk hun hun hlawm ngai ni le aw? Kan fin luat avâng te hi a ni lek lo maw heti êm êma kan lungrual theih lohva, kan engkim nai a lo kehchhiat zawh tâk hi ni? Ram leh hnam tâna kawng dik âtchilh ngam nu kan tiâkchham avâng te hi a ni lo maw heti khawpa kan Politics te pawh a lo buarchuar zawh tâk a, thu dik leh dik lo thliarhran harsa khawpa DAWT THULING a lo tam tâk hi ni le? MIZO DIK TAKte tan chuan nuih keh vur vur a hun ta hauh lo. Tih takzet, tihtakzeta inngaihtuah a hun tawh zâwk a ni.

Anih leh Zoram hian eng ang mihring tehi nge maw kan mamawh ber ni ta ang le? A, eng dang a ni lo, MIFING kan ngah lutuk a, kan buai khawlo zo ta a nih hi. Chuvângin Zoram hian MI A kan mamawh ta a ni-MI A kan mamawh ta a ni! Politician A tak mai, kan ram leh hnam a that dâwn phawt chuan mahni chan en nachâng hre map lo khawpa AT-HLAWH pejh mi kan mamawh a ni.

Minister leh M.L.A A tak tak, 'Engtinnge hlâwkna ka hmuh theih ang?' tih ngaihtuah nachâng hre map lo khawpa At Hlawh peih mi, ram leh hnam kal siamna kawng atâna DAN Tha siam ngawt âtchilh mi kan mamawh ta a ni. Officer A tak mai, mi rethei zawkte khawngaihna nei mi leh an chanvo dik tak an chan ve theihna tûra EIRUK nachâng hre map lo khawpa A kan mamawh ta a nih hi.

Kut hnathawktu A tak mai, sawrkâr sum leh pai atl lâwna dawn tum mai mai lo mi leh rinawmna leh dikna âtchilh bur ngam mi kan mamawh ta a ni. Kohhran Hruaitu A tak mai, khawvêl kehchhe ruala t!ân ve nachâng hre map lo khawpa A leh Pathian dul-zâwng a nih phawt chuan khawvêl mite ngaiha AT HLAWH ngam mi kan mamawh ta a nih hi! Aw, kan mamawh ang mihring hi kan ramah hian an va vâng si lawi ve maw le aw! A va thawpik thlâk êm! 'Aw, Lalpa, kan ram leh hnam a boral loh nân kan ram HRUAITUTE leh MIPUITE hi i finna hmang thei tûrin rawn timâwl la, kan sawi tâk hote ang MI A-TE hi kan ramah hian rawn tipung ang che.'

Thu âtthlâk pui pui leh awmze nei lo kan chhamkual ta chiam em ni le? Finna zawng zawng bul chu Lalpa Pathian, Engkimtitheia chu a ni a, Ama Thu Thianghlim atangin i han chhût tan dawn teh ang hmiang. (Sam 111 : 10; Thufingte 9 : 10). Jakoba chuan a Lehkhathawn ah chuan, 'In zingah tupawhin finna a tlâkchham chuan mi zawng zawng hnêna hau lo leh ui lova pe thintu Pathian chu dil

rawh se, chutichuan a hnênah pêk a ni ang' tiin min lo hrilh a. (Jakoba 1:5) Rom khuaa mite hnênah chuan Tirhkoh Pâwlan he khawvêla Pathian hre lo hote chanchin a sawinaah chuan, 'Finga inngaiin mi â-ah an lo chang a,' tiin min lo hrilh bawk a ni. Chuvângin keini pawhin Pathian thu min râwn angin kan ram leh hnam tâna thil ṭha kan zawnna kawngah hian FINNA dik chu kan zawngchhuakin chumi ang ngei chuan kal kan tum tûr a ni ang. (Rom 1:22).

Tirhkoh Pâwla bawkin Korinth khuaa mite hnêna a Lehkha thawn ah chuan, 'Tuman mahni intihder suh se. In zingah tupawh hê khawvêlah hian finga a inngaih chuan, a lo FIN theihna tûrin MI A-ah lo chang rawh se' tiin min lo hrilh a ni. A va mak êm! Kan ram leh hnam tâna thil ṭha zawnga hmuchhuak tak tak tûr pawh hian Pathian Thu chuan MI A-a kan chan loh chuan Pathian FINNA kan hmang thei dâwn lo a ni tih min lo hrilh tlat mai a nih chu! Chuvângin helai chângah pawh hian kan ṭawngvai mai mai a ni lova, ram leh hnamte din chhuak a, khawvêl finna tinrêng min thlentute chanchin aṭang leh Pathian Thu aṭanga kan ram leh hnam tâna kawng dik hmuchhuak tûra mahni ṭheuh kan insiam dik theihna kawng awm chhun kan sawi a ni zâwk. Tuma hnial rual a ni lo.

'Tûnah zet chuan abo abâng awm lova kan zavaia kan inngaihtuah ngun a ṭûl ta, Kan retheihna leh harsatna zawng zawngte pawh hi kan ram TISA leh THLARAUVA tluchhe mêk tungding leh tûra

min kotu leh kaihruaitu atâna hman tum ila, insiamṭhat kan ṭûlna lai apiangah phal takin i inpe ngam ṭheuh ang u khai. Mahni chanpual leh hmazâwn ṭheuhva inpumpêkin, zo taka hlenchhuak zêlin, hê khawvêl HNAMTE INTLANSIAKNA-ah hian hmalam panin i tlân ve tawh ang u khai. Beidawnna ni lovin BEISEINA NUNG nei thai leh ila, TUMRUHNA te, RINAWMNA te THAWHRIMNA te hi kan inthuamna lo ni tawh sela; kan Zoram hi Pathianin a siamchhan leh ruatdân ang ngei a RAM MAWI LEH NUAM takah i siam ang u khai.

Mi ramte pawhin mangan leh chhan ngaih hunte chu an lo tawng ve ṭo ṭhin a, chutiang hunah chuan chhanchhuak tûra mahni nun pe ngam, mi huaisen an nei leh ṭhin. Spanish leh French Lawng rual chak leh ropui tak mai-in England a hual mup mup lai khân a ram mipuiin chhantu an han zawng ruai ruai a. Mi hrât khawkhêng, Indona avânga mit khing del kut dinglam bûl tawh hnu Pasal ṭha huaisen NELSONA chu a rawn pênchhuak ta a, A mitdel lamin hmêlma Lawngrual chu a han thlir vang vang a, 'Engmah hlauhawm ka hmu love. Hual takin bei rawh u, zam hlek suh u' ti a a sipaite a han fuih meuh chuan, anmahni aia chak zâwk Spanish leh French lawng rual ropui chu an hneh ta anih kha maw? Nelsona phei chuan hnehna an chang a ni tih a hre hman chauh chauh va, a hnuk a chat ta a ni. A va ropui êm?

Kan pi leh pute hunah kha chuan keini Mizote

pawhin hetiang mi huaisen leh khawtlâng chhantute hi chu kan lo nei ve ţhin asin. Chhak leh Thlang indo lâi khân vawikhat khawchhak lamin Muthi khua an zuk rûn a. Mahse an che fuh ta lova, an lal Chinhleia ho chuan Muthi tuikhur kâwnah khawthlang ho chuan an dang ta tlat mai a. An mangang chuan tih ngaihna hre ta hek lo, 'Kan hai e, thi thiang lo kan awm e' an ti ta chûl mai a. Mahse khawthlang ho chuan an chhuah duh ta rêng rêng lo mai a. An han chêt sawn dâwn hlek lahin silai kau sain an tin ţhup si a, chhantu an ngai tak meuh mai a ni.

Chutah zet chuan mahni nun thlahlel hlei thei lo khawpa mi inpe zo TLURHHUAISENA a rawn ṛên chhuak a, 'E-E-E, zâm hlek suh u. Khawthlang hote chuan min kâp fuh hauh nâng. A tlângdung mar lai ah hian ka han tlân vak ang a, an silai ka han palper vek ang a, ka hnungah in lo chhuak dâwn nia' tiin a han thlamuan ta a. A han tlân ta ngei a, an han kâp ta ngei rêng bawk a. Mahse an kâp fuh thei ta lova, chutah chiah chuan an lalpa ho chuan an chhuak ta a ni. Aw, mi huaisen mahni inngaihtuah chang lo khawpa midangte tâna inpe ngamte hi an va hlûin an va lo ropui tak êm! Tûnlai tak mai hian kan ram leh hnam hian kan va mamawh zual ta êm!

Zâwlnei Ezekiela hnêna Lalpa Pathian thu lo thleng chuan Israel ram leh a mipuite chungchângah, 'Ram chu ka tihchhiat loh nân an zing ata dai theu tûr leh ram chhana ka hmaa ding tûr mi ka

zawng a, ka hmu si lova' tiin a sawi a. A lung-chhiatthlâk lai ber chu, 'Ka hmu si lova' tih lai hi a ni. Pathianin a mi Israelte chhanhimna kawng siam tûrin mi a hmu zo tlat lo! Chuvângin Pathian thinurna Berhbû chu an tawngbaw ta ngel a, hreh-awmna nasa tak an chungah a lo thleng ta a ni. (Ezekiela 22:30)

Tûnlai kan ramah hian Pathian finna hmang thei tûra mi â-a chang tûr leh tisa leh thlarau lama tluchhe mêk kan ram damna kawng buatsaih tûr mi-hring kan zingah hian Pathianin a hmu zo bik ang emaw chu le? A hmu zo lo a nih chuan a va lung-chhiatthlâk dâwn em! Pathian thinurna Berhbû chu Israel fate ang bawkin kan tawngbaw lo thei lovang a, Eng beisei ţhin mah ila Thim-ah bawk kan lût leh ţhin dâwn a ni. (Isaia 59: 9)

Israel hoten an Pathian Jehova an vahbosan a, sualna leh hnehchhiahnaa an ram a lo khah lai khân an hnêna thu sawi tûrin Pathianin mi a zawng a, 'Tunge ka tirh ang a, tunge ka tân kal ang?' tiin mangang takin a au a nih kha maw? Chutiang bawk-in kan ram leh hnam hian, kawng tinrênga rual awt ngawih ngawih chungin, 'Min chhan rawh u, chhan tlâk ka la awm e. Tunge min chhan dâwn? tiin mangang takin nang leh kei hi min au a nih hi. Engtinnge kan chhân dâwn le? Zâwlnei Isaia chuan, 'Lalpa, kei heta hi ka awm e, min tir ta che' tiin Pathian kohna a chhâng asin. Zâwlnei Isaia ang khân, 'Zoram, zâm rêng rêng suh, nangmah chhan

tûrin ka lo kal e, tiin kan chhâng ve dâwn lâwm ni? Nang leh kei lo hi chu tumah chhantu tûr dang a nei si lo.

'Pârin vul zêl ang che Zoram nuam,
Hmangaih pâr leh tlâwmngaih rimtui inbel la,
I sakhming thang rawh se, Khuavêlan'.

Printed at the U.P.C, Printing Press
Chandmary Lunglei. Copies 2000

zâwng takngial pawh an savi ngaim ngai lo a ni. Khuangchêra teho an hau chêt tak takna hmunah chuan tuman zilh leh hau an ngai rêng rêng lova. nundân tûr niâwm rêngna an nung thei pawh mai ṭhin a ni. Chutiang a nih avâng chuan, 'Parvati nun, zilh ngai lo' tih ṭawngkauchhheh te pawh tûn thlengin kan lo rochun ta a nih hi. Kan pi leh pute ho kha an ngaihsânawm em em a, keini ṭhangthar fing leh fel inti hote pawh hian kan nausâm mai mai thei hauh lovang.

Chuvângin kan pi leh puteho khawsak dân leh thil tihdân kha keini ṭhangṭharte hian ngun takin chhût ila, an hnen aṭangin nundân leh khawsak dân tur i zir ang u khai. Kan ram leh ram dinga kan thil hmuh leh hriatte hi ngun taka chhût chungin theihtâwp chhuahin zir ve ila, kan tâna ṭha tûr zâwnga lâkluh leh hmaan thiam i tum ang u. A chhia leh ṭha thliar hman lêk lova, hnam dangte tihdân tawngpâwng lâkchhâwn zung zungte hi sim ila, kan pi leh pute ang khân kan tâna ṭha tûr lo thliar chungin kan hnam hmasâwnna leh dinchhuahna tûr kawng te hi keimahni ngeiin dapchhuah i tum zâwk ang u. Kei zawng, kan pi leh pu, kan hnam hmahruaitute kha ka ngaisangin ka chhuang a, hetiang khawpa chhuanawm sûlsutu kan nei hi vânnei ngawtin ka inhre ṭhin a ni. Min lo thabat nasatzia hi hria ila, kan thaba sût tûrin ṭhangtharte hian ṭan i la sauh sauh ang u.

2. ENGTINNGE KAN CHHAN VE DAWN ?

Khai le, kan thuchâng a sei ta nâ e, a tlâng i

han kawm dâwn teh tawh ang. Kim chang lo tak chuan Zoram chu kan lo thlir zo thawkhat ta a, kawng hrang hranga kal kan lo siam tawh dân te, kan siam mêk dante leh kan la siam zêl dân tûr niawma kan ngaihte thlengin kan lo hmu fiah ta hlê bawk. Khawvêl hun inher lah tukhaw chelhdin rual ni hek lo, kan duh emaw duh lo emaw a pângngai tein châwl lovin a kal dâwn a. Chuvângin midangte rual ban pha ve tura ţan chi tinrêngin kan ţán sauh sauh a ţul ta a nih hi,

Politics lama kan inthurual hleih theih loh dân te, ei leh bâr kan zawnna kawnga zahthlâk khawpa kan lo tlâkhniam tâk dân te, kan sakhaw biak dân thleng pawha ţan lâk thar a ţûlzia te leh kan khawtlâng nun ina kawng a lo bo thui tawh dân zawng zawng pawh kan lo hrefiah fai zo ta vek mai le. Chuti chauh pawh ni lovin kan pi leh pûte, mâwlmang zâwka kan lo ngaih kumkhuatena an thil hmuh leh hriat aţanga tûma zirtir ngai hauh lova finna thûk tak an lo chherchhuah theihdân te chenin kan lo chhuichhuak a, tûnlai ţhangtharte min lo thabat nasatzia tepawh kan lo hrechhuak zo fai ta vek mai bawk. Kan thleng thui tawh khawp mai e.

Engnge kan la sawi cheu ang a, tu dang nge kan la nghah khawtlai cheu dawn ni ang le? Keimahni leh keimahni intai rêng rêng hian khua kan tlai thlawn mai mai dawn em ni? Mi fate Thopazuana an tlan liam suau suau lai hian keini Mizo Fate ni Khûpsûkin kan su khawtlai mai mai bik ang a, hnungah KAWL-EK kan thal kumkhua mai

dawn em ni ang? Anih loh leh mahni hmasialna khurah hian Khawnglung tlangval hote ang khan thawhhai rawk khawpin kan muhil veng veng ang a, kan vêl hnamdangten, "Mizo faten thawh in hai e," ti meuhva min rawn denharh hi kan nghak dawn em ni zawk ang le?

Hnai lo mai chutiang zawng ni lul suh se. Suangtuah chhin ngawt pawhin hnuk a ulh thei dâwn e. Tih êmah chuan hê kan chênna khawvêl kalhmang tilumlet a, kuaiher ṭhintute hi mi tam teh chiam an ni hlei nêm. Anmahni lah midangte ai i chungchuang an ni bawk hek lo. Mi pangngai ve mai bawk an ni a, mahse khawdang hawi hman lêk lova kawng dik leh ṭha nia an hriat tawh chu ATCHILH tlut mai ṭhin mi an ni chauh zâwk a sin. Chutiang an nih avâng chuan a tâwp a tâwpah an lo hlawhtling a, chu an hlawhtlinna chu khawvêlin a chhawr ta ṭhin a ni. Chuvângin keini Mizo Fa, Talent ropui tak kawltu leh hnam azawnga rilru piangken fel si te hi engah tehlul nge kan han zâm mai ma bik ang ni? Eng ang fakauva ropui leh thil ti thei nge kan nih hi khawvêl pumah hian kan lanchhuah tir ngei ngei tûr a ni.

Engnge kan sawi tak ang le? Khawvêl karbûk ṭhintute hmanraw lakdân hi i han chhui lawk teh ang, an thil tihdân aṭang hian engnge zir tûr kan neih teh rêng khati tak khân NOVA khân ât hlawh khawpin tui lêt tûr kha lo hmuakin kum za zet kha lawng lo tuk tlut tlut lo ta sela chuan he khawvêl aṭang hian mihringte hi kan chimit vek

tawh ang a, vawiinah hian nang leh kei hi kan awm kher lo pawh a ni mai thei a sin! Khati khawp khân COLUMBUS-A khân khawthlang lam aṭanga India ram thlen tum khân âtthlâk takin lo bei lo sela chuan, tûnlaia khawvêl sorkâr chak leh ropui ber United States of America khu a la piang lo mai thei a, khawvêl History pawh hi a danglam daih ta ve ang.

New Orleans khawpuia sal zawrhna Dâwrpuiah khân tlangval pakhat ABRAHAM LINCOLN kha lo zuk kal hlauh lo sela chhan America hote khuan sal neih sual râpthlak zia an la hrechhuak kher lo ang a, ani pawhin sal chhuahna tûr kha a âtchilh hauh lovang a. America sal Negro hote pawh khu tun thleng khuan an la zalên kher lo pawh a ni mah na. Artui awpkeu tum khawp hialin Thomus Alva Edisona khân ât lo so ta lo sela chuan tûnlaia khawvel finna hian a thlen tûr pawh a la thleng pha ngût lo mai thei a sin; America tlangvâl, unau lehnghâl, Wright Brothers an tihte khân sava thlâwk lâi thlir nilên zak zak leh lehkhachaih chaih kha lo âtchilh ta lo sela chuan tûn thleng pawh hian khawvêlin thlawhtheihna hmel hi kan la hmu kher lo pawh a ni mahna.

Kan India HNAM PA hlei hlei a la A lian asin! Mahatma Gandhi kha South Africa-ah khân lo zuk kalin mingo ho khân Rêl pindah aṭang khân lo thehchhuak ta kher lo sela chuan sâp nunchan zir rêng reng khân a khawtlâi ang a, a damchhûng hun kha ho takin a hmang tlingtla dêr mai pawh a

ni thei asin. A tlâkna rêl pindan ah khân a FIN-NA zawng zawng a hnutchhiah a, ama chipuite leh khawvêla mi hnuaihnungte hmangaihna ATHLO kha pâwnah a chharchhuak ta a nih kha. Khatiang khawp khân Mahatma Gandhi khân ât hlawh khawp hialin mingo hote hmuhsitna zawng zawngte kha lo phur ta lo sela, vawiin thleng pawh hian India ram hian ZALENNA kâwl êng hi kan la hmu kher lo mai thei asin!

Sawi kim sên rual pawh an ni lo. Fing dang a lo ni lo ve. Khing kan han sawi tâk hote khi chuan khawvêl mihringte hamṭhatna tûr leh an ram leh hnam hmakhaw ṭhatna tûr a nih dâwn phawt chuan midang tena MI A tia an hmuhsitna leh endawngna zawng zawngte chu chhel tak leh dawhthei takin an lo tuar fan fan a, an tum ram panin an lo tlân ngat ngat mai ṭhin a lo ni. Dân pângngai anga hê kan khawvêl inher chho zêl kârah hian khawvêl kar-bûkna hmanrua hi an lo chharchhuak thei zêl mai ṭhin a lo ni! Midangte chan a ṭhat dawn phawt chuan anmahni tak chuan hrehawm eng anga nasa pawh an lo tuar huam ṭhin a lo ni. Midang zawng zawng chuan MI A lailet dêrah pawh ngai dâwn mah sela, an tum ram an hriatchian ṭhin êm avângin an thlen hma loh chuan theihtâwp chhuahin an tlân zêl mai ṭhin a lo ni e.

Aw, an va ropui êm! An va zahawm hlawm êm! Aw, MI A FING an va tling hlawm tak êm! Khawvêl hun inher erawh chuan an hlutna leh nih-na ropui tak maite chu a rawn târchhuak lo thei

ṭhin si lo a rih hi. An va lâwmpuiawm êm! An ATNA zawng zawngte chu ṭhangthar hote hian FINNA tiin kan lo zir ta ṭhin a nih hi! A va mak ngai êm! An damlai nia an hlawh phâk loh chawimawina leh fakna te chuan ni tin vûr belhchhahin an la awm ta zêl zâwk a nih hi!

Aw, engatinge maw Mizo fate hi hetiang lam kawngah hian heti tak maia kan han vânduai bik tehrêng hi ni ngai ang aw? Eng kan ti zo ta nge maw ni dâwn a VERVEKNA TENAWM tak mai leh MAHNI HMASIALNA te pawh FINNA hminglem vuaha a ûma kan ûm tâk hun hun hlawm ngai ni le aw? Kan fin luat avâng te hi a ni lek lo maw heti êm êma kan lungrual theih lohva, kan engkim nai a lo kehchhiat zawh tâk hi ni? Ram leh hnam tâna kawng dik âtchilh ngam mi kan tlâkchham avâng te hi a ni lo maw heti khawpa kan Politics te pawh a lo buarchuar zawh tâk a, thu dik leh dik lo thliarhran harsa khawpa DAWT THULENG a lo tam tâk hi ni le? MIZO DIK TAKte tân chuan nuih keh vur vur a hun ta hauh lo. Tih takzet, tihtakzeta ṭhngaiṭhtuah a hun tawh zâwk a ni.

Anih leh Zoram hian eng ang mihring tehi nge maw kan mamawh ber ni ta ang le? A, eng dang a ni lo, MIFING kan ngah lutuk a, kan buai khawlo zo ta a nih hi. Chuvângin Zoram hian MI A kan mamawh ta a ni-MI A kan mamawh ta a ni! Politician A tak mai, kan ram leh hnam a ṭhat dâwn phawt chuan mahni chan en nachâng hre map lo khawpa AT-HLAWH ṭeih mi kan mamawh a ni.

Minister leh M.L.A A tak tak, 'Engtinnge hlâwkna ka hmuh theih ang?' tih ngaihtuah nachâng hre map lo khawpa At Hlawh peih mi, ram leh hnam kal siamna kawng atâna DAN Tha siam ngawt âtchilh mi kan mamawh ta a ni. Officer A tak mai, mi rethei zawkte khawngaihna nei mi leh an chanvo dik tak an chan ve theihna tûra EIRUK nachâng hre map lo khawpa A kan mamawh ta a nih hi.

Kut hnathawktu A tak mai, sawrkâr sum leh pai athlâwna dawn tum mai mai lo mi leh rinawmna leh dikna âtchilh bur ngam mi kan mamawh ta a ni. Kohhran Hruaitu A tak mai, khawvêl kehchhe ruala tlân ve nachâng hre map lo khawpa A leh Pathian duhzâwng a nih phawt chuan khawvêl mite ngaiha AT HLAWH ngam mi kan mamawh ta a nih hi! Aw, kan mamawh ang mihring hi kan ramah hian an va vâng si lawi ve maw le aw! A va thawpik thlâk êm! 'Aw, Lalpa, kan ram leh hnam a boral loh nân kan ram HRUAITUTE leh MIPUITE hi i finna hmang thei tûrin rawn timâwl la, kan sawi tâk hote ang MI A-TE hi kan ramah hian rawn tipung ang che.'

Thu âtthlâk pui pui leh awmze nei lo kan chhamkual ta chiam em ni le? Finna zawng zawng bul chu Lalpa Pathian, Engkimtitheia chu a ni a, Ama Thu Thianghlim aṭangin i han chhût ṭan dawn teh ang hmiang. (Sam 111 : 10; Thufingte 9 : 10). Jakoba chuan a Lehkhathawn ah chuan, 'In zingah tupawhin finna a tlâkchham chuan mi zawng zawng hnêna hau lo leh ui lova pe ṭhintu Pathian chu dil

rawh se, chutichuan a hnenah pêk a ni ang' tiin min lo hrilh a. (Jakoba 1:5) Rom khuaa mite hnênah chuan Tirhkoh Pawlan he khawvêla Pathian hre lo hote chanchin a sawinaah chuan, 'Finga inngaiin mi â-ah an lo chang a,' tiin min lo hrilh bawk a ni. Chuvângin keini pawhin Pathian thu min râwn angin kan ram leh hnam tâna thil tha kan zawnna kawngah hian FINNA dik chu kan zawngchhuakin chumi ang ngei chuan kal kan tum tûr a ni ang. (Rom 1:22).

Tirhkoh Pâwla bawkin Korinth khuaa mite hnêna a Lehkha thawn ah chuan, 'Tuman mahni intihder suh se. In zingah tupawh hê khawvêlah hian finga a inngaih chuan, a lo FIN theihna tûrin MI A-ah lo chang rawh se' tiin min lo hrilh a ni. A va mak êm! Kan ram leh hnam tâna thil tha zawnga hmuchhuak tak tak tûr pawh hian Pathian Thu chuan MI A-a kan chan loh chuan Pathian FINNA kan hmang thei dâwn lo a ni tih min lo hrilh tlat mai a nih chu! Chuvângin helai châ gah pawh hian kan tawngvai mai mai a ni lova, ram leh hnamte din chhuak a, khawvêl finna tinrêng min thlentute chânchin âtang leh Pathian Thu atanga kan ram leh hnam tâna kawng dik hmuchhuak tûra mahni theuh kan insiam dik theihna kawng awm chhun kan sawi a ni zâwk. Tunia hnial rual a ni lo.

Tûnah zet chuan abo abâng awm lova kan zavaia kan inngaihtuah ngun a tûl ta, Kan retheihna leh harsatna zawng zawngte pawh hi kan ram TISA leh THLARAUVA tlûchhe mêk tungding leh tûra

min kotu leh kailruaitu atâna hman tum ila, insiamţhat kan ţûlna lai apiangah phal takin i inpe ngam ţheuh ang u khai. Mahni chanpual leh hmazâwn ţheuhva inpumpêkin, zo taka hlenchhuak zêlin, hê khawvêl HNAMTE INTLANSIAKNA-ah hian hmalam panin i tlân ve tawh ang u khai. Beidawnna 'ni lovin BEISEINA NUNG nei thar leh ila, TUMRUHNA te, RINAWMNA te THAWHRIMNA te hi kan inthuamna lo ni tawh sela; kan Zoram hi Pathianin a siamchhan leh ruatdân ang ngei a RAM MAWI LEH NUAM takah i siam ang u khai.

Mi ramte pawhin mangan leh chhan ngaih hunte chu an lo tawng ve fo ţhin a, chutiang hunah chuan chhanchhuak tûra mahni nun pe ngam, mi huaisen an nei leh ţhin. Spanish leh French Lawng rual chak leh ropui tak mai-in England a hual mup mup lai khân a ram mipuiin chhantu an han zawng ruai ruai a. Mi hrât khawkhêng, Indona avânga mit khing del kut dinglam bûl tawh hnu Pasal ţha huaisen NELSONA chu a rawn pênchhuak ta a. A mitdel lamin hmêlma Lawngrual chu a han thlir vang vang a, 'Engmah hlauhawm ka hmu love. Huai takin bei rawh u, zam hlek suh u' ti a a sipaite a han fuih meuh chuan, anmahni aia chak zâwk Spanish leh French lawng rual ropui chu an hneh'ta anih kha maw? Nelsona phei chuan hnehna ang chang a ni tih, a hre hman chauh chauh va, a hnuk a chat ta a ni. A va ropui êm?

Kan pi leh pute hunah kha chuan keini Mizote

pawhin hetiang mi huaisen leh khawtlâng chhantute hi chu kan lo nei ve ţhin asin. Chhak leh Thlang indo lâi khân vawikhat khawchhak lamin Muthi khua an zuk rûn a. Mahse an che fuh ta lova, an lal Chinhleia ho chuan Muthi tuikhur kâwnah khawthlang ho chuan an dang ta tlat mai a. An mangang chuan tih ngaihna hre ta hek lo, 'Kan hai e, thi thiang lo kan awm e' an ti ta chûl mai a. Mahse khawthlang ho chuan an chhuah duh ta rêng rêng lo mai a. An han chêt sawn dâwn hlek lahin silai kau sain an tin ţhup si a, chhantu an ngai tak meuh mai a ni.

Chutah zet chuan mahni nun thlahlel hlei thei lo khawpa mi inpe zo TLURHHUAISENA a rawn pên chhuak a, 'E-E-E, zâm hlek suh u. Khawthlang hote chuan min kâp fuh hauh nâng. A tlângdung mar lai ah hian ka han tlâi vak ang a, an silai ka han palper vek ang a, ka hnungah in lo chhuak dâwn nia' tiin a han thlamuan ta a. A han tlân ta ngel a, an han kâp ta ngei rêng bawk a. Mahse an kâp fuh thei ta lova, chutah chiah chuan an lalpa ho chuan an chhuak ta a ni. Aw, mi huaisen mahni inngaihtuah chang lo khawpa midangte tâna inpe ngamte hi an va hlûin an va lo ropui tak êm! Tûnlai tak mai hian kan ram leh hnam hian kan va mamawh zual ta êm!

Zâwlnei Ezekiela hnêna Lalpa Pathian thu lo thleng chuan Israel ram leh a mipuite chungchângah, 'Ram chu ka tihchhiat loh nân an zing ata dai theu tûr leh ram chhana ka hmaa ding tûr mi ka

zawng a, ka hmu si lova' tiin a sawi a. A lungchhiatthlâk lai ber chu, 'Ka hmu si lova' tih lai hi a ni. Pathianin a mi Israelte chhanhimna kawng siam tûrin mi a hmu zo tlat lo! Chuvângin Pathian thinurna Berhbû chu an tawngbaw ta ngei a, hrehawmna nasa tak an chungah a lo thleng ta a ni. (Ezekiela 22:30)

Tûnlai kan ramah hian Pathian finna hmang thei tûra mi â-a chang tûr leh tisa leh thlarau lama tluchhe mêk kan ram damna kawng buatsaih tûr mihring kan zingah hian Pathianin a hmu zo bik ang emaw chu le? A hmu zo lo a nih chuan a va lungchhiatthlâk dâwn êm! Pathian thinurna Berhbû chu Israel fate ang bawkin kan tawngbaw lo thei lovang a, Eng beisei ṭhin mah ila Thim-ah bawk kan lût leh ṭhin dâwn a ni. (Isaia 59: 9)

Israel hoten an Pathian Jehova an vahbosan a, sualna leh hnehchhiahnaa an ram a lo khah lai khân an hnêna thu sawi tûrin Pathianin mi a zawng a, 'Tunge ka tirh ang a, tunge ka tân kal ang?' tiin mangang takin a au a nih kha maw? Chutiang bawkin kan ram leh hnam hian, kawng tinrênga rual awt ngawih ngawih chungin, 'Min chhan rawh u, chhan tlâk ka la awm e. Tunge min chhan dâwn? tiin mangang takin nang leh kei hi min au a nih hi. Engtinnge kan chhân dâwn le? Zâwlnei Isaia chuan, 'Lalpa, kei heta hi ka awm e, min tir ta che' tiin Pathian kohna a chhâng aṣin. Zâwlnei Isaia ang khân, 'Zoram, zâm rêng rêng suh, nangmah chhan

tûrin ka lo kal e, tiin kan chhâng ve dâwn lâwm ni? Nang leh kei lo hi chu tumah chhantu tûr dang a nei si lo.

'Pârin vul zêl ang che Zoram nuam,
Hmangaih pâr leh tlâwmngaih rimtui inbel la,
I sakhming thang rawh se, Khuavêlan'.

*Printed at the U.P.C, Printing Press
Chandmary Lunglei. Copies 2000*